

ADVOCATENBLAD SINDS 1918

INTERVIEW

SRK-advocaat Danielle van den Bergh over rechtmijders

THEMA: LEGAL TECH

De jongste ontwikkelingen in en buiten de beroepsgroep

OPINIE

Deken Rob Geene vindt een Raad voor de Rechtsstaat hoognodig

Verplicht sparren

Wij bieden geen hypes

Wij bieden zorgeloze ICT voor de juridische praktijk

Cloud

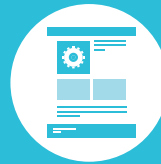
Telefonie

DMS

Automatisering

Cliëntportalen

CRM

Spraakherkenning

Urenregistratie

Op ICT moet u blind kunnen vertrouwen. Daarom bieden wij geen hypes, maar bewezen innovatieve oplossingen die echt iets opleveren: uw onverstoorbare digitale fundament. We innoveren continu en met persoonlijke aandacht. De Lexxyn Groep Partners creëren samen oplossingen voor de jurist die vakmanschap, betrouwbaarheid en vooruitgang eist.

Is uw kantoor toe aan zorgeloze ICT? Bezoek ons Experience Center!

In ons Experience Center in Oosterhout demonstreren wij u graag alle mogelijkheden. Ga naar www.lexxyn.nl/experiencecenter voor meer informatie en om uw afspraak te plannen.

ICT VOOR DE JURIDISCHE PRAKTIJK

LEXXYN
GROEP

Publicatiedatum 28 januari 2020

100e jaargang

Het *Advocatenblad*, het blad voor de Nederlandse advocatuur, verschijnt 10 keer per jaar en wordt uitgegeven door Boom juridisch. De van de Nederlandse orde van advocaten onafhankelijke redactie stelt de inhoud samen. De redactie werkt volgens de Leidraad van de Raad voor de Journalistiek. Het volgende nummer van het *Advocatenblad* verschijnt op 25 februari.

Hoofredacteur

Kees Pijnappels

Redactie

Sabine Droogleever Fortuyn, Stijn Dunk, Francisca Mebius

Advocaat-redactieleden

Jan Wouter Alt, Aldert van der Bent, Yola Geradts, Karol Hillebrandt, Jack Linssen, Robert Malewicz, Coline Norde, Christiane Verfuurden, Paulien Willemsen, Rogier Wolf

Beeldredactie

Charlotte Helmer

Vormgeving

Textcetera, Den Haag

Correctie

Sandra Braakmann

Druk

Wilco, Amersfoort

Citeerwijze

Adv.bl. 2020-1, p.

Aan dit nummer werkten mee

Erik Jan Bolsius, Jiri Büller, Ronald Brokke, Jan Buwalda, Rob Geene, Martijn Gijsbertsen, Lisa van den Goorbergh, Karol Hillebrandt, Sjoerd van der Hucht, Hedy Jak, Jean-Pierre Jans, Najima Khan, Michel Knapen, Mariske Krijgsman, Lars Kuipers, Tatiana Scheltema, Marloes Schurink, Trudeke Sillevius Smitt, Christiane Verfuurden, Flos Vingerhoets

Redactionele bijdragen

Bijdragen kunnen naar redactie@advocatenorde.nl. Per 500 woorden leveren deze 1 opleidingspunt op. De redactie heeft het recht bijdragen in te korten. De redactie is telefonisch bereikbaar op nummer 070 - 335 35 70.

Boom juridisch

Selma Soetenhorst-Hoedt (uitgever)

Bureau van de orde

Neuhuyskade 94, 2596 XM Den Haag, postbus 30851, 2500 GW Den Haag, info@advocatenorde.nl, 070-335 35 35, helpdesk: helpdesk@advocatenorde.nl, 070 - 335 35 54.

Abonnementen

De abonnementsprijs bedraagt € 246 per jaar (excl. btw, incl. verzendkosten). Een abonnement biedt u naast de gedrukte nummers tevens het online-archief vanaf 2001 én een e-mailtendering. Kijk op www.advocatenblad.nl voor meer informatie en het afsluiten van een abonnement. Abonnementen kunnen op elk gewenst tijdstip ingaan en worden stilzwendig verlengd, tenzij het abonnement schriftelijk wordt opgezegd. Na afloop van het eerste abonnementsjaar dient u rekening te houden met een opzegtermijn van één maand. Kijk op www.tijdschriften.boomjuridisch.nl voor meer informatie. Wilt u een abonnement afsluiten of heeft u vragen? Neem dan contact op via klantenservice@boomdenhaag.nl of via telefoonnummer 070-330 70 33.

Adreswijzigingen

Boom juridisch via klantenservice@boomdenhaag.nl of via telefoonnummer 070-330 70 33. Adreswijzigingen van advocaten: adres@advocatenorde.nl.

Media-advies

Maarten Schuttél

Advertentiegegevens

Capital Media Services B.V., Staringstraat 11, 6521 AE Nijmegen
Tel. 024-360 77 10, mail@capitalmediaservices.nl.

Behoudens door de Auteurswet gestelde uitzonderingen, mag niets uit deze uitgave worden veelevoudigd of openbaar gemaakt zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Hoewel aan de totstandkoming van deze uitgave de uiterste zorg is besteed, aanvaarden de auteur(s), redacteur(en) en uitgever geen aansprakelijkheid voor eventuele fouten of onvolkomenheden. Het al dan niet op verzoek van de redactie aanbieden van artikelen aan het *Advocatenblad* impliceert toestemming voor openbaarmaking en veelevoudiging t.b.v. de (elektronische) ontsluiting van (delen van) het *Advocatenblad* in enige vorm.

ISSN 0165-1331

Omslagfoto: Ronald Brokke, met dank aan Bokslub Leidsche Rijn en Rudolf van der Ham.

© Sjoerd van der Hucht

REDACTIONEEL

ZELFREFLECTIE

DOOR / KEES PIJNAPPELS

Ik weet het, het is een inflatiegevoelig woord. Toch mag deze editie van het *Advocatenblad* met recht historisch genoemd worden. Het is, zoals te zien op de cover, namelijk het eerste nummer van de honderdste jaargang.

U vraagt zich misschien af of we de geschiedenis hebben vervalst, aangezien we al in 2018 het eeuwfeest van het *Advocatenblad* hebben gevierd. Dat ook weer niet. Het eerste *Advocatenblad* zag in 1918 het licht, zodat we in 2018 het honderdste bestaansjaar aantikten. Maar door WO II, waarin het blad een tijdje niet verscheen, lopen onze jaargangen iets achter.

Dit jaar dus geen feest, maar *business as usual*. Het leek ons een goed plan om het eerste nummer van de honderdste jaargang te wijden aan de toekomst: vandaar het thema *legal tech*. Sinds een paar jaar steken bedrijven veel geld in de ontwikkeling van nieuwe juridische ICT. Kennelijk groeit het vertrouwen in het rendement.

De gemiddelde advocaat deelt dat vertrouwen niet. Kennis, visie en vaardigheden schieten nog tekort, valt te lezen in de eerste van een serie verhalen (vanaf pagina 28). Nu is die visie nog wel te googelen, maar kennis en vaardigheden opdoen valt nog niet mee. *Legal tech savvy* word je niet zomaar, leert het artikel vanaf pagina 32.

Vaak komt echte vernieuwing van buiten, de Ubers van deze wereld herinneren ons daar doorlopend aan. De start-up Legal Wing is al niet anders (zie het artikel op pagina 30). Dat bedrijf mikt met zijn digitale diensten op advocatenkantoren, maar vooral op de cliënten daarvan. Die plukken het eerst de goedkopere vruchten van geautomatiseerde werkprocessen. De advocatenkantoren volgen dan vanzelf, *volens nolens*. Innovatie hoeft overigens niet per se een technologisch karakter te hebben. Het Haagse schaderegelingskantoor SRK probeert ook vernieuwing te bewerkstelligen, gedragen door schaalvergroting en efficiency. De Voda staat dat vooralsnog niet toe, maar SRK legt zich daar niet bij neer. Pure marktbescherming, zegt advocaat Danielle van den Bergh in het interview vanaf pagina 18.

Of dat zo is? Oordeelt u vooral zelf. Misschien kan deze casus ooit nog het onderwerp worden van een intervisiegesprek. Tenslotte wordt kwaliteits-toetsing voor advocaten per 1 maart verplicht (zie coverartikel vanaf pagina 12). Je reinste tijdverspilling, vinden sommigen. Terwijl je van (zelf)reflectie echt een beter mens c.q. professional wordt. Baat het niet, dan schaadt het niet. En zeg nou zelf, een beetje sparren kan ook gewoon leuk zijn.

DEZE EDITIE

Strijder voor een open markt

Legal tech savvy: hoe word je het?

RUBRIEKEN

- 3** Redactioneel, Colofon
- 6** Interactie
- 7** Cijfers, Citaat, Column Najima Khan
- 9** In Beeld
- 17** Ter zitting, Agenda
- 22** Frisse Neus
- 24** Gezien
- 25** Tuchtrechtcolumn Trudeke Silleviss Smitt
- 49** Buitenlandse balie, De Dealmaker

ACTUEEL

- 10** Moordenaars Wiersum wilden eerder toeslaan
- 11** Rijlaarsdam stopt als algemeen deken, Stichting Derk Wiersum
- 51** Lawyers for Lawyers: Dag van de Bedreigde Advocaat: Pakistan
- 55** Jubileum 2020: 'De communicatie verhardt'

COVER

- 12** Sparren wordt de norm

INTERVIEW

- 18** Strijder voor een open markt

THEMA LEGAL TECH

- 28** Legal tech loont, maar niet automatisch
- 30** Software vervangt stagiair
- 32** Legal tech savvy: hoe word je het?
- 37** Aan tafel met de cliënt
- 40** Rechtspraak kiest voor eenvoud
- 42** 'Wij zijn verder met legal tech'

JURIDISCH

- 52** Even oprissen: Wat is een vakantiedag waard?
- 56** Juridische analyse: Partneralimentatie in 2020
- 61** Juridische opinie: Restauratie van rechtsstaat vergt krachtenbundeling

VAN DE NOVA

- 65** Ordeberichten
- 82** Uitspraken van de tuchtrechter
- 86** Transfers

Moordenaars Wiersum wilden eerder toeslaan

Opinie: Restauratie van rechtsstaat vergt krachtenbundeling

ANKER & ANKER OPLEIDINGEN ORGANISEERT IN HET JAAR 2020 WEDEROM ACTUELE CURSUSSEN OP HET GEBIED VAN HET STRAF(PROCES)RECHT EN HET JEUGDSTRAF(PROCES)RECHT.

HAAL UW PUNTEN IN UW EIGEN REGIO OP EEN VERRASSENDE LOCATIE!

HIERONDER EEN OVERZICHT VAN DE REGULIERE ACTUALITEITENCURSUSSEN VAN JANUARI T/M DECEMBER 2020:

30 januari (donderdag)	: Bergen op Zoom, Grand Hotel De Draak
26 februari	: Groningen, De Coendersborg
4 maart	: Haarlem, Restaurant ML
17 maart (dinsdag)	: GGZ, forensische zorg en TBS, Meppel, Eetcafé De Beurs
8 april	: Holten, Restaurant en Hotel Hoog Holten
7 mei (donderdag)	: Schiermonnikoog, Hotel Van der Werff } nieuwe onderwerpen
20 mei	: Schiermonnikoog, Hotel Van der Werff } nieuwe onderwerpen
3 juni	: Maastricht, Château Neercanne
4 juni (donderdag)	: Maastricht, Château Neercanne
1 juli	: Zwolle
16 september	: Antwerpen (combikorting)
30 september	: GGZ, forensische zorg en TBS, Amsterdam
7 oktober	: Utrecht
4 november	: Den Haag
18 november	: Amsterdam
10 december (donderdag)	: Rotterdam

EN DE CURSUSSEN JEUGDSTRAF(PROCES)RECHT EN CIVIEL JEUGD IN 2020:

12 februari	: Meppel, Eetcafé De Beurs
11 maart	: Leeuwarden, Post Plaza (dit betreft een civiele jeugdcursus)
25 maart	: Tilburg, Harmonie
16 april (donderdag)	: Sittard
8 juli	: Alkmaar
9 september	: Arnhem, Openluchtmuseum (zie foto)
17 september (donderdag)	: Antwerpen (combikorting)
28 oktober	: Utrecht, Koetshuis de Haar} nieuwe onderwerpen
5 november (donderdag)	: Den Haag
12 november (donderdag)	: Amsterdam
19 november (donderdag)	: Amsterdam (dit betreft een civiele jeugdcursus)
25 november	: Tilburg (dit betreft een civiele jeugdcursus)
16 december	: Rotterdam

BIJ ONS KUNT U IN ÉÉN DAGDEEL 4 PO-PUNTEN VERGAREN.

BIJ ONS STAAT PERSOONLIJK CONTACT HOOG IN HET VAANDEL.

DE PAPIEREN READER ONTVANGT U OP DE CURSUSDAG. DAARNAAST WORDT DIE READER OOK KORT VOOR DE CURSUS NOG DIGITAAL AAN U TOEGEZONDEN.

Anker & Anker Opleidingen
Contactpersonen: mw. M.A. Nicolai-Hendriks en de heer C. Huisman

Post- en bezoekadres:
Ossekop 11 | 8911 LE Leeuwarden
058-2442500 | info@ankerenanker.nl

AANMELDEN:
strafrechtcurussen.nl

De docenten zijn mr. dr. J. Boksem, mr. H. Anker en mr. W. Anker.

Voor alle cursussen geldt als aanvangstijd 13.00 uur. Bij aankomst zijn er voor de cursisten broodjes beschikbaar.

Er zijn twee pauzes en de cursus eindigt om 17.30 uur. Vanaf 17.30 uur tot ± 18.30 uur wordt er gezamenlijk geborrelt in de met zorg uitgekozen markante en sfeervolle etablissementen.

De kosten bedragen € 440,= (excl. btw) per cursus.

De kosten voor de civiele jeugdcursussen en de cursussen GGZ, forensische zorg en TBS bedragen € 300,= (excl. btw) per cursus.

GESPOT OP SOCIAL MEDIA

Nursel Kose-Albayrak • 2nd
Advocaat, oprichter, CEO
1w • 🌐

Vermijd advocaten ... WAT ???

Beste relaties,

Mij heeft het schokkende nieuws bereikt dat in de toeslagenaffaire (kinderopvangtoeslag) door de Belastingdienst burgers onder druk worden gezet om bij de afwikkeling van de compensatie geen rechtsbijstand in te schakelen en advocaten te vermijden, advocaten zouden er op uit zijn om een deel van de schade naar zich toe te trekken.

Het is een ding dat op deze verwerpelijke wijze over de advocatuur wordt gesproken tegen notabene burgers die de Belastingdienst zelf tot slachtoffer heeft gemaakt, maar belangrijker is dat bewust wordt gewerkt aan het onthouden van het recht op bijstand die aan iedere burger toekomt.

Het belang van de Belastingdienst de burger op deze wijze onder druk te zetten kan geen andere zijn dan ingegeven door een financieel aspect: het "we moeten de zaken zo goedkoop mogelijk afwickelen en de burger ervoor laten tekenen"-aspect, en het aspect van de angst dat de burger (bijgestaan door een advocaat/jurist), redenen zal zien en eventueel initiatief zal nemen om het handelen van een of meerdere ambtenaren aan een strafrechtelijke beoordeling te doen voorleggen.

Relaties, kijk uit, doe geen toezeggingen, teken geen verklaringen alvorens advies te verkrijgen van een professionele rechtsbijstandsverlener.

[See translation](#)

👍 🗨️ 🌐 186 · 43 Comments

Joren Veldheer
@Advo_Veldheer

Tolken hebben het net als de sociaal advocatuur erg zwaar met de deze @VVD minister @SanderDekker die de strafrechterketen kraakt.

Zij verdienen onze steun in deze terechte staking. Ook zij hebben een kernrol, die uitgehold wordt.

Via @parool

10:40 PM · Jan 12, 2020

11 Retweets 7 Likes

akladvocatuur
Ik ben van alle markten thuis hoor 😊 #overdagadvocaat #savondsbarvrouw #lawyerlifestyle #akladvocaten

Margot Spek
@Margot430

Vragenlijst ingevuld voor student rechten. Daarin de vraag wat het leukste is in mijn werk. Dat is duidelijk: dat je het verschil kunt maken voor mensen. En wat het minst leuke is. Ook duidelijk: dat je voor een deel van je werkzaamheden niet betaald wordt.

[@advobelangen](#)
[@Advocatenblad](#)

Vereniging Advocatenbelangen
@advobelangen

Wij zijn online!
Kijk op onze site advocatenbelangen.nl en word lid!

CIJFERS

17. 830

Zoveel advocaten stonden er op 1 januari ingeschreven op het tableau. Dat waren er 46 meer dan een jaar eerder. Amsterdam en Rotterdam laten groei zien, in de regio is over het algemeen sprake van een daling.

CITAAT

‘Wat mij betreft mochten die advocaten anoniem blijven, maar moesten ze wel zichtbaar, eventueel gegrimeerd en onherkenbaar, bij de ondervraging van hun cliënt zijn.’

Advocaat Inez Weski reageert in een persbericht op uitlatingen in *De Telegraaf* van een van de twee anonieme advocaten van Nabil B.

COLUMN

DOOR / NAJIMA KHAN

Buitenlandse zaken

Als geboren Nederlandse met roots in Indonesië en Pakistan richt ik mij in mijn internationale praktijk vooral op deze twee landen. Zakendoen over de grens begint met het opbouwen van een vertrouwensrelatie. Bij het optreden als advocaat in de internationale praktijk zijn bekendheid met de cultuur en beheersing van de lokale taal geen overbodige luxe.

Afgelopen zomer was ik in Indonesië waar ik samen met een Indonesisch advocatenkantoor een medische instelling heb geadviseerd over (inter)nationale samenwerkingsverbanden. Ik maakte er kennis met het fenomeen ‘*rubber time*’, oftewel: deadlines zijn er om vanaf te wijken. Als een Nederlandse advocaat van of tegenover een Indonesische partij is dat soms frustrerend. Een tip is om tenminste drie weken speling te hanteren. Een nacht doorhalen om de ‘deadline’ te halen is meestal tamelijk zinloos. Onderhandelingen versnellen werkt vaak averechts.

Indonesië heeft een uiterst vriendelijke cultuur waarin niet snel ‘nee’ gezegd wordt. Contractonderhandelingen doe je bij voorkeur face to face, waardoor je uit de lichaamshouding een eventuele ‘nee’ kunt afleiden.

De – in de ogen van onze zuiderburen doorgaans botte en arrogante – Hollander doet er goed aan om zich van zijn meest zachte kant te laten zien. Een voordeel van de Indonesische rechtspraak is overigens dat het Nederlandse recht nog steeds een grote

rol speelt. Beheers je als Nederlandse advocaat *Bahasa Indonesia*, dan geeft je dat een voorsprong op confrères. Vooral ook omdat lang niet iedereen in Indonesië de Engelse taal spreekt. Een land waar de Engelse taal geen probleem is, is Pakistan: een belangrijke handelspartner van Nederland. De aanpak in dat land doet denken aan de Rotterdamse ‘niet lullen, maar poetsen’-mentaliteit. Ondernemend, direct en hard op de inhoud. Als advocaat is het aan cliënten uit deze regio soms lastig uitleggen dat de daar veel gehanteerde betaalfpraak *no cure, no pay* bij ons in principe niet toegestaan is. Persoonlijk contact is er erg belangrijk: op een advies per mail, hoe uitgebreid en helder ook, volgt bijna altijd een even uitgebreid telefonisch (beeld)gesprek. Een gesprek begin je goed door te praten over cricket. Als voetbalfanaat en cricketleek vraagt dat ook van mij enige aanpassing. Ook heb ik moeten wennen aan de veel gedronken ‘zwarte thee met melk’. Mijn ouders zijn weliswaar fervente *chai* drinkers, maar voor mij hoort melk toch echt alleen in de koffie. Gelukkig hebben de Engelsen er de *Sunday roast* niet achtergelaten. Overigens is een gemêleerde achtergrond geen garantie voor succes. Bij het shoppen gaat het afdingen me bepaald niet goed af. De onderhandelingen lopen stuk zodra de winkelier mijn Nederlandse accent hoort en dat vervolgens associeert met euro’s. Ik betaal vaak twee keer de normale vraagprijs.

ONS VERTAALTEAM STAAT VOOR U KLAAR

Juridisch vertalen, een vak apart!

Of u zich nu toelegt op ondernemingsrecht, arbitragerecht of M&A, wij staan altijd klaar om direct met uw vertaalproject aan de slag te gaan.

Met ons uitgebreide team van 15 in-house vertalers en ons internationale netwerk ervaren freelance vertalers realiseren wij graag uw juridische vertaalopdrachten, in elke gewenste taalcombinatie en altijd binnen de gewenste deadline.

Wij doen u graag een vrijblijvende offerte.

Duurzame advocaat

DOOR / SABINE DROOGLEEVER FORTUYN BEELD / MARLOES SCHURINK

‘De advocatuur is conservatief, maar ook competitief,’ zegt ondernemingsrechtadvocaat Max Koene (29). ‘Ook hier op kantoor houden we wel van een wedstrijdje.’ Dat sterkte hem bij het inbrengen van zijn innovatieproject ‘*Sustainable Realexation*’, het winnende voorstel van de innovatiewedstrijd van zijn kantoor Lexence eind 2018. De naam van de *challenge* is een kruising tussen Lexence en realisation.

Inmiddels loopt het project in volle vaart. Met uitdagingen als de trap nemen in plaats van de lift, dubbelzijdig printen, de computer uitzetten in plaats van op *stand by* en de auto laten staan, wil Koene bewustwording creëren voor duurzaamheid. Van de honderdveertig medewerkers van Lexence doen er negentig mee. Met de *challenges* verdienen ze punten. Die kunnen ze inruilen voor duurzame producten als een *power-*

bank op zonne-energie, een paraplu van gerecyclede petflessen of het doneren van meerdere bomen. De *challenge* om een week niet met de auto naar kantoor te komen, maar met het openbaar vervoer, op de fiets of te voet, bracht veel medewerkers in beweging. ‘Normaal komt ongeveer een derde van de medewerkers met de auto, nu liet zo’n twintig procent extra de auto staan.’

De moordenaars van advocaat Derk Wiersum wilden al eerder toeslaan dan op woensdagochtend 18 september 2019. Het lijkt erop dat ze in diezelfde week op maandag en dinsdag zijn verrast doordat Wiersum op de fiets vertrok bij zijn woning in plaats van met de auto.

MOORDENAARS WIERSUM WILDEN EERDER TOESLAAN

DOOR / FRANCISCA MEBIUS

Dat zei de officier van justitie in de zaak in de zwaar-beveiligde bunker van de rechtbank in Amsterdam Osdorp. Deze maand vond de eerste inleidende zitting over de moord op Wiersum plaats. Tijdens deze zitting stond alleen Giërmo B. (36) terecht. Hij wordt vervolgd voor het medeplegen van moord. De tweede verdachte, een neef van Ridouan Taghi die terechtstaat in het Marengo-proces, verschijnt later voor de rechter. Er werden woensdagochtend 18 september meerdere schoten op Wiersum afgevuurd. Vermoedelijk weigerde het vuurwapen van de schutter eerst. Op camerabeelden is te zien hoe de man een klein sprongetje maakte, vertelde de officier van justitie. Vervolgens vuurde hij meerdere schoten af. De officier spreekt van 'een absoluut schokkende moord die door velen werd gezien als een aanval op de rechtsstaat, een ongekende aanval op de waarheidsvinding. Wiersum was naast advocaat ook vader, echtgenoot, een zoon, familie, vriend en een zeer gewaardeerde collega'. Volgens het Openbaar Minister (OM) zijn op de vluchtauto (Opel Combo) van de moordenaars van Wiersum bloedsporen van hem gevonden. Het OM meldt dat het onderzoek nog in volle gang is en verwacht dat

er op korte termijn meer verdachten worden aangehouden. De verdenking tegen Giërmo B. vat het OM als volgt samen: 'De auto, de telefoon, het DNA en het plotseling kunnen beschikken over een grote hoeveelheid geld is genoeg voor de verdenking van medeplegen van moord.' Giërmo B. ontkent betrokkenheid bij de moord. Zijn advocaat Tjalling van der Goot (Anker & Anker in Leeuwarden) zegt dat B. om andere redenen in de Opel Combo reed. 'De auto was niet van hem. Cliënt is niet de schutter: het signalement (tengere man, atletisch, rond de twintig jaar) past niet bij mijn cliënt.' Giërmo B. zelf gaat niet in op de zaak. Wel laat hij de

vrouw van Wiersum en zijn kinderen weten dat hij het vreselijk vindt wat er is gebeurd.

Van der Goot verzocht de rechtbank tijdens de zitting om het bevel tot voorlopige hechtenis op te heffen. De rechtbank wees het verzoek af. Er zijn volgens de rechtbank sterke aanwijzingen dat B. de vaste gebruiker van de Opel Combo was. Ook de bloedsporen op de auto, chatgesprekken die erop wijzen dat B. met spoed naar Suriname wilde vertrekken en het contant betalen van grote geldbedragen vlak na de moord zijn volgens de rechtbank verdacht. Het is nog onduidelijk wanneer de zaak inhoudelijk wordt behandeld.

RIJLAARSDAM STOPT ALS ALGEMEEN DEKEN

De algemeen deken van de Nederlandse orde van advocaten, Johan Rijlaarsdam, legt per direct zijn functie neer, maakte de NOvA maandag 13 januari bekend. Rijlaarsdam (1960), die pas een jaar algemeen deken was, stopt om 'persoonlijke redenen'.

De taken van Rijlaarsdam worden overgenomen door waarnemend deken Frans Knüppe. De algemene raad van de NOvA gaat Knüppe voordragen als nieuw algemeen deken. Zijn benoeming wordt pas eind maart definitief, tijdens de eerstvolgende vergadering van het college van afgevaardigden van de NOvA.

Rijlaarsdam (afkomstig van het Rotterdamse Houthoff) is niet lang verbonden geweest aan de NOvA. In april 2017 werd hij gekozen als lid van de algemene raad, het hoogste bestuursorgaan van de NOvA. Op 1 januari 2019 volgde hij Bart van Tongeren op als algemeen deken. Waarom Rijlaarsdam ermee stopt, is niet duidelijk. De mededeling van de NOvA beperkt zich tot 'persoonlijke redenen'. Die worden verder niet toegelicht.

Het dekenaat van Rijlaarsdam heeft met name in het teken gestaan van het politieke gevecht om de gefinancierde rechtsbijstand. Aan het eind van de zomer zegde hij de samenwerking met minister Dekker op, omdat de bewindsman bleef weigeren extra geld uit te trekken voor de sociale advocatuur. Toen Dekker in het late najaar alsnog over de brug kwam, werd de breuk hersteld.

Na de moord op Derk Wiersum werd mede op aandringen van Rijlaarsdam het Contactpunt Beroepsgroepen ingesteld, waar advocaten zich kunnen melden als ze zich bedreigd voelen. Rijlaarsdam is uit hoofde van zijn functie ook voorzitter van het college van toezicht. Zodra zijn opvolger definitief is benoemd, zal hij ook die taak overdragen.

Frans Knüppe werd ook in 2017 verkozen tot lid van de algemene raad

van de NOvA. Knüppe (1956) is sinds 1978 verbonden aan Dirkzwager in Arnhem, gespecialiseerd in ondernemingsrecht. Hij was ook lid van het Hof van Discipline en deken in het arrondissement Arnhem.

INGEZONDEN MEDEDELING

STICHTING DERK WIERSUM

Beste donateur, dank voor uw donatie. Het is heel bijzonder te zien hoeveel donaties en hartverwarmende reacties de Stichting Derk Wiersum heeft mogen ontvangen. Het gezin van Derk Wiersum heeft dit ook daadwerkelijk als steun ervaren.

De stichting zal zich blijvend inzetten om de kinderen van Derk te bieden wat zij nodig hebben om zich verder te ontplooiën. De stichting beschikt inmiddels over een eigen rekeningnummer: NL53RABO0346084334 ten name van Stichting Derk Wiersum.

Voor nu en in de toekomst zijn donaties altijd welkom.

Met vriendelijke groet,
Het bestuur van de Stichting Derk Wiersum
www.stichtingderkwiersum.nl

A photograph of two people dressed as lawyers in black robes and white collars, standing in a gym. They are wearing boxing gear: black pads and red gloves. The man on the left is looking towards the woman on the right. The background shows gym equipment like a rack of colorful balls and a window.

Intervisie is onder advocaten de populairste kwaliteitstoets. Per 1 maart wordt de toets verplicht. Voorstanders roemen de wijze lessen van collega's. Tegenstanders vinden het tijdrovend. 'We vragen elkaar te weinig: hoe heb jij dit opgelost?'

SPARRREN WORDT DE NORM

DOOR / STIJN DUNK BEELD / RONALD BROKKE

‘Als tweepitter heb je weinig ruimte voor overleg met collega’s,’ zegt advocaat Antoine Endtz van Nextius Legal, Amsterdam. ‘Terwijl ik wel graag wil sparren over dilemma’s. Ik deed bijvoorbeeld eens een zaak waarin de wederpartij ervan werd verdacht banden te hebben met het criminele circuit. Daarover wil je graag met een collega overleggen. Inhoudelijk, over de meldingsplicht rond het witwassen van zwart geld. Maar ook persoonlijk, over de vraag hoe je met de kwestie van veiligheid omgaat.’ Daarom volgde Endtz dit jaar de NOvA-cursus voor gespreksleider intervisie. Vanaf begin volgend jaar mag hij in de praktijk een intervisiegroep gaan leiden. ‘Ik heb al contacten gelegd met vakgenoten van een aantal andere kleine kantoren. We gaan zo snel mogelijk van start.’ Per 1 maart 2020 wordt de kwaliteitstoets voor advocaten (zie kader) na diverse jaren vertraging verplicht. Advocaten en hun kantoren kunnen

kieszen uit drie vormen van toetsing: intercollegiale toetsing, intervisie en peerreview. Uit een enquête van Mr. Online in 2018 blijkt dat binnen de advocatuur intervisie de meest populaire vorm van feedback is, gevolgd door de lichter opgetuigde intercollegiale toetsing en de relatief zware peerreview. Bij intervisie is een onafhankelijke, gediplomeerde gespreksleider verplicht. Dit jaar hebben zo’n honderdvijftig advocaten zich daar via de landelijke cursus op voorbereid.

Bernard de Leest, portefeuillehouder kwaliteitstoets in de Algemene Raad, juicht het toe dat deze groep advocaten uit eigen initiatief met intervisie aan de slag is gegaan. ‘Het is echt tijd dat wij net als vergelijkbare beroepsgroepen zoals artsen en notarissen serieus werk gaan maken van het toetsen van onze eigen kwaliteit. Dat vraagt de rechtzoekende, die objectief wil kunnen bepalen waar hij de beste rechtshulp krijgt. Dat vraagt de

politiek, die de inhoudelijke meerwaarde van de advocaat onderbouwd wil zien.’

VEILIGE SETTING

Bij veel net opgeleide gespreksleiders gaat dit plichtsbesef hand in hand met de overtuiging dat intervisie een verrijking is voor het advocatenvak. Zo ook bij Sylvia Raphael van La Gro Geelkerken Advocaten uit Leiden.

‘Intervisie levert goud op’

‘Het is heel prettig om buiten je eigen kantoor in een vertrouwde, veilige setting je valkuilen te bespreken,’ vindt Raphael. ‘Dat levert goud op, is mijn ervaring. Zoals een collega die je bewust maakt dat je in het begin van een echtscheidingszaak te weinig regie hebt genomen, zodat je in een lastig moeras terecht komt. Daar ga ik dan de volgende keer anders mee om.’ Volgens Endtz loopt de advocatuur achter op het gebied van intervisie ▶

en andere vormen van zelfreflectie. ‘Wij zijn een conservatieve beroepsgroep waar de cultuur er niet op gericht is om kwetsbaar het professionele gesprek aan te gaan. We vragen elkaar te weinig: hoe heb jij dit opgelost, wat heb je daarvan geleerd?’ Als er onderling overleg is, focust dat vaak op inhoudelijke kennis, signaleren Endtz en Raphael. ‘We zijn goed in jurisprudentie-lunches,’ stelt Endtz. ‘Maar we hebben het nauwelijks over vaardigheden of ethiek. Zeker niet tussen partners onderling.’

EIGEN VERANTWOORDELIIKHEID

Dit behoudende beeld wordt bevestigd door de enquête van Mr. Online. In het algemeen waarderen advocaten het bevorderen en waarborgen van kwaliteit. Toch is zestig procent van de kantoren van mening dat verplichte feedback de kwaliteit binnen hun kantoor niet zal bevorderen – binnen hun eigen kantoor vinden zij dit kennelijk veel minder nodig. Een kritische houding die past bij

‘Den Haag moet ons niet belagen met maatregelen’

Jean van Zinnicq Bergmann, naamgever van het naar eigen zeggen oudste advocatenkantoor van Nederland. ‘De kwaliteit van ons vak is de verantwoordelijkheid van de advocaat zelf.

Daar moet Den Haag zich niet mee bemoeien,’ stelt Zinnicq Bergmann. ‘Ze moeten ons niet belagen met dit soort maatregelen. Ik ben 43 jaar advocaat, ik weet wat kwaliteit is.’ Veel kleine kantoren hebben te weinig geld, tijd en omvang voor bijvoorbeeld intervisie, benadrukt Zinnicq Bergmann. ‘Het is voor ons veel te belastend. Op een groot kantoor heb je genoeg advocaten om wekelijks of maandelijks per vakgebied zaken uit te wisselen. Wij zijn met drie advocaten en beoefenen verschillende specialisaties. Gespecialiseerd in erfrecht ken ik de details van het arbeidsrecht of familierecht van mijn collega’s niet.’ Daarom heeft intervisie in zijn situatie geen toegevoegde waarde, vindt hij. ‘Het is niet dat ik niet wil vernieuwen. Op het gebied van automatisering lopen we voorop, maar deze verplichting is te belastend.’

De Leest vindt dit niet acceptabel. ‘Je bepaalt niet zelf als advocaat wat je kwaliteit is. Die tijden zijn voorbij. Als deze advocaat morgen naar de hartchirurg moet, wil hij ook dat zijn arts zich laat beoordelen door collega’s. En dat is het geval: intervisie is al tien jaar verplicht in de medische wereld.’

LASTIG DOSSIER

Dat de kwaliteitstoets binnen de advocatuur een lastig dossier is, bleek eveneens uit het verzet binnen het College van Afgevaardigden (CvA). Dat discussieerde jarenlang over het

nut en de noodzaak van de toets. Met name de intensieve peerreview stuitte op bezwaren. Deze methode zou de privacy van cliënten schaden, te duur zijn en werd gezien als een verkapt vorm van toezicht. En dus bleek de door de algemene raad gewenste verplichte peerreview niet haalbaar. Pas nadat die verplichting werd geschrapt, stemde het CvA in 2017 in met de kwaliteitstoets. Dit tot spijt van toenmalig CvA-lid Nardy Desloover. Hij sprak over ‘een slap aftreksel’ van de oorspronkelijke toets. Nog altijd geeft Desloover, arbeidsrecht- en letselschadeadvocaat (Vasteland Advocaten, Rotterdam), de voorkeur aan een collectieve peerreview. ‘Die doet het meest recht aan de bedoeling van de wetgever.’ De andere vormen van toetsing vindt hij te vrijblijvend. Desloover betreurt de rol van het CvA. ‘Men liep enorm te hoop tegen de peerreview. Het bezwaar van de hoge kosten kan ik me voorstellen, maar het argument van de vertrouwelijkheid vond ik bijzonder oneigenlijk. Op hetzelfde moment stemde het CvA in met toelatingscriteria voor de cassatiebalie. Daar was ook sprake van beoordeling van dossiers, notabene deels door niet-advocaten. Hier werd geen enkel bezwaar tegen gemaakt.’ Raphael is juist blij dat de peerreview niet landelijk is opgelegd. ‘Ik heb daar ervaring mee als mediator. Het voelt heel erg alsof je op het matje wordt geroepen, met de billen bloot moet.’ Het gebeurt allemaal beleefd

Herhaaldelijk uitstel kwaliteitstoets

Het college van afgevaardigden gaf al in juni 2017 groen licht aan de kwaliteitstoets voor advocaten. Hier gingen enkele jaren van discussie aan vooraf. Een belangrijk bezwaar van het college was de mogelijke schending van privacy bij cliënten. Met name bij peerreview, waar advocaten elkaar inhoudelijk beoordelen op basis van dossiers. Peerreview is een van de drie methoden van kwaliteitstoetsing waaruit advocaten kunnen kiezen. De andere twee methoden zijn intervisie en intercollegiale toetsing. Bij beide methoden reflecteert een groep van drie tot tien advocaten over vaardigheden en inhoud van het vak. Intervisie is de meer intensieve variant, een gediplomeerde gespreksleider is verplicht. Voor intervisie en peerreview kunnen advocaten PO-punten krijgen. Elke advocaat dient jaarlijks vier tot acht uur deel te nemen aan een van de drie vormen van feedback. Voor de verplichting is formeel wijziging van de Advocatenwet nodig. Zowel de Eerste als Tweede Kamer is daarmee in december akkoord gegaan. De kwaliteitstoets voor advocaten wordt per 1 maart 2020 verplicht.

en aardig, zegt ze, maar ondertussen worden je dossiers stevig doorgelicht. ‘Het is heel pittig, wat mij betreft te veel in een sfeer van straf en boete. Bij intervisie is juist het goede dat dat ontbreekt. Kwesties worden besproken in een open en opbouwende setting.’

De Leest heeft er begrip voor dat niet meteen voor de meest vergaande methode van toetsing is gekozen. ‘Verplichte peerreview voer je niet makkelijk van de ene op de andere dag in. Laten we eerst wennen aan de verschillende vormen om kwaliteit te toetsen.’ Voor de toekomst blijft het een serieuze optie, aldus De Leest. ‘Peerreview is wel de enige inhoudelijke toets of advocaten hun werk goed doen. Bovendien is het geen vorm van toezicht: in landen waar peerreview al een hoge vlucht heeft genomen, wordt het gezien als een onmisbaar kwaliteitsinstrument. Slechts een fractie van de advocaten voelt zich gedwongen om te stoppen.’

ZWAKKE BROEDERS

Als voormalig Rotterdamse deken weet Desloover uit eigen ervaring hoezeer de advocatuur een effectieve kwaliteitstoets kan gebruiken. ‘Ik heb in mijn rol als deken gezien hoe advocaten in staat zijn om onder de maat te functioneren. Een grote groep advocaten scoort een 6 of een 7, maar er zijn er vrij veel die daar

flink onder duiken. De goede advocaten doen al aan reflectie en feedback. Maar voor de zwakke broeders is zo’n toets noodzakelijk.’ Driekwart van de advocatenkantoren doet inderdaad al aan een vorm van intervisie, collegiale toetsing of peerreview. Zelf neemt Desloover deel aan verschillende intervisiekringen. ‘Op mijn kantoor hebben we wekelijks zaakoverleg. Verder bespreek ik elke maand allerlei kwesties met een groep arbeidsrechtadvocaten van andere kantoren. Via diverse specialisatieverenigingen ben ik nauw betrokken bij peerreview en audits.’ Volgens Desloover is het lidmaatschap van een specialisatievereniging een soort keurmerk van kwaliteit. ‘De gemiddelde LSA-advocaat bijvoorbeeld legt dankzij alle eisen van de vereniging de lat hoger.’ Ook Zinnicq Bergmann wijst op het kwaliteitseffect van de vakvereniging. ‘De VEAN organiseert allerlei activiteiten over het erfrecht om ons bij de les te houden. Recent nog een lunchbijeenkomst over de nalatenschap van de directeur-groootaandeelhouder.’

OPEN VRAGEN

Ook de verplichte bijscholing die advocaten jaarlijks volgen, wordt vaak gezien als een waarborg voor ambachtelijke kwaliteit. Een kleine veertig procent van alle kantoren

vindt het verzilveren van de jaarlijkse opleidingspunten de beste weg om de kwaliteit te stimuleren. ‘Je weet niet hoeveel opleidingen ik per jaar volg,’ aldus Zinnicq Bergmann. ‘Ik voldoe ruimschoots aan alle eisen.’ Dat biedt volgens Raphael geen garanties. ‘Je kunt bij wijze van spreken vijf juridische PO-punten verdienen

‘Voor de zwakke broeders is toets noodzakelijk’

door naar een congres te gaan en de hele dag met je ogen dicht te zitten. Het is belangrijk dat je ook kijkt naar je eigen functioneren als advocaat, naar je niet-juridische vaardigheden. Dát is onderwerp van intervisie.’ Bij de opleiding tot gespreksleider hebben Raphael en Endtz geleerd hoe ze andere advocaten daar het best toe kunnen verleiden. ‘Dat is best lastig, je bent erg gewend om op de inhoud in te gaan,’ vertelt Raphael. ‘Maar je moet vooral structuur bieden, zorgen voor een sfeer waarin de deelnemers elkaar de juiste vragen stellen.’ Allebei hebben ze in die rol voordeel van hun ervaring als mediator. ‘Ik ben gewend om mensen open te bevragen, goed naar ze te luisteren,’ aldus Endtz. ‘De oplossing geef ik niet zelf aan, maar laat ik aandragen door de advocaten. Daar leren ze het meest van.’ ■

VACATURE ADVocaAT
PERSONEN- EN FAMILIERECHT
ALS MEDE **JURIDISCH**
MEDEWERKER

VAN DIJK C.S.
ADVOCATEN

Ons kantoor is gevestigd in het prachtige Maastricht en voorziet reeds sinds 1988 particulieren en zakelijke cliënten van gedegen juridisch advies. Wij zijn eveneens netwerkantwoordpunt van een grote rechtsbijstandsverzekeraar.

Ben jij een advocaat-medewerker die in staat is om cliënten kordaat en oplossingsgericht bij te staan? Dan ben je bij ons aan het juiste adres. Je beschikt over een afgeronde beroepsopleiding en aantoonbare ervaring op het gebied van personen- en familierecht.

Naast je werkzaamheden op het gebied van personen- en familierecht zul je, afhankelijk van je capaciteiten en ons aanbod, ook werkzaam zijn op andere rechtsgebieden. Tevens zijn wij op zoek naar een juridisch medewerker voor de algemene praktijk. Je bent leergierig, doortastend en gemotiveerd.

Ben je op zoek naar een uitdagende baan, met aardige collega's, een goede sfeer en naventelende beloning? Neem dan contact op met Wouter Geertsen via 043 - 3253960. Je sollicitatiebrief voorzien van CV kun je richten aan w.geertsen@vandijkadvocaten.com

Van Dijk c.s. Advocaten
Hoogbrugstraat 72 | 6221 CS Maastricht

www.vandijkadvocaten.com

088 278 77 77

Wenst u per direct over een
Veiligheidschauffeur
te beschikken?

www.advocaatbescherming.nl

BONNIER
ADVOCATEN

**WORDT 2020
VOOR JOU HET
JAAR WAARIN HET
PAS GOED BEGON?**

BEN JIJ DEGENE DIE WIJ ZOEKEN?

Wij zoeken namelijk niet alleen een advocaat met een aantal jaren ervaring in het civiele recht, maar ook iemand met ambitie, iemand die reeds nu of op niet al te lange termijn graag een maatschap zou willen vormen of misschien zelfs zijn of haar eigen kantoor wil.

WIE ZIJN WIJ?

Wij zijn Bonnier advocaten te Wijchen, waar nu 4 advocaten werkzaam zijn.

Een klein kantoor dus, dat inmiddels al zo'n 35 jaar bestaat. Waar we niet aan targets doen, want als je met hart en ziel aan het werk bent en vooral ook met veel plezier, dan komt die omzet vanzelf wel.

Onze cliënten zijn zowel particulieren als ondernemers uit het midden- en kleinbedrijf. Van familieaangelegenheden tot ontslagkwesties, van het opstellen van contracten tot het aanpakken van wanprestatie of onrechtmatige daad, het hele palet van wat de (civiele) advocatuur zoal te bieden heeft komt voorbij.

NIEUWGIERIG? GEÏNTERESSEERD?

Bel naar 024 - 366 17 35 of stuur een e-mail naar info@bonnieradvocaten.nl

TER ZITTING

Witwassen

DOOR / LARS KUIPERS

Wie op Schiphol rondloopt met 20.000 euro op zak heeft de schijn tegen. De kleine witwaspraktijk is te vangen onder de noemer 'legt u maar eens uit'.

Er zijn heel wat redenen te bedenken waarom je op Schiphol rondloopt met tienduizenden euro's in je bagage. Vraag maar aan de piketadvocaat, die kan ze opsommen. Je bent bijvoorbeeld onderweg naar Ghana en tientallen landgenoten in je woonplaats hebben je gevraagd om contant geld mee te nemen voor familie of vrienden in Afrika.

Als je dat geld niet hebt aangegeven en je wordt op Schiphol uit de rij gepikt, is de kans groot dat de FIOD zal denken: witwassen. Na verhoor krijg je een brief mee waarin staat dat je de kans krijgt aan te tonen dat het geld níét van criminele activiteiten afkomstig is. Vandaag is de beurt aan verdachte R. Op 15 maart 2019 vond de douane in zijn bagage 25.660 euro.

'Waar is uw cliënt?' vraagt de rechter aan advocaat Louke Korfker. 'In Verwegistan,' zegt Korfker. 'Thuis in Kosovo.'

R. heeft de schijn tegen. Hij had biljetten van 500 euro bij zich en een BQ-telefoon waarmee hij versleutelde berichten kon versturen. In zijn koffer vond de douane ook nog een bolletje coke. Bovendien kwam hij met verschillende verhalen over de herkomst van het geld: huurinkomsten van een gebouw in Kosovo, inkomsten uit een ijssalon, en als laatste: een lening van een vriend voor een auto. Voor de officier van justitie is het duidelijk: witwassen. Ze eist vijf weken cel en verbeurdverklaring van het in beslag genomen geld.

Advocaat Korfker geeft zich niet een-twee-drie gewonnen. 'Verdachte hoeft niet aannemelijk te maken dat het geld niet afkomstig is van criminele activiteiten, hij hoeft enkel een verklaring te geven. Die hoeft hij niet te onderbouwen met stukken; de bewijslast ligt nog steeds bij het OM.'

Bovendien: het onderzoek van het OM naar de verklaring van haar cliënt laat nogal wat te wensen over, vindt Korfker. 'Over de lening heeft hij aanvankelijk niet verklaard omdat hij zijn vriend niet in de zaal wilde betrekken. Maar vervolgens heeft hij wel een leenovereenkomst overgelegd. De verbalisanten vinden dat ongeloofwaardig, maar gebruiken intussen zelf alleen maar typologieën.' Ze vraagt om vrijspraak, of anders om een voorwaardelijke straf. En meneer R. moet zijn geld terugkrijgen.

'Witwassen, dat zijn altijd lastige zaken,' zegt de rechter. Maar niet in dit geval. Hij gelooft niks van het verhaal van R. en veroordeelt hem tot vier weken cel. De 25.000 euro raakt hij kwijt.

 Meer weten? Lees de uitgebreide versie op advocatenblad.nl, rubriek Ter Zitting.

AGENDA

11TH ANNUAL BUSINESS LAW FORUM

De Internationale Unie van Advocaten UIA houdt in Amsterdam haar jaarlijks seminar, ditmaal gewijd aan digitale commercie. Dankzij internet vervagen de handelsgrenzen in de wereld, maar de traditionele rechtsstelsels hebben zich vaak nog niet aangepast. Het seminar buigt zich over de vraag of de wetten van vandaag kunnen worden aangepast aan de snel veranderende tijden of dat er een supernationaal regime nodig is om de handel via internet te reguleren.

Datum: 30 en 31 januari.

Locatie: AKD Benelux Lawyers in Amsterdam.

Meer info: uianet.org/en/events.

WET DIEREN

Het wettelijk systeem en de verschillende handhavingsmogelijkheden komen tijdens deze cursus van de BijzonderStrafrecht Academie aan bod. Docent is Jaap Baar, advocaat in straf- en bestuurszaken bij Kuyp Baar Advocaten. Aan de hand van bestuurs- en strafrechtelijke jurisprudentie worden veelvoorkomende verweren en bewijsproblemen in dierenzaken besproken. Ook wordt uitgebreid aandacht besteed aan de inbeslagname van dieren, waarbij apart aandacht is voor de handhaving naar aanleiding van bijtincidenten.

Datum: 2 maart vanaf 12.30 tot 17.00 uur.

Locatie: Dr. Kuyperstraat 5, Den Haag.

Meer info: bijzonderstrafrechtacademie.nl/wet-dieren-2020.

LEGAL BIG DATA

Wat is het belang en de toekomst van empirisch-juridisch onderzoek? Het seminar Empirisch-juridisch onderzoek: van Legal Realism naar Legal Big Data verkent deze vraag. Frans Leeuw, hoogleraar Recht, Openbaar Bestuur en Sociaal-Wetenschappelijk Onderzoek aan de Maastricht University is de initiatiefnemer van dit seminar. Hij houdt op deze dag tevens zijn afscheidsrede.

Datum: 20 maart vanaf 12.15 tot 17.10 uur.

Locatie: Jan van Eyck Academie, Academieplein 1, Maastricht.

Meer info: maastrichtuniversity.nl/nl/events.

 Meer agendanieuws vindt u op advocatenblad.nl/agenda.

BRANDMR

STRIJDER VOOR EEN OPEN MARKT

DOOR / KEES PIJNAPPELS BEELD / JIRI BÜLLER

Het nieuwe juridische merk BrandMR wil met vaste lage prijzen de markt op, maar stuit op de Voda. Namens moederbedrijf SRK staat advocaat Danielle van den Bergh in de frontlinie.

De website BrandMR, uitgesproken als 'brand meester', is al wekenlang klaar om klanten te ontvangen. Het webportaal belooft de bezoeker 'juridische hulp op een nieuwe manier'. De rechtzoekende krijgt optimale transparantie voorgeschoteld. 'Weten waar je aan toe bent. Wat je kansen zijn. Wat de kosten zijn. BrandMR helpt je in vier heldere stappen, persoonlijk, met een vaste prijs.' Zodra de klant, verleid door de boodschap in de etalage, het virtuele rechtsbijstandskantoor wil binnenstappen, blijkt de deur echter deels op slot. Als je meer wilt weten met het oog op een echtscheiding verschijnt de mededeling: 'Helaas, we kunnen je niet helpen.' Van de aangeboden vijf rechtsgebieden blijken alleen *Werk, inkomen en sociale zekerheid, Wonen, bouw en omgeving en Letsel* actief. En zelfs die maar zeer gedeel-

telijk. Alleen werknemers zonder rechtsbijstandsverzekering die te veel verdienen voor een toevoeging mogen binnen. Zij komen uiteindelijk in contact met een arbeidsjurist van BrandMR, geen advocaat. Dat laatste staat de Verordening op de advocatuur, de Voda, namelijk niet toe. 'Tot dusver houden we ons aan de regels,' zegt advocaat Danielle van den Bergh (50) van SRK in Den Haag, het bedrijf achter Brandmeester. 'We willen nu nog niet het tuchttraject in, omdat we daar nog niet klaar voor zijn en omdat we met de NOvA tot een oplossing willen komen.'

LOONDIENTST

Van den Bergh werkt al sinds 2001 bij SRK, eerst als arbeidsjurist, sinds 2015 als advocaat. In die jaren zag ze het landelijk opererende schaderegelingskantoor groeien, tot een organisatie met zeventig advocaten en hon-

derden juristen in loondienst. Twee jaar geleden besloten de verzekeraars Nationale-Nederlanden en Aegon hun zaken onder te brengen bij DAS en ARAG, waarna SRK in afgeslankte vorm een doorstart maakte. Op dit moment werken er vijftien advocaten en ongeveer zeventig juristen. Anders dan traditionele advocatenkantoren heeft SRK alle medewerkers in loondienst, ook de advocaten. Sinds 2001 staat de Voda toe dat deze zogenaamde Cohen-advocaten cliënten met een rechtsbijstandsverzekering bijstaan (artikelen 5.9 en 5.11). Eind vorig jaar maakte SRK bekend van plan te zijn voortaan ook onverzekerde cliënten bij te willen staan. Daar wringt echter de schoen. Advocaten die bij een verzekeraar of schaderegelingskantoor in dienst zijn, mogen geen onverzekerde rechtzoekenden vertegenwoordigen. SRK zou zich daarmee gedragen als ►

ieder ander advocatenkantoor, met dien verstande dat hun advocaten niet worden beschouwd als onafhankelijk. Terwijl dat een van de vijf kernwaarden is.

Kletsboek, stelt Danielle van den Bergh. De suggestie dat ze niet onafhankelijk zou zijn, wekt haar verontwaardiging. 'Ik en mijn collega's zijn heel onafhankelijk en voldoen aan alle kernwaarden. Wij zijn volledig vrij in hoe wij onze zaken behandelen en kennen in die zin geen bemoeienis vanuit de directie. Sinds 2002 hebben alle bij SRK werkzame advocaten het professioneel statuut getekend dat hun onafhankelijke positie waarborgt. Sinds de start van BrandMR hebben we ook een Vaste Commissie opgericht en een Adviesraad, als aanvullende waarborgen. Ook toen ik nog als jurist werkte, is er nooit iemand geweest die zei dat ik te veel procedeerde en dat ik anders moet werken om de kosten voor de verzekeringsmaatschappij laag te houden. Echt nooit. Dat gaat ook niet gebeuren. Wij werken gewoon niet op die manier. De directeur houdt zich daar al helemaal niet mee bezig. Die toezegging hebben we ook: wat er ook gebeurt, commercie is niet onze zorg.'

'Wij zijn volledig vrij in hoe wij onze zaken behandelen en kennen geen bemoeienis vanuit de directie'

Toch moet er onder de streep geld overblijven. Waar het financiële risico voor verzekerde cliënten bij de verzekeringsmaatschappij ligt, ligt dat voor BrandMR bij SRK. Dat is nogal een verschil.

'Hoe denk je dat het er bij reguliere kantoren aan toegaat? Wij horen geregeld van junioradvocaten en stagiairs hoe het daar werkt. De Ferrari van de patroon moet ronken. Ik denk dat er daar soms meer druk op staat dan bij ons. Bij ons is er namelijk geen enkele druk. Wij procederen

Zaak voor de ACM

Minister Dekker voor Rechtsbescherming is een fan van BrandMR en heeft er ook met SRK over gesproken. In antwoord op Kamervragen noemt hij het een 'uitermate interessant initiatief'. Volgens de bewindsman doet SRK wat het hij beoogt te doen met rechtshulp pakketten, alleen dan voor de particuliere markt. Niettemin moet Dekker erkennen dat niet hij maar de NOvA gaat over de Verordening voor de advocatuur. De minister vindt dat de NOvA de regels moet aanpassen. 'Het gaat er immers om dat de toegang tot het recht ook voor de middeninkomens mogelijk wordt. Daarbij is van belang dat de verordening innovatie niet (onnodig) belemmert,' schrijft hij in zijn jongste voortgangsrapportage over de gefinancierde rechtsbijstand.

De NOvA zegt 'in breder perspectief naar dit initiatief te kijken'. De orde toetst dienstverlening door advocaten aan de vijf kernwaarden. BrandMR staat mogelijk op gespannen voet met de kernwaarde onafhankelijkheid.

Het is nu aan toezichthouder ACM zich een oordeel te vormen over de vraag of de loondienstmaatregel in de Voda in strijd is met het mededingingsrecht. SRK heeft de ACM inmiddels gevraagd een onderzoek te starten en te interveniëren als de Haagse deken besluit stappen te nemen tegen BrandMR.

redelijk vaak en zijn volledig vrij om te bepalen hoe we het proces inrichten. Mensen denken vaak dat we van bovenaf, vanuit de rechtsbijstandsverzekering of directie, met heel veel dossiers kort worden gehouden. Dat is niet zo, in ieder geval niet bij ons.'

Vanwaar die Ferrari, is dat provocerend bedoeld?

Van den Bergh lacht. 'Ik zeg dat wat gekscherend.' Om serieus te vervolgen: 'Zo is de situatie natuurlijk wel. Bij grote kantoren ben je vaak niet vrij in de behandeling van je eigen zaak en wordt er vanuit partners druk uitgeoefend. Je moet heel stevig in je schoenen staan om daar tegenop te kunnen. Er solliciteren bij ons advocaten uit de reguliere advocatuur die dat zat zijn en juist bij ons willen werken vanwege het andere klimaat. De instroom vanuit de reguliere advocatuur hebben wij vooral te danken aan onze vrijheid van werken. Ik ben er zeker van dat wij onze onafhankelijkheid beter op orde hebben dan het gemiddelde kantoor.'

HANDHAVEN

BrandMR zou aanvankelijk in het najaar van 2019 van start gaan, maar staat nog *on hold*. In zijn rol als toe-

zichthouder heeft de Haagse deken aan SRK laten weten dat hij de regels zal handhaven. De eerste de beste zaak voor een niet-verzekerde cliënt leidt onherroepelijk tot een gang naar de tuchtrechter.

'We hebben van de Haagse orde een vrij dringende brief gehad, waarin stond dat BrandMR offline gehaald moest worden. Oorspronkelijk hadden ze ons gevraagd melding te maken van de eerste zaak, zodat we gezamenlijk het traject richting tuchtrechter zouden doorlopen. Maar voordat we ons überhaupt op dat pad hadden begeven, lag er plots die brief. BrandMR moest stopgezet worden. We mochten als advocaat ook niet publiekelijk op de site staan. Dat doen we nu wel. We staan met onze foto op de site, maar zijn als advocaat niet actief voor BrandMR. Dat hebben we er ook bij gezet. Uiteindelijk willen we bij BrandMR in ieder geval de adviesgesprekken via de advocaat laten verlopen. Helaas mag dat nog niet. We leggen wel uit dat we hard bezig zijn om dat voor elkaar te krijgen. Tot die tijd worden de zaken die binnenkomen door de gespecialiseerde juristen behandeld.'

SRK drijft de zaak liever niet op de spits, maar houdt vast aan de eigen overtuiging, maakt Van den Bergh duidelijk. Het uiteindelijke resultaat moet zijn dat de verordening wordt

aangepast. De gewraakte bepalingen daarin dienen uitsluitend om de markt te beschermen. ‘We hebben inmiddels een verzoek ingediend bij de ACM om een onderzoek in te stellen, met name naar aanleiding van de brief die de orde ons gestuurd heeft dat BrandMR van de site moet. We hebben ook aangegeven dat de artikelen in de Voda nietige bepalingen zijn, omdat ze niet het doel treffen waarvoor ze in het leven zijn geroepen. De artikelen 5.9 en 5.11 mogen er zijn, maar zodra dat niet noodzakelijk is en er minder vergaande maatregelen zijn om de onafhankelijkheid te borgen, zijn ze in strijd met de Mededingingswet. Dat hebben we nu bij de ACM neergelegd, in de hoop dat die een bemiddelende rol kan spelen.’

RECHTMIJDERS

SRK mikt met BrandMR op de categorie mensen die volgens het bedrijf nu tussen wal en schip vallen: ze verdienen te veel voor een toevoeging, maar te weinig om de uurtarieven van advocaten te kunnen betalen. Uit onderzoek zou blijken dat 52 procent van de consumenten een advocaat mijdt omdat ze het niet kunnen of willen betalen. Van den Bergh ontleent daaraan haar motivatie. ‘Ik ben vaak mensen tegengekomen die mij bijvoorbeeld vroegen of ik een ontslagen collega kon helpen. Ik moest dan weigeren, maar adviseerde hen wel naar een advocaat te stappen. Dan kreeg ik te horen dat ze die niet konden betalen. Dat vind ik écht schrijnend. Ik ben dat te vaak tegengekomen. Ik vind dat iedereen de mogelijkheid van een advocaat moet hebben. We hebben wel de sociale advocatuur, maar dan moet je ongeveer op bijstandsniveau zitten. Daarboven zit een groep die de reguliere advocatuur evenmin kan betalen én dan heb je nog een groep die het wellicht wel kan betalen, maar het te duur vindt. Daar komt nog eens bij dat door de vergrijzing veel minder mensen een rechtsbijstandsverzekering nemen. Zo komen

we aan die 52 procent rechtmijders. Dat is echt een heel grote groep, waar de reguliere advocatuur op dit moment onvoldoende op inspringt. Wij vinden dat wij dat wel moeten doen. Wij kunnen dat ook omdat we met grote volumes gaan werken en dat kan natuurlijk niet ieder kantoor.’ Als advocaat arbeidsrecht staat Van den Bergh meestal werknemers bij of ondernemers uit het midden- en kleinbedrijf. Haar sectie – drie advocaten en vijf juristen – handelt jaarlijks 150 tot 190 dossiers af. ‘Het gros van onze klanten komt uit een bepaald segment. Die hebben niet het geld om de tarieven van traditionele advocatenkantoren te betalen. Meestal komen ze via de rechtsbijstand bij ons binnen. Daar willen we ons met BrandMR ook op gaan richten. We zullen snel gaan opschalen, want met BrandMR verwachten we een grote hoeveelheid nieuwe zaken vanuit de onverzekerde markt.’

KLANTENBINDING

Van den Bergh noemt het contact met cliënten het leukste onderdeel van haar werk, klantenbinding haar grootste kracht. SRK opereert landelijk, haar cliënten zitten dan ook in heel Nederland. ‘Mensen die een minder grote beurs hebben, hebben net zo veel recht op goede rechtsbijstand als ieder ander. Dat is ook een van de redenen dat ik bij SRK ben gaan werken. Ik beschouw dat echt als een roeping. In alle jaren dat ik voor SRK werk, is het me maar een paar keer overkomen dat een cliënt bij de start van een procedure voor een andere advocaat koos. De vrije advocaatkeuze geldt als een voorrecht voor de verzekerde consument. Maar die zit er vaak niet op te wachten. De meeste cliënten kijken me hoogst verbaasd aan als ik hen de mogelijkheid voorhoud. Die willen helemaal niet naar een andere advocaat.’ De tarieven bij BrandMR liggen laag.

SRK belooft de klant ‘vaste, scherpe prijzen’. Inmiddels is op televisie een reclamecampagne gestart, met de slogan ‘Regel recht met BrandMR.’ Een eerste advies kost € 139. In een

‘Er is een grote groep rechtmijders, waar de reguliere advocatuur onvoldoende op inspringt’

ontslagzaak onderhandelen met de werkgever vergt € 849. Moet er geprocedeerd worden, dan loopt de rekening op tot maximaal € 2.395. Zeker geen groot verdienmodel, weet Van den Bergh. ‘We hebben er marges op, maar die zijn niet ruim. Op de ene zaak win je wat, op de andere niet. Gemiddeld zal een positieve marge overblijven. Uiteindelijk verwachten we natuurlijk winst te maken, maar dat zal in het begin misschien niet het geval zijn. Ik houd me daar niet mee bezig. Maar als uiteindelijk blijkt dat onze prijzen structureel te laag liggen, dan gaat dat niet ten koste van de kwaliteit van dienstverlening maar kun je bijvoorbeeld de prijzen verhogen. Dat heeft de directie al wel aangegeven.’

TUCHTRECHTER

Als SRK en de NOvA het niet eens worden, komt de tuchtrechter in beeld. Van den Bergh is dan waarschijnlijk de advocaat die zich moet verantwoorden. ‘Ik zit daar niet op te wachten uiteraard. Maar ik heb wel een missie. Ik vind dat dit voor elkaar moet komen. De huidige regels van de Voda met betrekking tot de advocaat in dienstbetrekking zijn niet meer van deze tijd en zijn niet meer uit te leggen. Als je bij de tuchtrechter belandt omdat je een beroepsfout hebt gemaakt, is dat heel naar. Dat heb je liever niet achter je naam staan. Maar als ik voor de tuchtrechter moet verschijnen vanwege het goede doel, dan doe ik dat. Dat goede doel is de klant. Daar sta ik voor.’ ■

IJzeren man

DOOR / ERIK JAN BOLSIUS BEELD / JEAN-PIERRE JANS

Lumen Lawyers is de laatste klus van advocaat Lars Møller. Een nieuw advocatenkantoor, naar eigen inzicht, maar in nauw overleg met het hele team.

Een wandeling door het Vondelpark is voor advocaat Lars Møller (59) op twee manieren ongebruikelijk. Als fanatieke sporter wandelt hij zelden en hij is zo kortgeleden in Amsterdam neergestreken met Lumen Lawyers, dat hij de weg naar het beroemde park vanaf zijn werkplek aan de Apollolaan nog niet kent. Lumen laat een ander licht op de advocatuur schijnen, aldus de eigen website.

Dat ze het anders gaan doen, zeggen alle nieuwe boetieks, om al te vaak toch hun oude kantoor te klonen. Møller onderkent dit: 'Daarom laten

we ons vanaf het begin begeleiden door een organisatieadviesbureau en heeft iedereen een test gedaan om te kijken wat diens sterke punten zijn. Als mensen doen waar ze goed in zijn, worden ze gelukkiger in hun werk.'

Møller ervoer in het bestuur van zijn vorige kantoor dat het lastig is om mensen mee te krijgen in het anders doen. 'De manier waarop collega's met elkaar omgaan, heeft te maken met hoe je je voelt in je werk. De advocatuur loopt daarin vreselijk achter.' Hoe? Het valt hem bijvoorbeeld op dat secretaresses altijd worden 'weg-

gestopt' in kleine kamers. 'Terwijl bij hen de meeste in- en uitloop is, daar is juist behoefte aan meer ruimte. Denk ook aan de manier waarop nieuwe partners worden gekozen en benoemd. Dat is puur ingegeven door de partners die er al zitten. Als je de toekomst helemaal neerlegt bij de oude garde, ontwikkelt het kantoor zich te langzaam.'

De in Denemarken geboren Møller kwam op zijn 25ste naar Nederland, voor de liefde. Hij werkte in Aalsmeer, waar hij bloemen naar Denemarken verhandelde en stond een tijd op de optiebeurs als *marketmaker*. 'Financieel aantrekkelijk, geestelijk niet.' Na zijn dertigste koos hij alsnog voor een studie fiscaal recht: 'Ik wilde graag mensen helpen, iets zinvols doen. Ik stond een bestuurslid van een beursgenoteerde onderneming bij die voor het hekje werd geplaatst. Zelf had hij niks misdaan, behalve onvoldoende maatregelen treffen om een misstand te voorkomen. Het persoonlijke drama dat daar plaatsvond, maakte dat ik,

Lars Møller

2019-heden Lumen Lawyers

2006-2019 Partner Wladimiroff Advocaten

1999-2006 Advocaat AKD

Drie kinderen

‘Advocaat is een hoedanigheid, geen status’

lang voordat *compliance* een mode-woord werd, iets wilde gaan doen om dit soort zaken te voorkomen.’ Møller gelooft ondanks zijn ervaring met fraude, gebrek aan integriteit en corruptie dat 99 procent van de mensen in elke organisatie het goed wil doen. ‘Toch maken we regels op basis van die incidenten. In mijn optiek kun je veel beter werken aan de cultuur.’ Nadat hij een aantal integriteitsonderzoeken bij ProRail deed, mocht hij er een compliancesysteem helpen opzetten. ‘Dat is een van de leukste dingen die ik als advocaat heb gedaan, omdat ik zo echt kon werken aan de cultuur.’ Compliance nam sindsdien een vlucht in zijn praktijk, Møller werd ineens een druk baasje, zoals hij het zelf zegt.

IRONMAN

Ooit sportte hij veel, maar dat schoot erbij in met een drukke baan en jong gezin. ‘Vijftien jaar geleden woog ik honderd kilo. Van mijn vrouw kreeg ik een paar hardloopschoenen en diezelfde dag schreef ze me in voor

een wedstrijd van tien kilometer.’ Sport werd een obsessie. Op zijn 55ste volbracht Møller zijn eerste triatlon, inmiddels deed hij acht keer een *Ironman*, wereldwijd populaire triatlons. Zijn ultieme sportprestatie komt nog. In 2021 wil Møller van Londen naar Parijs tijdens de ‘Arch2Arc’: 140 kilometer hardlopen naar Dover, het Kanaal overzwemmen en de laatste 290 kilometer fietsen richting Arc de Triomphe. ‘Als het lukt, ben ik de oudste man ooit die hem volbrengt.’ De fiscaal advocaat is niet minder fanatiek in zijn werk. Al twintig jaar kruist hij de degenen met de Belastingdienst. Hij weet dat zijn cliënten soms over de schreef gaan. ‘Maar ik zie in die gevallen ook het verhaal erachter. Als je bedrijf in de knel komt en je bijvoorbeeld meer btw terugvraagt dan waar je recht op hebt, is dat vooral na een verkeerde belangenafweging.’ Het inzicht dat ze ‘hartstikke fout’ zaten, komt bij die cliënten meestal niet door een rechterlijke uitspraak. Een rechtszaak is zelden een effec-

tieve oplossing, meent Møller. ‘Zonder dat je echt inspraak hebt, nemen drie rechters een beslissing over je, dat leidt tot frustraties. Met oud en nieuw tel ik altijd het aantal keer dat ik dat jaar mijn toga droeg en als het meer is dan het voorgaande jaar, doe ik het slecht. Ik wil mensen helpen, zaken oplossen, dus zoek ik snel de dialoog met de Belastingdienst of het OM voor een schikking of sepot. Meestal accepteert iemand liever dat het een veer kost, als hij zelf mee kan beslissen.’ Voor de ingang van het kantoorgebouw op de Apollolaan waar Lumen Lawyers de vijfde verdieping huurt, vertelt Møller over de vaak genoemde apenrots bij veel advocatenkantoren. ‘Rang staat min of meer gelijk aan gelijk krijgen.’ Niet bij Lumen, waar ze ‘meer horizontaal met elkaar omgaan’. ‘We bedoelen dat de teamvorming inclusief de ondersteuning gebeurt, eenieder praat mee en heeft als het kan een gelijke stem. Advocaat zijn is een hoedanigheid, geen status.’

GEZIEN

GIDS VOOR ONDERNEMERS

De eerste druk van *De advocatuur als onderneming* verscheen in november 2018. Auteur Willem Hengeveld, oud-advocaat, gidste daarin zijn oud-confères door de bedrijfseconomische wetten die gelden bij het runnen van een advocatenkantoor.

Denk vanuit de wens van de cliënt, niet vanuit je eigen gewoontes. Kies een strategie, breng focus aan. Hoe maak je een businessplan, hoe voer je personeelsbeleid? Lessen die Hengeveld als consultant deelt met advocaten en notarissen. De wereld verandert snel en daarom is het anderhalf jaar later al tijd voor een nieuwe druk van deze onder-

nemersgids voor advocaten. Dat levert een aanzienlijk uitgebreid en herzien exemplaar op. Met aanvullende hoofdstukken, onder meer over partnercriteria, legal tech, veranderingmanagement en trends in de markt. De 2.0-versie van *De advocatuur als onderneming* (Boom juridisch, 2020) wordt op 11 februari gepresenteerd in Amsterdam.

SCHOKKEND REALISTISCH

Advocaat Rob Bilott heeft een missie. In de op ware gebeurtenissen gebaseerde film *Dark Waters* neemt hij het in zijn eentje op tegen DuPont, een van 's werelds grootste chemiebedrijven.

Hij is net partner geworden bij een prestigieus advocatenkantoor. Als bedrijfsadvocaat voor verschillende grote chemiebedrijven heeft hij zichzelf al waargemaakt. Een boer uit West Virginia benadert hem. Er wordt giftig afval geloosd op het land van de boer waardoor de oogst mislukt en vee wordt gedood, beweert hij. Bilott (de Oscargenomineerde Mark Ruffalo) duikt erin en dient uiteindelijk een klacht in tegen DuPont. Hij neemt het daarmee in zijn eentje op voor een gemeenschap

die al jaren wordt blootgesteld aan dodelijke chemicaliën. Er volgt een vijftien jaar durend gevecht. Zijn carrière en reputatie, maar ook zijn relatie met zijn vrouw Sarah (Oscarwinnares Anne Hathaway) en eigen gezondheid komen op de tocht te staan. Het waargebeurde verhaal van de onafhankelijke regisseur Todd Haynes is schokkend realistisch.

Dark Waters draait vanaf 23 januari in diverse bioscopen en filmhuizen.

HOOIBERG VOL DNA

Een moord in de VS op een jong Canadees stel in 1987 kon dertig jaar later worden opgelost. De doorbraak kwam tot stand dankzij een nieuw opsporingsmiddel: verwantschapsonderzoek in een genealogische DNA-databank.

Inmiddels zijn meer *cold cases* opgelost met behulp van dergelijke databanken, bedoeld om particulieren te helpen hun herkomst te achterhalen. Vermaard zijn inmiddels de *Buckskin girl* en de *Golden State Killer*. In de eerste zaak kon de identiteit van een dode vrouw na 37 jaar worden vastgesteld dankzij de DNA-databank GEDmatch. In het tweede geval kon in Californië een seriemoordenaar worden gepakt die tussen 1974 en 1984 vermoedelijk dertien moorden pleegde.

Over deze en andere zaken, en de opsporingsmethode daarachter, handelt het boek *Een hooiberg vol spelden, het gebruik van genealogische DNA-databanken bij opsporing en identificatie* (Paris, december 2019).

Auteurs zijn Lex Meulenbroek, DNA-onderzoeker bij het NFI en Diederik Aben, advocaat-generaal bij de Hoge Raad. Zij willen met hun boek een discussie op gang brengen over de kansen die de opsporingsmethode ook in Nederland biedt. Daarvoor is het volgens hen nodig duidelijk te maken wat de methode behelst en wat de implicaties en beperkingen zijn. Ze zetten alles op een rijtje en plaatsen de methode in historische context. *A job well done.*

BRUGGEN SLAAN

In *Bruggenbouwers* vertellen achttien mediators over verbinding maken tussen partijen die ogenschijnlijk ver van elkaar af staan.

Een middelbare school, de jungle van Zuid-Afrika, het kantoor van de Belastingdienst. De auteurs van de essaybundel *Bruggenbouwers* beschrijven vanuit uiteenlopende settings het werk van mediators. Zij tonen de vaardigheden die ze gebruiken om escalaties tegen te gaan, impasses te doorbreken en bruggen te slaan. Zo beschrijft Hans Bekkers zijn werk als mediator in een conflict over windmolenparken die energiebedrijven op de Noordzee willen bouwen. Dat botst met de plannen die havens en zeelieden voor een van de drukste vaarroutes van de wereld hebben. Bekkers doet een beroep op de moed van verschillende partijen om tot een oplossing te komen. Met deze bundel tonen de auteurs de impact die mediation kan hebben. Veel publieke mediators en beleidsbemiddelaars komen aan het woord. Ook toepassingen van mediation die minder bekend zijn bij het grote publiek worden geïllustreerd. Een inspirerend boek, rijk door de praktijkverhalen.

Bruggenbouwers, het verbindende werk van mediators in een verdeelde samenleving, mr. Aik Kramer (red.), Sdu Uitgevers 2019.

COLUMN

DOOR / TRUDEKE SILLEVIS SMITT

Schikken of stikken

Je hebt een rechtsbijstandsverzekering – lekker veilig idee. Behalve als je het gevoel krijgt dat je advocaat voor die vaste vergoeding van 800 euro écht geen zin heeft een hele procedure te voeren.

Een juf op de basisschool werd berispt, geschorst en overgeplaatst na een ‘incident’ – ze had volgens haar werkgever onvoldoende gedaan om kinderen die zoek waren snel terug te vinden. De juf stapte naar haar rechtsbijstandsverzekeraar Achmea, die toezegde bijstand door mr. X (en op de achtergrond mr. Y) te zullen vergoeden.

Het advies van mr. X kwam erop neer dat onderhandelen over een beëindigingsregeling de beste optie was. Zij schreef er meteen bij dat zij zich ‘niet voldoende in staat achtte’ mevrouw bij te staan als het op procederen aankwam.

Cliënte wilde wel een beëindigingsregeling treffen, maar ze had een paar principiële punten. Zo wilde ze niet verklaren dat zij fout had gezeten en wilde ze geen geheimhoudingsbeding tekenen. Ze hield de mogelijkheid open dat ze zelf ontbinding zou vragen – ook al liep ze dan het risico haar recht op WW te verliezen. Van procederen wilde mr. X echter niet horen.

Toen mevrouw kritische vragen stelde, gaven de advocaten de zaak terug aan Achmea. Ze lichtten daarbij toe dat de kans van slagen van een zelf te starten ontbindingsprocedure ‘nihil althans gering’ was, gezien de verwijten die de werkgever mevrouw maakte. Op grond van dat advies trok de verzekeraar de dekking in.

Mevrouw procedeerde uiteindelijk toch. Haar beroep tegen de berisping en overplaatsing werd gegrond

verklaard en ze kreeg ontbinding met een redelijke vergoeding. Weigerden mrs. X en Y om te procederen vanwege die lage vaste vergoeding van 800 euro? De Amsterdamse Raad van Discipline kan dat ‘uitsluiten noch vaststellen’, maar stelt wél vast dat niet duidelijk is geworden waarom de advocaten die optie opzichtschoven. Een advocaat mag een door de cliënt gewenste strategie afwijzen als die niet in het belang van de zaak is, maar dan moet hij dat wel tijdig en zorgvuldig aan de cliënt kenbaar maken. Daarin waren mrs. X en Y tekortgeschoten.

Daarnaast hadden ze hun geheimhoudingsplicht jegens mevrouw geschonden door de verzekeraar te melden dat ze het een (bijna) kansloze zaak vonden. Als advocaat bespreek je een advies eerst met je cliënt. Bovendien is het aan de cliënt om invulling te geven aan de polisvoorwaarden jegens de verzekeraar. Mevrouw had weliswaar een verklaring ondertekend dat de advocaten tijdens en bij afsluiting van de zaak de verzekeraar op de hoogte mochten houden, maar dat deed daaraan volgens de raad niet af.

De advocaten kregen beiden een waarschuwing, maar kunnen nog in beroep (ECLI:NL:TADRAMS: 2019:246).

👍 Op de website Advocatenblad.nl verschijnt elke woensdag een nieuwe tuchtrechtcolumn van Trudeke Silleviss Smitt.

Juridisch Post Academisch Onderwijs

Symposium onder professoren - Vereniging Privacyrecht (VPR)
29 januari 2020, 13:00 - 17:00
NOvA 4

Actualiteiten Aanbestedingsrecht
6 februari 2020, 13:00-17:15 uur
NOvA 4

Actualiteiten Insolventierecht Natuurlijke Personen
20 februari 2020, 9:30 - 17:00 uur
NOvA 6

Leergang Recht en Existentialisme
23 februari - 23 april 2020
8 PO NOvA (4x2 PO, ook los te volgen)

De VPR-A specialisatieopleiding Privacy- en gegevensbeschermingsrecht
5 maart - 2 juli 2020, 9:30 - 15:00 uur
NOvA 45

"Responsible tax" - De nieuwe fiscale ondernemersstrategie
12 maart 2020, 12:00 - 16:45 uur
NOvA 4

Specialisatieopleiding Arbeidsrecht
17 maart - 16 juni 2020, 12:30 - 16:45 uur
NOvA 60

Specialisatieopleiding Civiele Cassatie en procesrecht
23 maart - 12 oktober 2020, 9:30 - 17:30 uur
NOvA 48, PE Cassatie 48

De PPT (Principal Purpose Test) - de nieuwe standaard in het internationale fiscale anti-misbruik beleid
24 maart 2020, 12:00 - 16:45 uur
NOvA 4, HQ 4

Specialisatieopleiding Aanbesteding & Schaarse rechten
26 maart - 25 juni 2020, 12:00 - 17:00 uur
NOvA 20

Specialisatieopleiding Contracteren
26 maart - 25 juni 2020, 13:30 - 21:45 uur
NOvA 42

Vijfde Terugkomdag Bijzondere Curator in jeugdzaken
26 maart 2020, 14:00 - 20:00 uur
NOvA 4, MFN 4

De Financieel deskundige in civiele schadezaken
1 en 22 april 2020, 14:00 - 21:00 uur
NOvA 12, NBA 12, NIRV 12, NVR 12

Toon aan de top : Fiscale integriteitsrisico's medio april 2020
4 NOvA, 4 HQ

Basiscursus Intellectuele Eigendom voor de praktijk
2 april 2020 - 9 april 2020, 9:00 - 16:30 uur
NOvA 10

Verdiepingscursus Cassatie in strafzaken in de praktijk
16 april 2020, 9:00 - 21:15 uur
NOvA 9

Het Multilateraal Verdrag 'MLI'
21 april 2020, 13:30 - 21:30 uur
NOvA 6

Actualiteiten Huwelijksvermogensrecht
23 april 2020, 12:30 - 20:15 uur
NOvA 6

De vaste inrichting (V.I.) in het internationale belastingrecht
12 mei 2020, 12:00 uur - 16:45 uur
NOvA 4

Actualiteiten straf(proces)recht datum nog nader te bepalen
NOvA 5

Vaardigheden: In drie stappen naar een begrijpelijke beschikking of beslissing op bezwaar
13 mei 2020, 12:30 uur - 17:15 uur
NOvA 4, LRGD 4

Conference on extradition and surrender
14 en 15 mei 2020

Verdiepingscursus Finance for Lawyers: Balans- en jaarrekeninglezen voor juristen
13 mei 2020 - 20 mei 2020, 14:00 - 21:00 uur
NOvA 10

Actualiteiten Internationale Tax planning medio mei 2020
NOvA 4

Actualiteiten aansprakelijkheids- en schadevergoedingsrecht
19 mei 2020, 15:00 - 20:15 uur
NOvA 4

Cybercrime & cybersecurity voor juristen: een introductie
26 mei 2020, 9:00 - 17:00 uur
NOvA 6

Vaardigheden: Begrijpelijk schrijven aan burgers en cliënten
26 mei 2020, 9:30 - 16:30 uur
NOvA 5, LRGD 5

Actualiteiten Mensenhandel datum nog nader te bepalen
NOvA 5

Actualiteiten Pensioenrecht
26 mei 2020, 15:30 - 21:00 uur
NOvA 4

Basiscursus Erfrecht
28 mei - 4 juni 2020, 12:30 - 20:15 uur
NOvA 12

Universiteit Leiden

Juridisch Post Academisch Onderwijs

Juridisch PAO

Opleidingen | Cursussen
Symposia | Incompany

www.paoleiden.nl

Permanente nascholing van professionals in het recht

Verdiepingscursus Legal English:

Drafting contracts

2 juni - 9 juni 2020, 14:00 - 21:00 uur

NOvA 10

Basiscursus Privacy en gegevens- bescherming: de Algemene Verordening Gegevensbescherming

3 juni - 10 juni 2020, 9:30 - 16:30 uur

LRGD 10, NOvA 10

Specialisatiecursus Huurrecht

5 juni - 26 juni 2020, 9:30 - 16:30 uur

NOvA 20

International Tax Disputes

9 juni 2020, 12:00 - 16:45 uur

NOvA 4

Vaardigheden - Onderhandelen met succes

10 juni 2020, 9:30 - 16:30 uur

NOvA 5

Actualiteiten Contractenrecht

16 juni 2020, 9:30 - 16:30 uur

NOvA 5, HQ 5

Toon aan de top: Trust en Ethiek

medio juni 2020, 13:00 - 17:00

NOvA 4

Verdeling, verrekening en afwikkeling van vermogens in het familierecht

17 juni 2020, 12:30 - 20:00 uur

NOvA 6

Actualiteiten Privacyrecht en Artificial Intelligence

medio juni 2020

NOvA 5

Actualiteiten bestuursrecht

17 juni 2020, 13:00 - 16:45 uur

NOvA 3

Actualiteiten Overheidsaansprakelijkheids- recht

19 juni 2020, 9:30 - 16:15 uur

NOvA 5

Vaardigheden - Overtuigen op papier

22 juni 2020, 9:30 - 16:30 uur

NOvA 5, LRGD 5

Toon aan de top: Verandermanagement voor de Trustsector

29 juni 2020, 15:00 - 21:30

NOvA 5, HQ 5

Congres e-Health & recht

Donderdag 25 juni 2020, 09:30 - 16:30

NOvA 5

Vaardigheden: Timemanagement voor advocaten en juristen - meer doen in minder tijd

30 juni 2020, 9:30 - 16:15 uur

NOvA 5

Actualiteiten fiscaal strafrecht

medio juni 2020

NOvA 4

Actualiteiten Auteursrecht

2, 9 en 16 november 2020, 15:30 - 19:15 uur

NOvA 9

Actualiteiten Arbeidsrecht

Medio juni 2020

NOvA 6

Specialisatieopleidingen

Bij Juridisch PAO Leiden kunt u kiezen uit een verscheidenheid van juridische specialisatieopleidingen in rechtsgebieden zoals arbeidsrecht, ondernemersrecht, privacyrecht en contractenrecht. Het Juridisch PAO van de Universiteit Leiden is inmiddels uitgegroeid tot één van de grootste aanbieders van juridische postacademische opleidingen in Nederland. Onze opleidingen worden gedoceerd door diverse topwetenschappers en specialisten uit de praktijk. Door de verschillende perspectieven die zij overbrengen, krijgen deelnemers een breed aanbod aan inzichten aangereikt. Wij kunnen met zekerheid zeggen dat onze juridische specialisatieopleidingen van zeer hoge kwaliteit en altijd actueel zijn!

De VPR-A specialisatieopleiding Privacy- en gegevensbeschermingsrecht

5 maart - 2 juli 2020, 9:30 - 15:00 uur

Hoofddocenten: Prof. dr. mr. G.J. Zwenne &

Mr. dr. H.H. de Vries

NOvA 45

Specialisatieopleiding Arbeidsrecht

17 maart - 16 juni 2020, 12:30 - 16:45 uur

Hoofddocenten: Prof. mr. B. Barentsen &

Mr. dr. M. Y. H. G. Erkens

NOvA 60

Specialisatieopleiding Civiele Cassatie en procesrecht

23 maart - 12 oktober 2020, 9:30 - 17:30 uur

Hoofddocenten: Prof. mr. A.G. Castermans & Mr. V. Rörsch

NOvA 48, PE Cassatie 48

Specialisatieopleiding Contracteren

26 maart - 25 juni 2020, 13:30 - 21:45 uur

Hoofddocent: Prof. dr. W. Van Boom

NOvA 42

Specialisatieopleiding Aanbesteding & Schaarse rechten

26 maart - 25 juni 2020, 12:00 - 17:00 uur

Hoofddocenten: Prof. Mr. Drs. W. den Ouden,

Prof. Mr. J. Hebly & Mr. dr. A. Drahmman

NOvA 20

Specialisatieopleiding Huurrecht

5 juni - 26 juni 2020, 10:00-16:30 uur

Hoofddocent: Mr. E.P.W. Korevaar

NOvA 20

Leergang jihadisme, terrorisme: ideologie, recht en beleid

28 oktober - 16 december 2020, 13:30 - 20:30 uur

Hoofddocent: Prof. dr. A. Ellian

NOvA 48

Bekijk het volledige aanbod van Juridisch PAO Leiden
op onze website: www.paoleiden.nl

Dit nummer staat voor een deel in het teken van *legal tech*. Een reeks artikelen biedt inzicht in de ontwikkelingen bij advocaten- en accountantskantoren, opleidingsinstituten en de rechtspraak.

LEGAL TECH LOONT,

MAAR NIET AUTOMATISCH

DOOR / STIJN DUNK

Investeringen in legal tech nemen sinds 2018 een hoge vlucht. Toch ontberen kantoren regelmatig de juiste kennis en visie om de nieuwste technieken effectief te verzilveren.

2018 kan gerust het kanteljaar genoemd worden voor de wereldwijde investeringen in legal tech. Staken investeerders in 2016 en 2017 jaarlijks ruim tweehonderd miljoen dollar in bedrijven die nieuwe technieken voor de juridische sector produceren, in 2018 explodeerde dat bedrag volgens marktonderzoeksbureau Tracxn naar zo'n 1,6 miljard. Enerzijds ging het om een groei in de breedte, anderzijds vonden

enkele mega-investeringen plaats: zoals de financiële injectie van vijfhonderd miljoen dollar in Legal Zoom,

een Amerikaans online juridisch technologiebedrijf dat haar klanten helpt om juridische documenten te maken zonder dat ze daarvoor een advocaat hoeven in te huren.

In Europa wordt Londen gezien als de belangrijkste broedplaats van legal tech. Samen met vele technologische start-ups in financial tech en

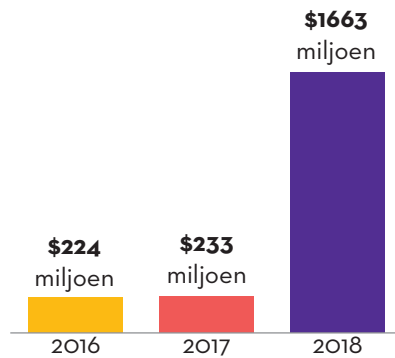
Niets doen lijkt het grootste risico te zijn

andere sectoren weet de Britse hoofdstad vier tot vijf keer zoveel technologische investeringen aan te trekken als Parijs of Berlijn. Dat meldt *The Law Society* in het rapport *Lawtech: a comparative analysis of legal techno-*

logy in the UK and in other jurisdictions (2019). Er zijn in Londen zo'n vierduizend tech start-ups actief, die vaak samenwerken met bedrijven en universiteiten. Een voorbeeld uit de advocatenwereld is de incubator *Fuse* van Allen & Overy, die onderdak en steun biedt aan legal tech start-ups die zich richten op de advocatuur. Bijvoorbeeld Legatics, een bedrijf dat traditionele juridische procedures omzet naar interactieve software.

HOTSPOT HOLLAND

Ook Nederland wordt gezien als een vruchtbare locatie om te investeren in legal tech. Volgens de Global Innovation Index van de World

Investerings in legal tech exploderen in 2018.

Bron: *Legal Tech Sector Landscape Report (Tracxn)*

Intellectual Property Organisation behoort Nederland al jaren tot de vijf meest innovatieve landen ter wereld. Voor start-ups biedt ons land een rijk vestigingsklimaat. Daarin gedijen ook jonge lawtech bedrijven, beschrijft *The Law Society* in zijn rapport. In *hotspot* Holland floreren vooral online juridische diensten, intellectueel eigendom, documentbewerking en consultancy. Ook de oprichting van Dutch Legal Tech en andere overheidsinitiatieven leveren een bijdrage. Net als de groeiende digitale ontsluiting van nationale wetgeving en jurisprudentie.

‘De gemiddelde advocaat kent legal tech slecht’

Een optimistisch beeld. Toch worden in verschillende rapporten kanttekeningen gezet bij het concrete effect van al deze investeringen op de praktijk van de werkvloer. Meer geld naar de nieuwste technieken leidt niet automatisch tot zichtbare en duurzame verbeteringen binnen de advocatuur. De gemiddelde advocaat heeft weinig kennis, visie of vaardigheden als het aankomt op legal tech, waarschuwt Wolters Kluwer in het rapport *The Future Ready Lawyer* (2019). De helft van alle advocaten en bedrijfsjuristen verwacht veel impact van kunstmatige intelligentie, big data en machine learning, maar slechts 24 procent

begrijpt het ook. 72 procent ziet het beter omgaan met omvangrijke en complexe informatie als cruciaal, slechts 31 procent is daar ook echt klaar voor.

MAGISCHE KOGEL

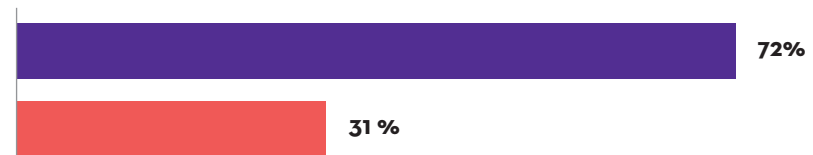
Een van de conclusies van het jongste congres van de European Legal Tech Association (ELTA) in november in Madrid was dat advocaten te veel mikken op ‘the magic bullet’: die ene wonderbaarlijke toepassing die alles oplost. Maar de sleutel ligt volgens deze experts niet alleen bij het vinden van het juiste gereedschap. Minstens zo belangrijk is het zoeken naar de optimale manier om vernieuwing in te passen in organisatie en werkwijze. Zolang dat onvoldoende gebeurt, geldt een pijnlijke paradox: hoe meer techniek om efficiency te vergroten, hoe meer inefficiency ontstaat. ‘Daarom gooien wij geen tools meer naar de business,’ verklaarde in Madrid Henrik von Wehrs, Legal Tech Engagement Manager Europe bij Allen & Overy.

Het zijn vooral de grote advocatenkantoren die de weg wijzen. Zij hebben veruit het grootste budget voor legal tech en andere innovatie. Dat is heel anders bij kleinere kantoren. José Ángel Sandín, CEO bij Lefebvre, stelde in zijn *keynote* op het ELTA-congres dat 75 procent van de advocaten de noodzaak voelt om te innoveren, maar dat slechts 23 procent van de kantoren een innovatiebudget heeft gereserveerd. Dit sluit aan bij de observatie in het *Law Firms’ Survey report* (2019) van PricewaterhouseCoopers dat maar een

handvol advocatenkantoren een heldere strategie heeft om de voordelen van vernieuwing te verzilveren. Een minderheid lanceert technologische concepten die de markt veranderen. De grote meerderheid neemt kleine stappen.

PIONIEREN LOONT

Door de explosieve groei van investeringen wordt het rendement van legal tech breder zichtbaar. Wat prikkelt beter dan stijgende winsten bij de pioniers? Het blijkt dat advocatenkantoren en bedrijven die vooroplopen in het gebruik van moderne technologie gemiddeld meer winst maken. En al is technologie niet de enige factor die de winst bepaalt, het toont dat innovatie loont. Een overtuigende case is de invoering door JP Morgan van het instrument Contract Intelligence (COIN). Daarmee kon de bank geautomatiseerd clausules en analyses van contracten genereren. COIN bespaarde JP Morgan wereldwijd jaarlijks 360.000 advocatenuren. Het voorbeeld laat zien dat niets doen het grootste risico lijkt te zijn als het gaat om legal tech in de juridische sector. Dan loopt op termijn de concurrent of de klant weg met de opbrengst. Advocaten en andere juristen die futureproof willen zijn, moeten zich actief voorbereiden, bepleit de Amerikaanse advocaat en journalist Bob Ambrogi in het genoemde *The Future Ready Lawyer*: ‘Lees zo veel mogelijk over nieuwe technologieën, bezoek congressen. Praat erover met je collega’s en vooral met je klanten: wat vinden zij belangrijk? De toekomst bevindt zich om je heen.’

72 procent van de advocaten vindt omgaan met complexe informatie cruciaal, 31 procent is daar echt klaar voor.

Bron: *The Future Ready Lawyer* (Wolters Kluwer, 2019)

Start-up Legal Wing maakt legal tech-software die advocaten helpt bij contractanalyses. 'Over drie jaar is de software wezenlijk onderdeel van het juridische landschap,' denkt oprichter Otto Wilten.

DOOR / FRANCISCA MEBIUS
BEELD / MARTIJN GIJSBERTSEN

SOFTWARE VERVANGT STAGIAIR

Ze noemen zichzelf een advocatenkantoor zonder advocaten. Het onlangs opgerichte Legal Wing, dochteronderneming van The Room, biedt legal tech-software die in een handomdraai contractanalyses doet. 'Bij grote M&A-deals wordt het analyseren van contracten nog vaak door advocaat-stagiairs of medewerkers gedaan,' vertelt Wilten (45) vanuit zijn kantoor in Amstelveen. 'Zeer inefficiënt en conservatief. De contractanalyse van een due diligence traject bij de verkoop van een partij duurt voor advocatenkantoren zo zes weken. Onze software doet dat in dertig uur voor zestig tot negentig euro per contract inclusief rapportage.' De ondernemer startte in 1999 met zijn bedrijf The Room, bedoeld om alle processen binnen de fusie- en overnamemarkt efficiënter te maken. 'Due diligence datarooms werden toen vaak door advocatenkantoren gebouwd voor een verkopende partij. Daar zijn we ingesprongen. Data verzamelen en structureren met de inzet van software. Dat was onze eerste tech oplossing. Vervolgens hebben we verschillende virtuele datarooms geïntroduceerd, een soort zakelijke Dropbox.' Vijf jaar geleden koos Wilten voor de meer inhoudelijke kant van het M&A-proces. Hij begon met het analyseren van contracten met behulp van *artificial intelligence*. 'Hoe kan

het analyseren van contracten efficiënter in een uiterst traditionele en conservatieve markt? Dat was de hamvraag. De licentie voor de AI-software was snel aangeschaft. In het trainen van de software zitten inmiddels tientallen jaren arbeid en dat is nog steeds onderdeel van de dagelijkse business.'

Wilten wilde ook de informatievoorziening ten behoeve van due diligence verbeteren. 'Als een bedrijf verkocht wordt, kost het veel tijd en moeite voor het bedrijf om alle informatie boven tafel te krijgen. Onze software haalt het direct van de server af. Dat scheelt veel tijd, is minder belastend en bovendien weten hierdoor minder mensen van zo'n geheime deal af.'

Toen Wilten ook steeds meer vragen buiten M&A om kreeg, werd Legal Wing geboren. Begin deze maand heeft hij oud-advocaat Marije van Akkerveeken (47) aangesteld als CEO. Zelf gaat hij zich vanaf nu richten op businessdevelopment 'om de juridische markt verder te brengen'.

MULTOMAPPEN

De kersverse CEO heeft met eigen ogen gezien hoe due diligence trajecten bij grote advocatenkantoren verlopen. Na haar rechtenstudie begon ze bij de corporate praktijk van CMS in Amsterdam. 'Ik heb die eerste jaren veel in spreekwoordelijke kelders gezeten met multomappen om due

diligence te doen. Achteraf bezien is dat wellicht onverantwoordelijk. Ik had geen idee, maar je krijgt een opdracht mee van bovenaf. Ik moest standaardlijstjes maken, wat het betekende deed er minder toe. Ervaren advocaten gebruikten die informatie om het due diligence rapport op te stellen.' Van Akkerveeken besloot het na negen jaar buiten de advocatuur te zoeken. Na een aantal jaren onder meer als legal counsel voor de digitale tak van mediabedrijf Sanoma te hebben gewerkt, wilde ze toch weer de meer juridische kant op. De ondernemers benadrukken dat hun software geen advocaten gaat vervangen. Van Akkerveeken: 'Het niet-nadenkwerk van bijvoorbeeld due diligence trajecten kunnen wij met onze software doen. De manier waarop *artificial intelligence* wordt ingezet is te vergelijken met de gezichtsherkenning op een telefoon. Door herhaling wordt een gezicht herkend. Zo werkt het ook met bijvoorbeeld bepaalde clausules in contracten.' Wanneer de software zijn werk heeft gedaan, komt de menselijke kant om de hoek kijken. 'De software neemt zo het werk uit handen waar de advocaat niet voor gestudeerd heeft,' zegt Van Akkerveeken. Advocaten hebben geleerd om verbanden te leggen, om creatieve oplossingen te zoeken, om goed na te denken waarom een bepaalde clausule wel in contract a moet belanden maar niet

in contract b. Daar is meer tijd voor als het voorwerk geautomatiseerd wordt gedaan. Advocaten kunnen zo meteen de diepte in.'

BOETIEKS

Legal Wing wordt naar eigen zeggen onder meer gebruikt door vijf van de grootste advocatenkantoren, maar namen wil Wilten niet noemen. Daarnaast maken kleinere nichekantoren gebruik van hun software. 'De boetiekkantoren hebben geen of weinig advocaat-stagiairs die ze in kunnen zetten voor due diligence,' aldus Van Akkerveeken. 'Voor hen is dit een ultieme oplossing. Ze weten wat ze aan onze software hebben, wat het kost en ook dat ze niet betalen als ze ons niet nodig hebben.'

Wilten hoopt de software daarnaast in de toekomst als abonnement te gaan verkopen. 'Ik werk nu samen met een partner van een groot kantoor die onze software als abonnement bij zijn cliënten in wil zetten. M&A is eenmalig, maar de software kan op veel afdelingen van bedrijven van nut zijn. Als we het als abonnement verkopen, kunnen we bijvoorbeeld drie keer per jaar contractanalyses bij een bedrijf doen. Daar kan de advocaat dan weer van alles uit aflezen. Zo zijn advocaten niet alleen bij een M&A-deal, maar voor langere tijd voor een cliënt van nut.'

Van Akkerveeken wil zich ook richten op general counsels. 'Het is natuurlijk gek om alleen maar op een moment van koop of verkoop precies te willen weten wat er aan de hand is binnen het bedrijf. Wanneer je vaker contractscans doet, kun je allerlei interessante informatie ophalen voor onder meer de salesafdeling. Zo zie je bijvoorbeeld waar je klanten voornamelijk zitten en naar welke nieuwe regio's je de focus kunt verleggen. Dat maakt general counsels nuttiger.'

ANGST

De doorbraak van Legal Wing moet volgens Van Akkerveeken komen door de cliënten van de advocatenkantoren. Zij weten dat geautomati-

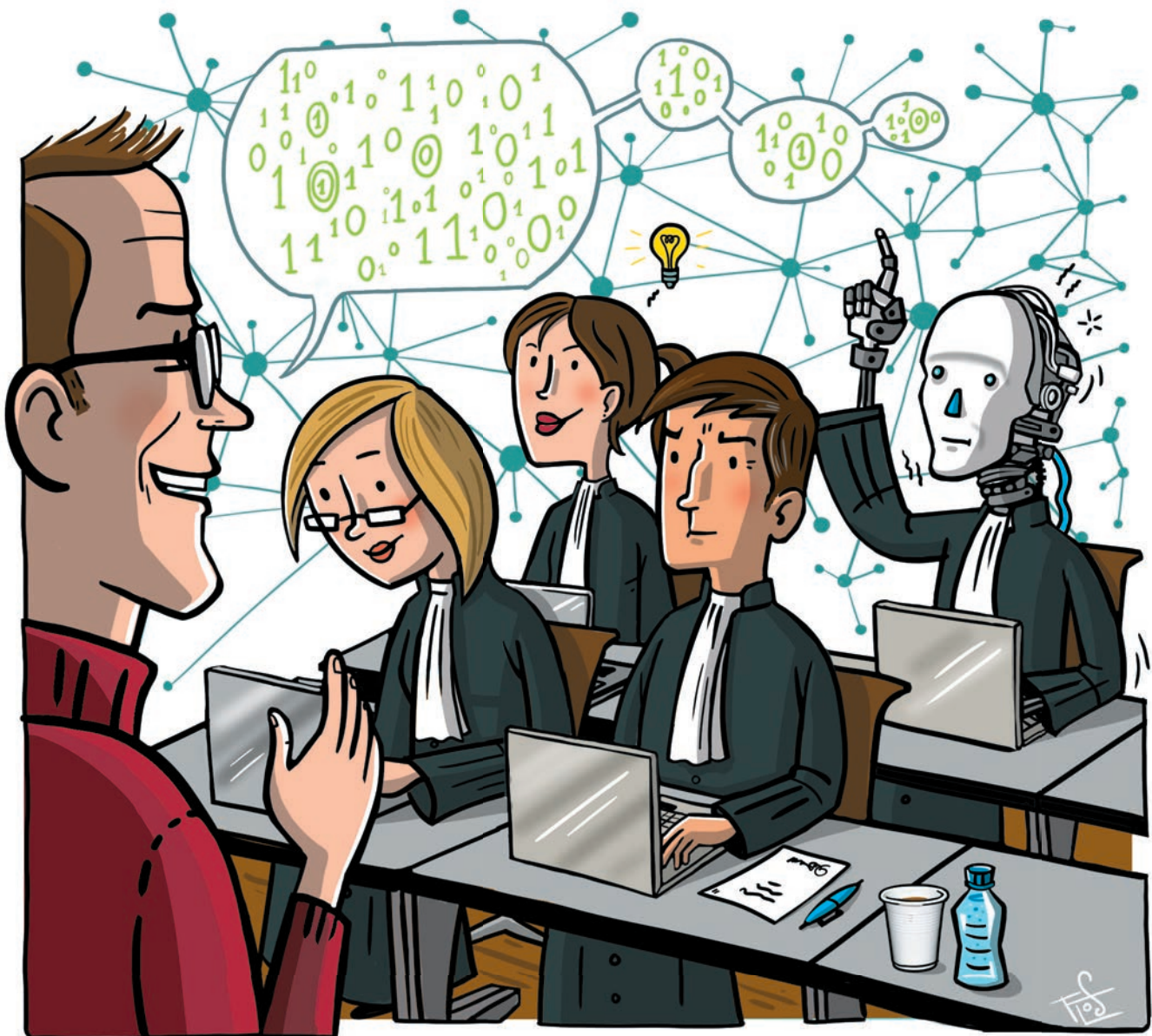
seerde processen goedkoper en vooral efficiënter zijn. 'De advocatuur lijkt huiverig om dit soort oplossingen in te zetten. Bij de grotere kantoren zijn ze banger dan bij de boetieks. Ze zeggen allemaal dat ze wel willen, maar vervolgens gebeurt het niet. Of ze worden teruggefloten door het buitenland omdat ze onderdeel van een internationaal kantoor zijn.' Wilten ervaart dat advocaten vooral bang zijn om de controle te verliezen. Ook de betrouwbaarheid van zijn software wordt nogal eens in twijfel getrokken. 'Als een advocaat mij vraagt of de software alles gaat vinden, vraag ik of zijn advocaat-stagiair alles gaat vinden. Rationeel willen ze mee met de tijd en zien ze ook dat ze die kant op moeten. Maar emotioneel en financieel, wat declarabele uren betreft, hebben advocaten grote moeite om de structuur waarin ze werken te doorbreken.' Volgens Van Akkerveeken heerst

er angst dat advocaten niet genoeg vlieguren maken om ooit partner te worden wanneer ze meer geautomatiseerd gaan werken. 'Het creatieve nadenken en onderhandelen doen advocaten bij grote kantoren pas na vele jaren. Dat is nergens voor nodig. Je maakt met geautomatiseerde processen misschien minder uren, maar die zijn wel veel relevanter en efficiënter.'

Wilten is vijf jaar bezig geweest met de ontwikkeling van de softwareoplossingen. De rekeningen kan hij er nog niet van betalen, zegt hij. Hij denkt dat het juridische landschap er over drie jaar heel anders uitziet. Dan maakt software er naar zijn idee een wezenlijk onderdeel van uit. 'Het kost tijd, maar jonge advocaten hebben er meer feeling mee en zien de toegevoegde waarde. De advocatuur is een lastige beroepsgroep die denkt in risico's. Wij helpen ze te kijken naar risico's en naar kansen.'

LEGAL TECH SAVVY: HOE WORD JE HET?

DOOR / SABINE DROOGLEEVER FORTUYN ILLUSTRATIES / FLOS VINGERHOETS

Om legal tech te gebruiken, is bijscholing nodig. Maar staar je niet blind op de marketingvoordelen van AI, blockchain of smart contracts, waarschuwt de expert. ‘De centrale vraag is: hoe maak je je werkprocessen slimmer?’

Innovatie zal niet van advocatenkantoren komen, maar van hun klanten die het van de advocatuur zullen eisen. Dat zegt Daniel Katz, professor aan de Chicago-Kent College of Law. En ik denk dat ook,’ zegt innovatiespecialist Jeroen Zweers. Gedurende zes jaar werkte hij als Innovation Director voor Kennedy Van der Laan. Onlangs begon hij als zelfstandig adviseur voor de juridische markt. Volgens Zweers staan verschillende partijen in de startblokken om de juridische markt met innovatieve toepassingen te bestormen. ‘Denk aan de *Big Four* (Deloitte, Ernst & Young, KPMG, PwC), advocaten die blijven afwachten, missen de boot,’ waarschuwt Zweers.

LEGAL TECH BREAKFASTS

Investeren in legal tech betekent ook investeren in kennis erover en advocatenkantoren zijn er volop mee bezig, leert een rondgang. ‘Advocaten van De Brauw leren over legal tech tijdens onze interne opleiding, in de maandelijkse Legal Tech Breakfasts, waarin verschillende legal tech tools die op kantoor worden ingezet aan bod komen, én in de dagelijkse praktijk,’ vertelt Manager Innovation Tjeerd van Ginkel. ‘Het toepassen van legal tech is een wisselwerking tussen de cliënten die we helpen, de inbreng van advocaten en het werk van het innovatieteam.’ En omdat de ontwikkelingen snel gaan, is er een doorlopende behoefte aan bijscho-

ling. Als voorbeeld noemt Van Ginkel de opleiding Artificial Intelligence (AI) die nu binnen het kantoor wordt ontwikkeld. ‘Die speelt in op de behoefte om AI beter te begrijpen en op het juiste moment te kunnen inzetten in een zaak.’ Communicatieadviseur Mark Swarts van Van Doorne voelt dezelfde urgentie: ‘Onze cliënten innoveren op alle vlakken en onze juristen moeten mee om op het hoogste niveau te kunnen blijven adviseren. Uiteraard zijn onze adviseurs getraind in de legal tech-oplossingen die we al voor onze cliënten inzetten. Maar we realiseren ons ook dat we onze mensen blijvend moeten bijspijkeren op het snijvlak van technologie, legal en business. Ondertussen komt al maandelijks een groep advocaat-stagiairs en junioren samen voor de Young Talent & Innovation bijeenkomst, georganiseerd door onze innovatieafdeling.’

WOONCONTRACTGEMAK

Legal Project Manager Joost Meijer van Stibbe laat weten dat binnen het kantoor meerdere initiatieven op het gebied van innovatie lopen. Het onlangs gestarte *legal tech awareness* programma is er één van. ‘Maandelijks worden in dat kader bijeenkomsten georganiseerd met externe sprekers rondom nieuwe technologie. Dat zijn, naast de gebruikelijke softwareleveranciers, specialisten en wetenschappers. Ook biedt het programma ruimte voor kennismaking met legal tech start-ups en hun gedachtegoed

en businessmodellen.’ Tijdens kennisuitwisselingsevents worden regelmatig workshops aangeboden op het gebied van legal tech, vertelt Meijer. Zelf iets nieuws bedenken gebeurt ook: onlangs ontwikkelden advocaten van Stibbe samen met ABN AMRO een applicatie voor woningcorporaties, ‘Wooncontractgemak’, die het aanvragen en toewijzen van woningen vergemakkelijkt. Het kantoor is daarnaast bezig met het opzetten van een kenniscentrum voor legal tech. Meijer: ‘Doel hiervan is het monitoren van trends op innovatiegebied. Advocaten van Stibbe worden actief geïnformeerd over de laatste ontwikkelingen.’

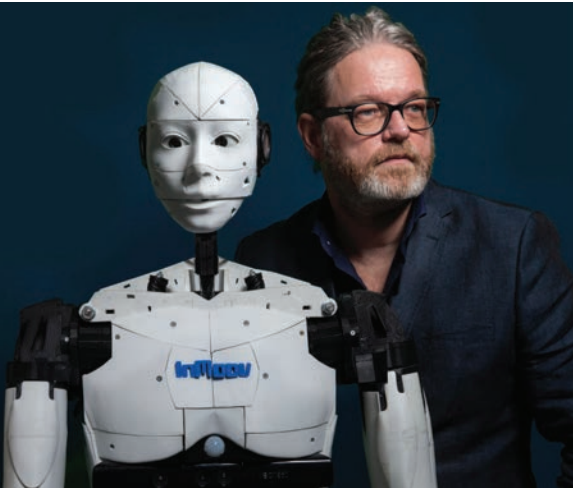
CODING FOR LAWYERS

Erik Vermeulen is sinds 2018 innovatieadviseur bij Pels Rijcken en ►

Erik Vermeulen

Jeroen Zweers

daarnaast hoogleraar business and financial law aan de Tilburg University en het Tilburg Law and Economics Centre (TILEC). Daar geeft hij onder meer het vak *Coding for lawyers*. De bedoeling van het vak is juristen te leren denken als een programmeur. Binnen het Pels Rijcken Acceleration Lab wordt *Coding for lawyers* ook aangeboden aan cliënten van het advocatenkantoor. Volgens hem moeten juristen steeds vaker in multidisciplinaire teams gaan samenwerken met programmeurs. 'Binnen de gedigitaliseerde nieuwe wereld zie je allerlei mogelijkheden voor juristen ontstaan.' Hij noemt als voorbeeld dat juridische bescherming, zoals de bescherming van persoonsgegevens, in de toekomst steeds vaker in de digitale *smart* producten zal worden ingebouwd. 'Een jurist moet meer *digital savvy* worden.'

BLOCKCHAIN

Naast interne opleidingen kunnen advocaten postdoctorale opleidingen op het gebied van legal tech volgen. Zo hebben OSR Juridische Opleidingen in Utrecht, CPO in Nijmegen en de Amsterdamse VU Law Academy opleidingen als artificial intelligence, smart contracts en blockchain (de techniek om gegevens veilig digitaal vast te leggen, *red.*) in hun curriculum. 'Onder advocaten van grote en

'Die naar binnen gerichte focus past niet bij mij'

Jeroen Zweers was zes jaar Innovation Director bij Kennedy Van der Laan (KVdL). Het kantoor wijzigde eind vorig jaar van koers en richt zich alleen nog op legal tech bij de eigen advocatuurlijke diensten.

De zelfstandige consultancytak voor legal tech, Sync, was in maart al opgeheven. De dochteronderneming was volgens de Amsterdamse deken Evert-Jan Henrichs in strijd met de Voda, vanwege de regels aangaande de beroepen waarmee advocaten mogen samenwerken en de kernwaarde onafhankelijkheid.

'Die naar binnen gerichte focus past niet bij mij,' zegt Zweers. Nu wil hij advocatenkantoren, legal service providers en andere partijen adviseren over de mogelijkheden en kansen in de legal tech markt. 'Juridische afdelingen hebben *guidance* nodig bij het ontwikkelen en implementeren van innovaties,' schrijft hij op LinkedIn.

Als medeoprichter van innovatieplatform Dutch Legal Tech bouwt Zweers aan een community van ontwikkelaars. In 2016 nomineerde de *Financial Times* hem voor de 'FT European Innovator of the Year Award', een prijs voor de meest invloedrijke innovator binnen de juridische sector. Hij is gedurende anderhalf jaar board member van de European Legal Technology Association, sinds kort is hij verantwoordelijk voor de portefeuille educatie en regulators. Zijn belangrijkste doel vanuit die positie is 'de volgende generatie advocaten en juristen en de toezichhoudende organen mee te nemen in de kansen die innovatie de juridische markt biedt'.

kleine kantoren, rechtsbijstandsverzekeraars en vooral bedrijfsjuristen is veel belangstelling voor de cursus blockchain,' zegt OSR-opleidingsmanager Paul Tillemans. Hij kijkt daar niet van op. 'Bedrijven, maar zeker ook gemeenten in samenwerking met de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, doen pilots met het inzetten van blockchain.'

CPO organiseert sinds 2018 de cursus 'De invloed van technologische ontwikkelingen op het recht'. Daarin bespreekt de Amsterdamse advocaat en ondernemer Casper Jaspers zaken als artificial intelligence, blockchain, *quantum computing*, *biometrics*, gedistribueerde platformen en *equity token offerings* (ETO's: de uitgifte van digitale aandelen, *red.*). Ook organiseert CPO *inhouse* cursussen over 'de voorzienbare juridische effecten van Artificial Intelligence voor de praktijk van onze opdrachtgevers in het bedrijfsleven'. Volgens opleidingsmanager Ricky van Oers hebben met name bedrijfsjuristen daar behoefte aan. 'Hoe moeten bedrijfsjuristen zich opstellen in de discussie over de juridische aspecten van de ontwik-

kelingen van AI? Hoe zou goede regelgeving eruit moeten zien? Deze aspecten komen aan bod.'

ANDER PARADIGMA

Expert Zweers waarschuwt ervoor dat advocaten zich met AI, blockchain en smart contracts te veel richten op de marketingkant van legal tech. 'De vraag die centraal zou moeten staan is: hoe maak je als advocatenkantoor of als juridische afdeling je werkprocessen slimmer?'

Tina van der Linden, docent Kunstmatige intelligentie en recht en

Blockchain aan de VU Law Academy denkt dat juristen in staat moeten zijn om effectief te communiceren met professionals met een andere achtergrond, zoals IT'ers en big data-analisten. 'Ze hoeven niet per se te kunnen programmeren, hoewel een korte kennismaking aan te bevelen is, maar het is wel nuttig als ze enig benul hebben van een andere manier van denken, een andere manier van naar de werkelijkheid kijken: een ander paradigma.'

Daarbij benadrukt Van der Linden dat door het gebruik van legal tech in de rechtspraktijk nog veel meer de nadruk komt te liggen op de zogenaamde *21st century skills* voor juristen. Welke dat zijn? 'Luisteren, lezen, vertalen van een beschrijving van een feitelijke situatie naar juridische termen, presentatietechnieken, een videoclip maken, pitchen. En mis-

je? Zeker bij projecten onder hoge tijdsdruk is het moeilijk de bekende en veilige manier van werken te veranderen. We hebben gemerkt dat scholing of ondersteuning daarbij helpt. Daar zetten we ook actief op in.'

BUSINESS SAVVY

Eigenlijk zou je al op de universiteit moeten beginnen, denkt Jeroen Zweers. Hij benadrukt dat kennis van legal tech bij de nieuwe generatie advocaten geen vanzelfsprekendheid is. Veel juristen zijn volgens hem na hun studie nog ver verwijderd van de praktijk. 'Men roept altijd: de jeugd heeft de toekomst, maar dat vind ik veel te algemeen. De gemiddelde advocaat-stagiair is veel conservatiever dan de gemiddelde senior advocaat. Op de universiteit worden studenten zó gebrainwasht, het is de inhoudelijkheid die telt. Een partner

siteit Leiden zet sinds enkele jaren in op recht, legal tech en ondernemerschap. Veel andere universiteiten bieden masters aan op het snijvlak tussen recht en technologie.

BA2020: IN ONTWIKKELING

En hoe zit het bij de Beroepsopleiding Advocaten? Binnen de huidige Beroepsopleiding is legal tech nog geen specifiek vak, vertelt Monique van de Griendt, directeur van Dialogue, dat samen met CPO de Beroepsopleiding verzorgt. De vernieuwde BA2020, die in maart 2021 van start gaat, zal het vak Digitale vaardigheden aanbieden. De inhoud hiervan is nog in ontwikkeling. Te denken valt aan digitale awareness, praktisch pc-gebruik, legal design, en informatie- en onderzoeksvaardigheden. Binnen het vak Ethiek zullen de ethische aspecten van social media en een digitale wereld, privacy, vertrouwelijkheid en beveiliging worden behandeld. 'Het curriculum van de Beroepsopleiding zal zich blijven ontwikkelen, in relatie tot de ontwikkelingen in de advocatuur. We zien dat de behoefte aan digitale vaardigheden groeit. Wat daaronder valt, wordt nu verder uitgewerkt.' ■

'Het stukt vaak in de implementatiefase'

schien het allerbelangrijkst: kritisch denken. Onderkennen van je eigen beperkingen, bereid zijn je mening te herzien, bijscholen, openstaan voor nieuwe ideeën.'

De praktijk is nog weleens weerbarstig, vertelt Legal Project Manager Joost Meijer van Stibbe. 'Er zijn advocaten en praktijkgroepen die legal tech hebben omarmd en deze *tools* ook daadwerkelijk toepassen in eigen werkprocessen. Voor een deel geldt echter dat advocaten de meerwaarde van legal tech wel zien, maar niet precies weten hoe ze dit in hun werk moeten inpassen. Het stukt dan vaak in de implementatiefase. Waar begin

is *business savvy* geworden.'

Zweers noemt universiteiten in de Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk en ook de Bucerius Law School in het Duitse Hamburg. 'Dat zijn bolwerken van technologische innovatie. Legal tech start-ups zijn betrokken bij deze universiteiten.' Nederlandse rechtenfaculteiten timmeren sinds enkele jaren ook aan de weg, en passen hun curricula aan. Enkele jaren geleden begon oud-advocaat Koen van Holten aan de Tilburg University met de introductie van het begrip '*data science*' in het onderwijsprogramma van de juridische opleiding. En de Univer-

W E S K I
A D V O C A T E N

We zijn per direct op zoek naar een

GEVORDERD ADVOCaat-STAGIAIR/ ADVOCaat-MEDEWERKER

We zoeken iemand met aantoonbare affiniteit met complexe (inter)nationale strafzaken.

Voor vragen over deze vacature kunt u vertrouwelijk contact opnemen met één van onze advocaten.

U kunt uw sollicitatie tot 10 februari 2020 richten aan mr. M.M. Koers via m.m.koers@weski.nl.

www.weski.nl

©
cocoön

Steek- & kogelwerende T-shirt

- NIJ IIIA gecertificeerd
- Comfortabel en onzichtbaar te dragen
- 7 jaar garantie

WWW.COCOON-WEAR.COM

Born in The Netherlands
Proudly Made in the EU

RUIMTE VOOR NIEUWE IDEEËN DIE VAN JOU!

Stellicher advocaten zijn anders dan andere advocaten. Het zijn stuk voor stuk ijzersterke juridische specialisten, mét iets extra's. En dat is een creatieve kijk op iedere zaak. Dat maakt namelijk altijd het verschil. Zij zien oplossingen waar anderen die niet zien. Dat is een talent. En eerlijk is eerlijk, zulke ondernemende, creatieve talenten zijn lastig te vinden. Daarom proberen we het op deze manier. Wij zijn op zoek naar een advocaat bestuursrecht / ruimtelijk omgevingsrecht, iemand met minimaal 6 jaar ervaring en een (deels) eigen praktijk. Om samen de praktijk uit te bouwen. Ben jij - of ken jij - degene die we zoeken? Dan horen we graag van je! Voor meer info kijk op werkenbijstellicher.nl

STELLICHER
ADVOCATEN MET IDEEËN

Eenvoudig uw stukken en brieven genereren met behulp van sjablonen

E-mailberichten en bijlagen vanuit Outlook
makkelijk opslaan in uw dossier

Alle bestanden overzichtelijk opgeslagen in uw dossiermap
Gebruik hiervoor de module Documentenbeheer van Urios
Koppel Urios met DMS For Legal voor nog meer voordelen!

Bel voor een vrijblijvende demonstratieafspraak met 072 512 22 05

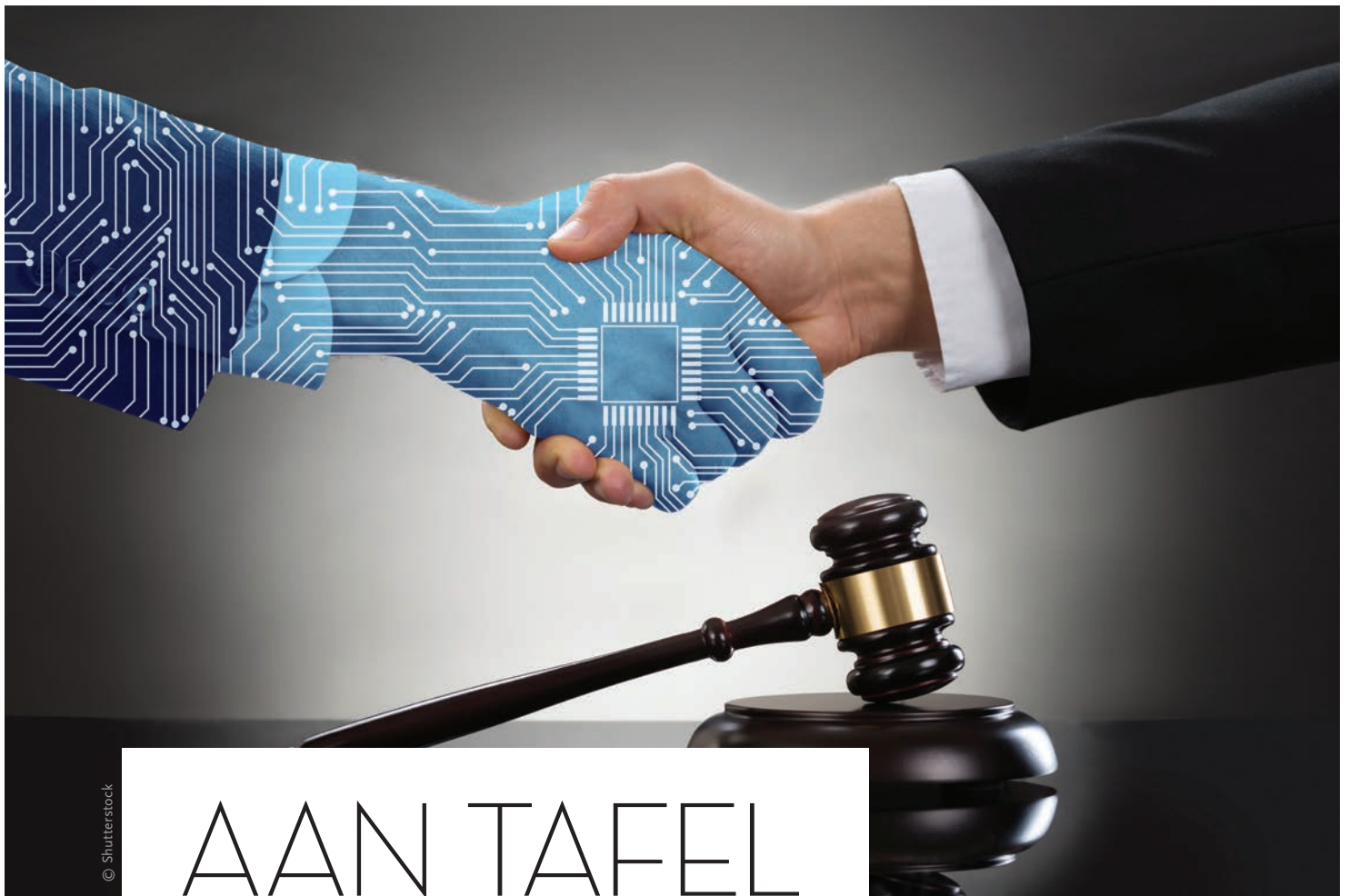
Urios Standaard | Dossiers | Partijen | Tijdschrijven | Toevoegingen | Insolventies | Mediation | Declareren en herinneren in batches en in andere talen
Urios Plus | E-factureren | iDEAL-knop | Documenten genereren en beheren | Outlook-koppeling | Agenda | Export boekhouding | Managementrapporten
Uit te breiden met | Abonnementen declareren | Derdengeldadministratie

WAT ZIE JIJ BLEEK, CONFRÈRE!
JA, IK MOEST AL MIJN STUKKEN NOG OPSTELLEN...
MAAR HOE KOM JIJ ZO BRUIN?
IK ZIT HIER AL EVEN... MET BEHULP VAN
URIOS WAS IK VEEL SNELLER KLAAR!

urios
eenvoud bespaart tijd

Koningsweg 4 | 1811 LM Alkmaar | tel 072 512 22 05 | info@urios.nl | www.urios.nl

© Shutterstock

AAN TAFEL MET DE CLIËNT

DOOR / STIJN DUNK

Via legal tech helderheid scheppen tussen advocaat en cliënt. Dat is een effect van toepassingen als de *Litigation Valuator* en de evaluatie-app *A & O Listens*. 'Het vergt een *mind shift*'.

Tijdens gesprekken met cliënten hoorde partner Marcel Ruygvoorn (Van Benthem & Keulen) vaak dezelfde punten terugkomen: 'De uitkomst van de procedure is onzeker, je wordt toch de gang op gestuurd, ik heb geen inzicht in de kosten.' Veel bedrijven ervaren procederen als een *black box*, merkte hij. 'Terwijl ze behoefte hebben aan zekerheid. Als jij als bedrijfsjurist bij je financieel directeur komt, wil die weten: gaan we schikken of procederen, wat zijn de proceskansen en wat kost

het? Dan kun je niet zeggen: ergens tussen de 25.000 en 100.000 euro.' Dat kan anders, dacht Ruygvoorn, die de praktijkgroep commercial contracting & dispute resolution leidt. Hij ging in de avonduren knutselen met een Excel sheet. 'Ik dacht: hoe doet een aannemer dat als hij een huis bouwt? Zijn opdrachtgever zegt: dit is mijn budget, ik wil weten wat het gaat kosten. De aannemer maakt nauwkeurig een offerte, waarin hij allerlei opties en overwegingen zichtbaar maakt.' Dat kunnen advocaten

toch ook, vond Ruygvoorn. Zo werd de *Litigation Valuator* geboren. Met deze digitale applicatie bepalen Van Benthem & Keulen-advocaten in overleg met hun cliënten vooraf hoe groot de kans is dat bepaalde processtappen genomen moeten worden. En wat dat kost.

TERUGKIJKEN OP ZAAK

Ook *Allen & Overy Listens* ontstond uit de wens om de status-quo te doorbreken. Via deze app evalueren klanten van het kantoor de dienst ►

Aroen Kuitenbrouwer

verlening van hun advocaten en kijken ze terug op de zojuist afgeronde zaak. 'Dit soort innovaties komen vaak voort uit een drang naar efficiency,' stelt Aroen Kuitenbrouwer, partner banking and structuring. 'De inrichting van onze dienstverlening is op de lange ter-

'Bedrijven ervaren procederen als een *black box*'

mijn niet houdbaar. Neem e-mail, je krijgt er honderden op een dag. Maar het was nooit bedoeld om processen te managen.' *A & O Listens* is wel het juiste gereedschap, vindt hij. 'Deze app stimuleert ons om structureel te evalueren met de cliënt. Dat kwam er lang niet altijd van, iedereen heeft het druk. Nu zien we wat de cliënt beviel en wat niet. Dat maakt de drempel lager om er even achteraan te bellen en daarvan te leren.' Wat krijgen Allen & Overly-advocaten zoal van hun cliënten terug? 'De verbeterpunten verschillen sterk per zaak. Het kan gaan om de precieze bemensing van een zaak, het pro-

jectmanagement of er zijn specifieke wensen rondom de documentatie. *A & O Listens* helpt ons om dit zichtbaar en concreet te maken,' vertelt Marco van der Meer, senior business development and marketing advisor. 'Het zijn vaak geen verrassingen,' legt Kuitenbrouwer uit. 'Je herkent meestal wat er gezegd wordt. Zonder deze app neem je je ook voor dingen beter te doen, maar op deze manier resoneert dat meer. Ben je nog meer gemotiveerd. Ook al omdat je de feedback met je team deelt.' Zo snijdt het mes aan twee kanten: de cliënt voelt zich gehoord en het kantoor leert ervan.

KANSEN EN RISICO'S

Dat geldt ook voor de *Litigation Valuator*. De app was in eerste instantie bedoeld om de klant helderheid te geven over kosten en strategie. Maar hij dwingt de advocaat ook om mét de cliënt scherper na te denken over de kansen en risico's van de mogelijke stappen in het proces en beschikbare informatie met elkaar te delen. Dat kan bijzonder nuttig zijn. Ruygvoorn: 'Bij een geschil tussen een aannemer en zijn opdrachtgever vulde ik in dat het risico op een onbevoegdheidsincident 85 procent was, omdat ik in de algemene voorwaarden van de ene partij een verwijzing las naar arbitrage en bij de wederpartij naar Rechtbank Midden-Nederland. Er dreigde een zogeheten *battle of forms*.' Een misverstand. Toen de cliënt vroeg waar dat hoge percentage vandaan kwam, kwam de aap uit de mouw. 'Er bleek al een raamovereenkomst te zijn gesloten die het probleem neutraliseerde.'

Zo leidt Ruygvoorn zijn cliënten stap voor stap door de verschillende opties van een procedure. Hoeveel procent kans is er op een pleidooi, een conclusie van repliek? Hoeveel tijd en geld kost dat? Op basis van deze gecalculeerde risico's biedt Van Benthem & Keulen klanten vooraf een *fixed fee* aan voor de totale proceskosten. Hiermee koopt een cliënt een aantal risico's af. 'Als die risico's zich uiteindelijk niet verwezenlijken, betaalt de cliënt wat te veel,' licht Ruygvoorn toe. 'Maar wanneer ze zich wel voordoen, hebben wij pech.' Het blijkt dat slechts een handvol cliënten kiest voor een vaste prijs. 'Zo'n tien procent. Het gaat cliënten vooral om helderheid. Vervolgens willen ze de zaak winnen. Ze verwachten dat wij daar alles aan doen. Ze willen geen gedoe over de kosten van een pleidooi. Als een zaak het nodig heeft, doe je dat gewoon.' *Legal tech* als middel om helderheid te scheppen voor je cliënten en lessen te trekken uit je werk. Het concept trekt de aandacht. De *Litigation Valu-*

Marco van der Meer

ator leverde Van Benthem & Keulen in 2018 de computable award op voor het beste ICT-project in het mkb. *A & O Listens* won in 2019 de gouden zandloper voor beste innovatie. Dat is volgens beide kantoren geen toeval. 'Als je bij Van Benthem & Keulen een vernieuwend idee hebt, word je aangemoedigd dat te ontwikkelen,' zegt Ruygvoorn. Ook Allen & Overy innoveert veel, stelt Van der Meer. 'Wij hebben geen focus op apps. Alles start met een concrete vraag uit de praktijk. Vervolgens werken advocaten, cliënten en technici samen aan een oplossing.' Rond *A & O Listens* waren negen grote klanten nauw betrokken bij het ontwerpen en testen van de uiteindelijke tool. Zulke vernieuwingsdrang is niet vanzelfsprekend binnen de advocatuur, die volgens Van der Meer en Ruygvoorn van nature conservatief is. 'Met legal tech lopen de accountants voorop, gevolgd door de consultants, de advocatuur bungelt ergens onderaan,' meent Ruygvoorn. Een belangrijke oorzaak: advocaten zijn risicomijdend, is zijn ervaring. 'Ze werken bijvoorbeeld liever niet met een fixed fee, vanuit het idee: stel je voor dat ik ernaast zit, dan kost me dat geld.' Terwijl de moderne klant dat wel eist, stelt Ruygvoorn. 'Die wil een kantoor dat bereid is mee risico te dragen. Niet alleen het oude recept van uurtje-factuurkje waarbij het risico volledig bij de cliënt ligt.'

MIND SHIFT

Ook Allen & Overy ziet dat de wereld verandert. 'Door diensten zoals Uber en Airbnb is er de afgelopen jaren een "feedbackcultuur" ontstaan.

Daardoor zijn zowel het draagvlak als de technische mogelijkheden sterk gegroeid,' zegt Van der Meer. 'De evaluatie van dienstverlening wordt nu op grote schaal online gedaan op basis van dezelfde standaardvragen. Hoe kunnen we dit laten werken voor de advocatuur, vroegen wij ons af. Evalueren door een doorsnee-consument werkt anders dan bij de zakelijke relatie tussen klant en advocatenkantoor.' Ze kozen *A & O Listens* als oplossing. 'Maar het is hard werken om veranderingen voor elkaar te krijgen,' aldus Van der Meer. 'Het vergt een *mind shift* van alle partijen waarmee je samenwerkt. Dat is niet vanzelfsprekend. De lage drempel van onze app heeft daarbij geholpen: je vult hem in een paar minuten in.'

MINUTIEUS

Ook het advocatenkantoor als organisatie leert van deze innovatie. De data die worden verzameld, geven een systematisch inkijkje in de gemiddelde werkwijze. 'Door de database die we dankzij de *Litigation Valuator* hebben opgebouwd, weten we veel minutieuzer hoeveel uur onze advocaten kwijt zijn aan de verschillende processtappen. Zoals het opstellen van een replek in een bepaald type zaak.' Dat maakt het voor een kantoor makkelijker om te plannen en te begroten. Ook om het met advocaten te bespreken als ze naar beneden of boven afwijken van deze gemiddelden. 'Daar is vaak een goede verklaring voor,' zegt Ruygvoorn. 'Maar het kan zinvol zijn dat te evalueren.' Ook Allen & Overy koppelt

Marcel Ruygvoorn

intern en extern terug naar aanleiding van de *Listens*-app. 'Individueel

'Er is een feedbackcultuur ontstaan'

en per team,' aldus Van der Meer. 'Feedback is geen eenrichtingsverkeer, je neemt het alleen serieus als je er ook daadwerkelijk een vervolg aan geeft.' Houd het simpel, is de boodschap van Ruygvoorn. Toen hij het basisontwerp van de *Litigation Valuator* af had, legde hij het voor aan de Raad van Advies bij Van Benthem & Keulen. 'Daarin zitten prominente bedrijfsjuristen die weten hoe onze cliënten denken. Zij gaven suggesties om het goed werkbaar te houden.' Voer een nieuwe toepassing ook geleidelijk in, bepleiten Ruygvoorn en Van der Meer. Bij Van Benthem & Keulen werkte eerst vooral de praktijkgroep van Ruygvoorn met de nieuwe toepassing, Allen & Overy selecteert een beperkt aantal zaken voor *A & O Listens*. 'Over het algemeen voor onze belangrijkste cliënten,' vertelt Van der Meer. 'Daar leer je het meest van en je kunt het meenemen bij nieuwe dossiers in de toekomst.' ■

RECHTSPRAAK KIEST VOOR EENVOUD

DOOR / FRANCISCA MEBIUS
BEELD / MARISKE KRIJGSMAN

Over vijf jaar moet vrijwillig digitaal procederen binnen de hele rechtspraak mogelijk zijn. 'Dit project is veel simpeler dan KEI.'

Eenvoud en logistiek. Dat zijn de sleutelwoorden van het plan voor digitaal procederen binnen de rechtspraak. Als het aan de uitvoerders ligt, is digitaal procederen op vrijwillige basis over vijf jaar in alle zaakstromen binnen het civiele recht en bestuursrecht mogelijk en waar mogelijk verplicht. Afgelopen maand zijn de plannen ingediend bij het Bureau ICT-toetsing (BIT), dat ICT-projecten van de rijksoverheid toetst op de risico's en slaagkans. 'We liggen door het mislukken van KEI logischerwijs onder een vergrootglas,' zegt Eddie Bongers, rechter en sinds twee jaar directeur klant en keten van IVO Rechtspraak, de ICT-poot van de rechterlijke macht. 'Zowel politiek als in de media. Daarom hebben we een lange voorbereidingstijd genomen. Zorgvuldigheid gaat voor snelheid, is ons uitgangspunt. Het BIT komt naar verwachting over ongeveer vijf maanden met een oordeel en eventuele aanbevelingen. Daarna hopen we te kunnen starten.' Toen Bongers twee jaar geleden begon als directeur bij IVO was al duidelijk dat het programma Kwaliteit en Innovatie rechtspraak (KEI) niet goed functioneerde. Datzelfde jaar werd KEI stopgezet. 'We moesten ervoor zorgen dat er nieuw perspectief kwam. Dat is het basisplan gewor-

den, zoals dat de afgelopen periode is uitgewerkt in de projectplannen die aan het BIT zijn aangeboden.' Ook is er door IVO de laatste maanden hard meegedacht over regelgeving die ook bij civiele zaken vrijwillig digitaal procederen mogelijk maakt. 'Bij KEI konden civiele zaken niet vrijwillig

starten,' vertelt Joost Hesseling, rechter in Overijssel en sinds 2018 gedetacheerd bij IVO als vertegenwoordiger van de gebruikers. 'Dat willen we niet meer. Voor civiele zaken is nu een AMvB in de maak die vrijwillig digitaal procederen mogelijk maakt. Binnen het bestuursrecht kon dat al.'

EDDIE BONGERS

PLANNEN

Hoe zien de plannen er in de kern uit? 'Het komt erop neer dat alleen de buitenkant wordt gedigitaliseerd,' zegt Hesseling. 'De ambitie van KEI was te groot. Niet alleen digitaliseren maar ook deels automatiseren en het aan elkaar koppelen van werkprocessen aan de binnenkant met de buitenkant. Het werd te ingewikkeld.' IVO focust nu op de externe digitale toegankelijkheid. Stukken worden digitaal ingediend via een portaal of systeemkoppeling en zaken komen in een dossier. Intern belanden de stukken in een digitale postkamer, waar ze op dezelfde manier worden verwerkt als de papieren post.

Is print dan niet meer nodig? In eerste instantie wel, zegt Bongers. 'Er wordt een origineel digitaal dossier aangemaakt, wat externen kunnen inzien. Maar voor de juridisch inhoudelijke behandeling wordt er nog gewerkt met een papieren dossier en zal er geprint worden. Het doel is uiteindelijk wel om snel te komen tot een intern digitaal werkdossier, zodat alles digitaal verwerkt kan worden. Daarvoor loopt een afzonderlijk project.'

Een ander groot verschil met het verleden is dat ten tijde van KEI werd gewerkt met vaste formulieren in het systeem. 'Dat was vrij ingewikkeld,' aldus Bongers. 'In de toekomst gaat

'Niemand zit te wachten op printwerk'

het op basis van uitwisseling van pdf's. De stijl van de ingediende stukken kan de advocaat of andere gebruiker zelf bepalen. Er zitten geen procesrechtelijke zaken meer in de formulieren zelf.' Volgens Hesseling kun je op basis daarvan snel doorpakken. 'Als het digitaal procederen in een bepaalde zaakstroom goed werkt, is de basisversie ook voor andere zaakstromen te gebruiken. De wat ingewikkelder zaakstromen, zoals zaken met medische stukken die niet alle partijen mogen zien en zaken met meerdere partijen, uitgezonderd.' Een van de grote problemen bij KEI was dat het digitaal procederen bij

JOOST HESSELING

civiel in een keer verplicht werd. Daardoor is er weinig getest. Om dat te voorkomen, is er nu voor gekozen om het vrijwillig procederen zaakstroom voor zaakstroom in te voeren. Als dat eenmaal is gebeurd en werkt, is het aan de minister om het procederen verplicht te maken.

De eerste twee zaakstromen waarmee gestart wordt zijn rijksbelastingzaken (bestuur) en beslagrekeningen (civiel). Bongers: 'We beginnen steeds bij één gerecht. Als het goed gaat, verbreden we naar andere gerechten en hoven. Voor beslagrekeningen starten we bij de Rechtbank Amsterdam en voor rijksbelasting bij het Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden.'

De ambitie is om met de daadwerkelijk implementatie in het tweede kwartaal van 2021 te beginnen. Voor het hele proces wordt vijf jaar genomen met een marge van twee jaar. Ook de digitale interne verwerking krijgt in deze periode vorm. 'Niemand zit te wachten op printwerk, dus we hopen dat digitale verwerking op korte termijn mogelijk is. Er loopt nu een project dat veilig mailen mogelijk maakt. Op termijn kan dat mogelijk een alternatief voor de fax zijn. Als digitaal procederen is ingevoerd

blijft het veilig mailen dan eventueel alleen nog beschikbaar voor digitale communicatie met bijvoorbeeld tolken en deskundigen, externen die geen toegang hebben tot het portaal.'

KOSTENPLAATJE

De mislukte operatie KEI heeft ruim 200 miljoen euro gekost. Volgens Bongers is dat bedrag niet allemaal opgegaan aan IT. 'Het is voor alle vernieuwingsactiviteiten samen gebruikt. Delen van de tijdens KEI ontwikkelde IT gaan we op een vereenvoudigde manier hergebruiken, zoals het portaal Mijn Rechtspraak.' De ramingen van de kosten van het nieuwe plan liggen vele malen lager. Voor 2020 tot en met 2021 is ruim zeven miljoen per jaar aan IT-kosten begroot. Voor 2022 en 2023 is vier en half miljoen euro per jaar berekend. 'We denken het daarvan te kunnen doen, omdat het veel eenvoudiger is dan KEI,' zegt Bongers. 'We moeten vooral focus houden. Dat ging mis bij KEI: er werden zoveel zaken extra meegenomen. Het bewaken van deze simpele oplossing en het minimale doen om digitaal procederen in te voeren. Daar moeten we strak op blijven.'

In legal tech lijken de Big Four-accountants de grote advocatenkantoren voorbij te streven. 'Advocaten denken dat ze extra werk alleen aankunnen met extra mensen. Het is beter daar slimme processen voor te ontwikkelen.'

DOOR / MICHEL KNAPEN

'WIJ ZIJN VERDER MET LEGAL TECH'

Deloitte.

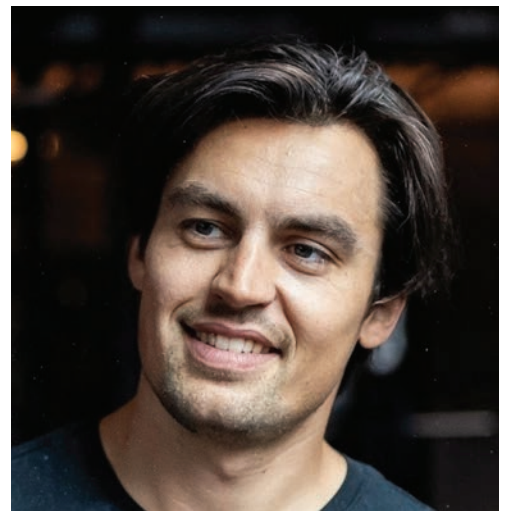
'WE VOORSPELLEN BELASTING-PROCEDURES IN 75-93 PROCENT VAN DE GEVALLEN CORRECT'

TAX-I™ is een juridisch onderzoeksplatform, waar we drie jaar geleden mee begonnen. Inzet was: hoe kunnen we fiscale werkprocessen met *artificial intelligence* efficiënter maken? Dan kun je denken aan het slim doorzoeken van documenten of goed inschatten hoe de belastingrechter zal oordelen. Dat laatste kan met TAX-I™ – I staat voor *intelligence* – waarmee je goedkopere en betere belastingadviezen krijgt. TAX-I™ is gevoed met alle jurisprudentie, wetten en besluiten van de EU, Nederland en een groot aantal andere landen. De jurisprudentie wordt om de paar dagen bijgewerkt. Belangrijk aan TAX-I™ is de voorspellende waarde. Uit onderzoek blijkt dat experts de uitkomst van een zaak in 66 procent van de gevallen goed

voorspellen. Toen we drie jaar geleden begonnen met TAX-I™, zaten we op 70 procent, nu voorspellen we belastingprocedures bij rechtbanken, hoven en de Hoge Raad al in 75-93 procent van de gevallen correct. Bij dat voorspellen geeft het algoritme ook alle relevante wetten en jurisprudentie aan; een expert zou mogelijk iets over het hoofd zien. Als het algoritme zegt: jouw cliënt gaat deze zaak winnen en je eigen *gut feeling* zegt hetzelfde, dan heb je een heel sterke zaak.

TAX-I™ heeft ook andere functies in ontwikkeling, zoals een *legal translator*. Deze module vertaalt automatisch teksten vanuit iedere jurisdictie in een taal naar keuze. Verder maakt het programma uitstekende samenvattingen van lange juridische

Kantoor: Deloitte
Naam: Marc Derksen
Functie: geeft leiding aan TAX-I™. Tevens: docent Tax & Technology aan de VU en TiU

teksten. Ook is er een *argument minder*. Je wilt in een zaak een bepaalde uitkomst, het systeem zoekt de bijbehorende argumenten erbij. TAX-I™ kost tussen de 1.000 en 1.500 euro per jaar, per licentie, dus per gebruiker. Het is ontwikkeld door belastingadviseurs voor belastingadviseurs, voor bedrijven met een interne belastingafdeling maar ook voor belastingadvocaten.'

‘WE BRENGEN TECHNOLOGIE IN HET DNA VAN ONZE MENSEN’

Jan Padberg: ‘Technologie is een speerpunt van onze strategie. Reden waarom Elgar Weijtmans recentelijk bij ons in dienst is getreden. Hij krijgt hier alle ruimte, als advocaat maar vooral ook als software engineer. Wij zijn als HVG Law, door onze strategische alliantie met EY Tax en onze deelname in het wereldwijde EY Law-netwerk, nauw betrokken bij alle ontwikkelingen op *legal tech*-gebied binnen EY Law en EY Tax. Vorig jaar kocht EY Law Riverview Law en dit jaar Pangea3, juridisch dienstverleners die sterk steunen op technologie en *legal outsourcing*. De verwachting is dat daar voor ons veel juridisch werk uit gaat komen.’

Elgar Weijtmans: ‘Een voorbeeld van technologie in onze praktijk is

ons aanbod van Legal Management Services, waarbij we cliënten adviseren hoe ze hun juridische processen middels *tools* en *playbooks* efficiënter kunnen maken door bijvoorbeeld delen aan ons te *outsourcen*. Naast het inhoudelijke juridische werk kunnen wij assisteren bij de ontwikkeling van software en het implementeren daarvan. Daarbij heb je ook dikwijls verander- en projectmanagement nodig. In dat kader werken we samen met allerlei expertises in het EY-huis.’

Padberg: ‘Efficiënter werken, daar draait het om. Het gekke is: bij juridische afdelingen wordt soms gedacht dat ze extra werk veelal alleen aankunnen met extra mensen. Het is in onze ogen beter daar slimme processen voor te ontwikkelen. Automatiseren. Standaardiseren.’

Weijtmans: ‘Soms wil een bedrijf zijn algemene voorwaarden wereldwijd gebruiken. Voorheen ging er dan in elk land een advocaat aan de slag om die algemene voorwaarden door te nemen. Met slimme software kun je die klus veel sneller en dus goedkoper klaren. Een ander goed voorbeeld is *due diligence*: ga maar eens honderden documenten en contracten handmatig doornemen. Met de software die wij gebruiken, kunnen wij in dezelfde tijd veel meer

Kantoor: EY Law/HVG Law LLP
Naam: Jan Padberg en Elgar Weijtmans
Functie: managing partner/ advocaat en senior technology consultant

stukken bekijken en beoordelen.’

Padberg: ‘Technologie is een enorm belangrijk onderdeel van de strategie van ons kantoor. Advocaten zijn van nature traditioneel ingesteld. Hier proberen we technologie in het DNA van onze mensen te brengen. Zo krijg je een ander type advocaat. Dat is in onze optiek ook hard nodig wil je over tien jaar nog relevant zijn.’

Weijtmans: ‘Technologische ontwikkeling is een kwestie van trial-and-error. Om als advocatenkantoor mee te kunnen in de *legal tech*-markt moet je fouten durven maken. Wij proberen deze manier van denken aan onze advocaten mee te geven. Traditionele advocaten zijn zo geprogrammeerd dat elke fout moet worden uitgesloten. Uiteindelijk moet je bij de ontwikkeling van technologie op dezelfde manier kunnen testen en ontwikkelen als start-ups.’ ▶

Kantoor: PwC
Naam: Jochen Blaffert
Functie: lid MT PwC Legal,
 verantwoordelijk
 voor legal tech

‘VOOR REPETERENDE KWESTIES IN CONTRACTEN HOEF JE GEEN ADVOCaat MEER IN TE SCHAKELEN’

Machine Learning is pas waardevol als het gaat om grote hoeveelheden documenten. Tot vijfhonderd documenten kun je er beter mensen aan zetten. Maar als je meer dan vijftig contracten op één dag moet lezen, dan worden je ogen echt klein. Met software kunnen we bovendien kwalitatieve data analyseren op juridische risico's, deze kwantificeren én inzichtelijk maken met heldere dashboards. Bij grote aantallen kan dit sneller met *artificial intelligence* dan met menskracht en bereik je een accuratesse tussen de 80 en 90 procent. Het restant vereist *human intelligence*.

Intern leiden we mensen op om “*legal tech*” te denken. Junioren krijgen nieuwe vaardigheden aangeleerd: werken met *legal tools* is een belangrijke aanvulling op traditionele juridische competenties. Onze juristen moeten begrijpen hoe IT'ers denken om de brug te slaan tussen wat technisch mogelijk is en wat een juridische analyse vereist. Met de huidige software (en enige training) kunnen onze juristen inmiddels zelf digitale beslisbomen bouwen. Daarmee kun je bijvoorbeeld automatisch weergeven of je voor een bepaalde kwestie een melding moet doen of een vergunning nodig hebt. Met *legal tech* is meer mogelijk op

korte termijn. Neem een wereldwijde reorganisatie van een bedrijf. Om dat rond te krijgen, moet je duizenden stappen doorlopen. Massa's papierwerk. Steeds als er hier wat verandert, verandert er daar wat mee. Als deze wijzigingen niet zijn geautomatiseerd, moet elke verandering handmatig worden aangebracht in alle documenten. Onze *legal tech*-oplossingen leggen dan de verbanden. Verandert er ergens een stap? Dan veranderen automatisch alle bijbehorende volmachten, besluiten, akten en contracten mee. Bovendien kan ondertekening vervolgens via een *mobile device* worden geregeld.

Legal tech verandert geleidelijk het speelveld. Repetitive handelingen? Waarom zou een mens dat doen? Q&A's? Chatbots doen dat beter – ook in de juridische dienstverlening. Advocatenkantoren zonder investeringsbudget zullen zich meer gaan richten op specifiek advies, *high end* werk, of werkzaamheden waarvoor technologie minder toegevoegde waarde heeft. Middelgrote kantoren die zich richten op het handmatig uitvoeren van het zogenoemde “bulk”-werk gaan het moeilijk krijgen. Vergelijken met advocatenkantoren zijn de Big Four toch stappen verder op het gebied van digitale ontwikkelingen.'

‘D oor de grote schaal van PwC – 240.000 collega's wereldwijd, 5.500 in Nederland – zijn wij met *legal tech* meegegroeid met wereldwijde investeringen in digitale ontwikkelingen. Internationaal deden we al veel aan *machine learning* en *document generation*, in Nederland hebben we daarin ook de eerste resultaten behaald. Onze *legal* afdeling telt ruim zeventig juristen – de omvang van een heel aardig advocatenkantoor, binnen de top 25 in ieder geval.

Bepaalde software die we onze *legal* cliënten aanbieden ontwikkelen we zelf, we hebben een eigen *tax & legal technology*-afdeling, maar we gebruiken ook externe software die we op maat maken. We werken voor grotere partijen aan *document generation*: door gebruik van vaste modules gecombineerd met een beslisboom, kunnen veelvoorkomende contracten door collega's “in het veld” worden opgesteld. Voor repeterende kwesties in contracten hoef je geen advocaat of jurist meer in te schakelen.

‘EEN ACCURATESSE VAN 85 PROCENT IS JURIDISCH NOG STEEDS TE WEINIG’

KPMG zet al jaren in op *legal tech*. We ontwikkelen, samen met de *tax*- en *consultancy*-afdelingen, *tools* waarmee we voor onze cliënten juridische vraagstukken slim willen oplossen. Veel van die ontwikkelingen worden in Amerika, Duitsland of Engeland geïnitieerd, vaak samen met externe partijen.

KPMG is vooral sterk in het ontwikkelen van risicocontrolesystemen en metadata-analyses. KPMG heeft zelf de KPMG Ignite ontwikkeld, een *artificial intelligence engine* die een aantal *machine learning tools* gebruikt. Deze worden ingezet bij *due diligence*-onderzoeken. Perfect is het nog niet. Andere kantoren ontwikkelen vergelijkbare systemen. Je kunt de vraag stellen: hoe adequaat is dat allemaal? Je kunt een computer wel duizenden documenten laten doorspitten en dat met een accuratesse van 85 procent, maar juridisch is dat nog steeds te weinig. Om die reden is de markt nog wat huiverig. Ik heb dan ook nog geen *tools* gezien die mensen kunnen vervangen, wel kunnen ze het leven aangenamer maken.

Op dit moment zijn we bezig om Cloud Legal te ontwikkelen. Met die tool kunnen *general counsels* kijken hoever ze in bepaalde procedures zijn, vooral om risico's te beheersen. KPMG en de cliënt hebben daar dan ook toegang toe. Voor Cloud Legal zijn nu de eerste contracten voor pilots getekend, met name in Engeland. In Duitsland wordt gewerkt aan een tool waarmee je *class actions* kunt managen en monitoren, en waarmee je de uitkomst en verwachte kosten van een massaschadezaak kunt voorspellen. Het gaat allemaal minder snel dan velen hopen. De reden is niet dat kantoren of cliënten huiverig zijn, wel dat de techniek nog niet zo ver is – althans, zo ver dat het ook *veilig* kan worden toegepast. Legal tech is de toekomst, maar mijn indruk is wel dat datgene wat nu in de Big Four en bij de grote advocatenkantoren is ontwikkeld, maar beperkt werkt. Er worden ronkende verhalen verteld over wat allemaal mogelijk is. Maar als ik dan op bijeenkomsten vraag: laat maar eens zien, dan is het vaak ook stil. Het is denkbaar dat advocatenkantoren het moeilijk gaan krijgen in de

Kantoor: KPMG/Meijburg & Co
Tax & Legal
Naam: Freerk Volders
Functie: notaris,
hoofd Meijburg Legal

concurrentie met de Big Four, omdat die kantoren een deel van de *legal service* overnemen. Niet omdat wij per se verder zijn op het gebied van *legal tech*, wel omdat de combinatie *legal, tax* en *consultancy* sterk is en omdat er een grote investeringskracht is bij de Big Four. Bij KPMG werken wereldwijd al 2.500 advocaten. Meijburg Legal & Co, de *legal* tak van Meijburg & Co – onderdeel van KPMG – is sinds de oprichting in november 2016 gegroeid naar twintig (kandidaat-)notarissen en binnenkort worden daar advocaten aan toegevoegd. Het is vooral dit schaalvoordeel, wereldwijd ook, dat ons in staat stelt verder te komen op het terrein van *legal tech* dan advocatenkantoren – waar de focus vooral ligt op traditioneel advocatenwerk.' ▶

Kantoor: Deloitte
Naam: Kris Ruijters en
 Marc Verdonk
Functie: partner Legal/partner
 Risk Advisory –
 Digital Risk Solutions

Deloitte.

‘TECHNOLOGIE GEEFT INZICHTEN DIE MENSEN NIET KUNNEN GEVEN’

Marc Verdonk: ‘We zoeken voor onze cliënten slimme oplossingen om bulkwerk op het gebied van *legal* en *regulatory* te versnellen. Binnen Deloitte doen we dat binnen The Legal Engine, we ontwikkelen ook onze eigen software, zoals DocQMiner, IBORMiner en RegMiner.’

Kris Ruijters: ‘Het werk van advocaten wordt complexer door de omvang van de beschikbare informatie.

Wat een jonge advocaat leert van zijn meester stuit steeds vaker op grenzen. Je hebt technologie nodig. Deloitte heeft daarvoor werkmethoden ontwikkeld en die projecteren we nu ook op de juridische markt.’

Verdonk: ‘Bijvoorbeeld: hoe vind je bij een overname slim de weg in een overdaad aan data? Om de kosten van *legal due diligence* laag te houden, bekijken juristen alleen een selectie van alle documenten. De rest – in de hoop dat ze minder relevant zijn – laten ze achterwege. Maar juist daarin kunnen pijnpunten zitten. Wij gebruiken diverse softwareproducten waar met een *machine learning*-algoritme alle documenten worden doorgenomen. Dat gebeurt sneller en accurater dan mensen dat kunnen, in alle talen, en geeft inzichten die mensen eenvoudigweg niet kunnen geven.’

Ruijters: ‘Vroeger kón je alles doornemen, nu is dat vrijwel onmogelijk. Toch laten advocatenkantoren hun hoogopgeleide stagiairs op beeldschermen door documenten scrollen. Net als twintig jaar geleden, toen ik als jonge advocaat dat werk ook

moest doen. Het verdienmodel van de advocatuur is nu eenmaal nog steeds: uren maal tarief. Werk dat die advocaten vaak niet leuk vinden én waar ze niet eens goed in zijn. Met onze oplossingen gaat dat veel sneller en flexibeler – en ja, natuurlijk ook goedkoper. Maar binnen de advocatuur blijft het tweeslachtig: als je investeert in technologie – en dat is niet eenmalig, want de ontwikkelingen gaan snel – gaat dat ten koste van het aantal uren dat je kunt verkopen. Wat *legal tech* betreft zijn wij dan ook veel verder.’ ■

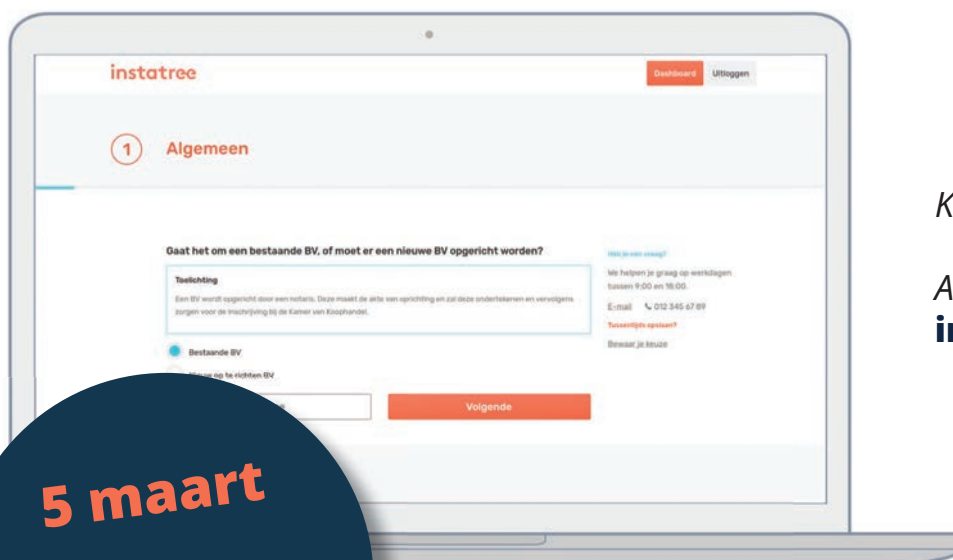
KNIPPEN-PLAKKEN VAN BESTAANDE MODELLEN IS VERLEDEN TIJD

Kom naar ons **gratis webinar** op 5 maart in Amsterdam

Hoe u zelf kunstmatige intelligentie inzet voor documentautomatisering

Ontdek in één uur hoe het werkt, waarom het zin heeft en waarom u er nu mee kunt beginnen

instatree

Kom langs of bekijk online

Aanmelden en informatie op
instatree.legal

5 maart

15:30 - 16:30
in CIRCL

Gustav Mahlerplein 1B
Amsterdam

Confrères en collega's, laat dit acquisitiekanon niet langer links liggen

Ik heb pas sinds een jaar een abonnement bij Advocaatscore. Best vreemd, als je bedenkt dat ik al veel langer online actief ben. De bloggende Meester Leonie, die alleen maar digitaal werkt en meer dan 40.000 volgers heeft op social media, zou toch zeker allang werken met online reviews? Nee dus. Ik was er altijd een beetje huiverig voor. Want wat als er een slechte tussen komt te staan? Kan een cliënt met een onmogelijke zaak wel begrijpen dat die vrijspraak er sowieso niet in zat? Plus: ik heb eigenlijk niet eens tijd om me hiermee bezig te houden. En met welk nut? Ik zit niet bepaald om werk verleggen...

Toch ben ik sinds een jaar overstag gegaan. Advocaatscore vroeg me waarom, en uiteraard wil ik de redenen daarvoor graag met u delen.

- Meester Leonie

1. Onze cliënten vragen om reviews. Letterlijk.

"In het verleden heeft u Piet bijgestaan en hij was erg tevreden." Offline wordt er al sinds jaar en dag gewerkt met reviews. Niet voor niets komen heel veel cliënten 'via-via' bij ons, namelijk nadat ze in hun kringetje navraag hebben gedaan. Een online review is niets meer en niets minder dan digitale mond-tot-mondreclame. Harde cijfers: uit onderzoek blijkt dat 70 - 80% van de mensen die online een dienst aanschaffen, reviews bekijken voordat ze tot de aanschaf over gaan. Dus ook onze cliënten.

2. Mijn website komt hoger in Google.

Simpel gezegd: Google vindt het fijn als een website actueel en uniek is. Een website met teksten die nergens anders te lezen zijn en een continue stroom heeft aan nieuwe content. Door reviews te plaatsen voldoet u aan beide criteria. Resultaat: Google beloont u hiervoor. Mijn kantoor en website bestaan nu anderhalf jaar, en wanneer je 'strafrechtadvocaat Eindhoven' intypt kom ik bovenaan te staan. Best een fijn neveneffect!

3. Ik wil niet achter lopen bij andere kantoren.

Stel, ik zou nog langer wachten en pas over 2 jaar beginnen met het

verzamelen van reviews. Andere kantoren hebben dan een voor-sprong op mij voor zover het gaat om concrete aantallen. Als potentiële cliënten het aantal reviews op mijn site dan vergelijken met die van concurrenten, zouden ze eerder voor een andere advocaat kunnen kiezen. En zie die achterstand dan nog maar eens in te halen...

4. Het gaat om mijn eigenschappen als advocaat, niet om de uitkomst van de zaak.

Bij Advocaatscore beoordeelt de cliënt zijn advocaat op communicatie, advies, deskundigheid en betrokkenheid. Hoewel een zaak dus niet zoals gewenst in een vrijspraak is geëindigd, kan op deze punten nog steeds gescoord worden. Het systeem wordt intern opgeleverd. Je kunt dus achter gesloten deuren wachten tot je een X aantal reviews hebt verzameld. Als je al 10 reviews hebt ontvangen en je een gemiddelde hebt opgebouwd is het niet meer zo spannend om online te gaan. Je bepaalt zelf wanneer je de reviews publiceert.

5. De tijd per review staat in schril contrast met de toename in omzet.

Het kost me precies 30 seconden om een cliënt uit te nodigen een review te schrijven. Bij voorkeur stuur ik de link door via WhatsApp of e-mail, om vervolgens vaak 1 minuut later de review al binnen te krijgen. En tja, als

ik dan bedenken hoeveel telefoontjes ik sindsdien heb gekregen met de mededeling "Ik las op uw website dit en dit over u", dan zijn dat die 30 seconden meer dan waard. Extra omzet is nooit weg, toch? Dus! Confrères en collega's, laat dit acquisitiekanon niet langer links liggen. Maak gebruik van het feit dat ook uw cliënten online research doen naar hun advocaat en word net als ik fan van Advocaatscore.

Happy reviewing!

Meer weten?
Advocaatscore.nl of 088 - 833 88 83

BUITENLANDSE BALIE

Drank op de werkvloer

Advocatenkantoren moeten minder druk zetten op hun medewerkers om alcohol te drinken tijdens borrels. Dat bepleiten de jonge advocaten van de Britse Law Society's Junior Lawyers Division (JLD).

In een recente richtsnoer geeft de JLD haar 70.000 leden in Engeland en Wales een reeks aanbevelingen om verantwoord om te gaan met drank op en naast de werkvloer. Een belangrijk speerpunt is het verkleinen van de sociale druk om met collega's alcohol te drinken op werkborels en andere gelegenheden. 'Het is cruciaal dat mensen zich niet gedwongen voelen om te rechtvaardigen waarom ze niet drinken,' schrijft de gids. 'Noem meetings geen borrel,' luidt een aanbeveling. 'Organiseer ontmoetingen ook op andere plekken dan in een bar.'

INCIDENTEN

De campagne vloeit deels voort uit het gerucht makende onderzoek van de International Bar Association in 2019 naar seksuele intimidatie en pesten bij advocatenkantoren. Daaruit bleek dat veel incidenten plaatsvinden in een context van alcoholgebruik. Jonge advocaten voelen volgens de JLD bovendien extra de druk om alcohol te drinken om te laten zien dat ze in het team passen. Tijd voor een andere *mindset*, vindt de nieuwe generatie. Immers, er zijn legio mogelijke redenen waarom je die gezellige borrel kunt afslaan, inventariseert de JLD: gezondheid, religie, handicaps, autorijden, zwangerschap of simpelweg: persoonlijke voorkeur.

DE DEALMAKER

Sterke transactie rationale

DOOR / STIJN DUNK

A merger of equals. Dat is de megafusie tussen Peugeot en Fiat Chrysler waar advocaat Björn van der Klip (Stibbe) eind vorig jaar nauw bij betrokken was.

Met een gezamenlijke jaaromzet van 170 miljard euro en een totaal aan 400.000 werknemers wereldwijd is dit een bijzonder omvangrijke transactie. Maar ook vanuit juridisch perspectief is dit project bijzonder. Het gaat om een grensoverschrijdende juridische fusie die zal resulteren in een nieuwe gecombineerde holding in Nederland met beursnoteringen in Frankrijk, Italië en de Verenigde Staten. Hierdoor was er veel afstemming nodig tussen verschillende jurisdicties, waarbij wij optraden als juridisch adviseur van Peugeot SA.

Interessant aan deze transactie is ook dat er enkele typisch Franse elementen worden ingepast in een Nederlandse structuur. Dit geldt in het bijzonder voor het gebruik van *loyalty shares* – waarbij een aandeelhouder die zijn aandelen langer dan drie jaar aanhoudt, dubbel stemrecht verkrijgt – en een *voting cap*. Hierdoor kan een aandeelhouder niet meer dan dertig procent van de stemmen in een algemene vergadering van aandeelhouders uitbrengen. Dit creëert een bepaalde balans in de zeggenschapsverhoudingen. Dat was juist bij deze deal belangrijk, want het gaat hier om een daadwerkelijke *merger of equals*. Meestal is bij een fusie één partij toch duidelijk de bovenliggende, nu zijn de verhoudingen echt fiftyfifty. Dat betekent dat gebalanceerde afspraken tussen partijen van groot belang zijn. Van grote culturele verschillen tussen de diverse partijen en adviseurs heb ik weinig gemerkt. Er was geen *clash* tussen Fransen, Amerikanen en Italianen. Bij andere deals maak je nog wleens mee dat er misverstan-

den ontstaan door culturele verschillen of dat het wennen is aan een andere manier van onderhandelen. Dat was in dit proces geen daadwerkelijk obstakel. Het hielp dat de meeste betrokken adviseurs elkaar goed kenden uit eerdere transacties. Dan schakel je samen sneller tijdens het onderhandelen. Wat ook hielp was dat de voordelen van de fusie – de 'transactie rationale' – heel evident zijn. Beide partijen wisten dat er enorme synergieën te behalen zijn en dat ze samen effectiever kunnen investeren in technologische ontwikkelingen, zoals elektrische auto's. Bij zo'n sterke transactie rationale bewegen fusiepartners als magneten naar elkaar toe. Vlak voor het einde is het altijd nog even spannend, maar zodra de grootste struikelblokken worden opgelost, groeit het vertrouwen in een succesvolle deal. Dat er een deal is, weet je echter pas zeker op het moment dat de handtekeningen gezet zijn. Dat is een mooie mijlpaal na maanden van dag en nacht werk. Dat viert dan ook even. Om daarna meteen weer door te gaan, want de transactie is nog niet klaar. Zo moeten bijvoorbeeld de aandeelhouders en de mededingingsautoriteiten nog instemmen. Pas dan is het verhaal echt rond.'

→ www.boomjuridisch.nl

nieuw

Het eerste heldere overzicht van het juridische zorglandschap.

Een schat aan feitelijke en juridische informatie die niet eerder zo vergaard, geordend en toegankelijk gemaakt is.

Jan Ekelmans
978-94-6290-723-2, 1e druk
402 pagina's

€ 42,00*

Bestel vandaag nog uw exemplaar
op www.boomjuridisch.nl

Boomjuridisch

www.boomjuridisch.nl

* Prijzen zijn incl. btw en excl. verzendkosten. Prijswijzigingen onder voorbehoud.
Onze leveringsvoorwaarden kunt u vinden op www.boomjuridisch.nl.

LAWYERS FOR LAWYERS

Dag van de Bedreigde Advocaat: Pakistan

DOOR / TATIANA SCHELTEMA

Advocaat Saif Ul Malook pleitte de christelijke Asia Bibi vrij van godslastering, een halsmisdrijf in Pakistan. Niemand anders durfde zich aan de zaak te branden.

Advocaat Saif Ul Malook (64) houdt van God, maar ook van whisky. Hij is een niet-praktiserend moslim en alleen dat al maakt hem verdacht in de ogen van strenggelovige Pakistani zowel binnen als buiten het juridische bedrijf. Tien jaar geleden raakte Ul Malook, als openbaar aanklager, bij de zaak van de christelijke Asia Bibi betrokken. De vrouw werd door islamitische dorpsgenoten van godslastering beschuldigd en ter dood veroordeeld. De zaak zorgde voor veel ophef. Toen provinciegouverneur Salman Taseer het voor Bibi opnam, werd hij door zijn eigen bodyguard doodgeschoten. 'Na die moord ontstond een juridische impasse,' vertelt Ul Malook aan de telefoon vanuit zijn woonplaats Lahore. 'Uit angst voor rellen durfde niemand de lijfwacht te vervolgen. Dus heb ik me vrijwillig opgegeven.' Daarmee kreeg Ul Malook niet alleen de volkswede over zich heen, maar ook Khatm-e-Nubuwwat Lawyers, een groep radicaal-islamitische advocaten. Ul Malook heeft geen begrip voor deze collega's. 'Je kan bij je goeie verstand toch niet eisen dat iemand om zijn geloof ter dood wordt veroordeeld? Ze houden meer van God dan van de wet. Maar ze zouden zich aan de wet moeten houden.'

DOODSTRAF

Toch is Ul Malook niet tegen de doodstraf, sterker: hij is zeer tevreden dat de bodyguard, conform zijn eis, werd veroordeeld en geëxecuteerd. Een opmerkelijk standpunt voor een mensenrechtenadvocaat. Allerm minst, vindt Ul Malook. 'Veel landen, waaronder de VS, de kampioen van de mensenrechten, kennen de doodstraf. Persoonlijk denk ik: waarom niet? Waarom zou iemand die een ander ombrengt, niet dezelfde straf krijgen als degene die dood is? Het is een kwestie van proportionaliteit.' Asia Bibi zat intussen nog steeds vast. Wereldwijd werd door christenen, inclusief de paus, voor haar vrijlating gebeden, maar het vonnis werd in 2014 door het gerechtshof bekrachtigd.

Christelijke organisaties, waaronder de Nederlandse Stichting Hulp Vervolgde Christenen (HVC), zamelden geld in om Bibi's advocaatkosten te betalen en Ul Malook besloot om de zaak op zich te nemen.

Hij bracht Bibi's zaak aan bij de Pakistaanse Hoge Raad. Die had nog eens drie jaar nodig om tot behandeling te komen. Juridisch was het niet heel ingewikkeld, aldus de advocaat. 'Het probleem in blasfemiezaken is dat niemand zijn werk naar behoren doet. De Hoge Raad oordeelde dat de getuigen hadden gelogen en dat het politieonderzoek rammelde. De regels voor behoorlijk onderzoek en vervolging zijn er wel, maar onder druk van religieuze zeloten houdt niemand zich eraan.'

ASIELSTATUS

Toen de Hoge Raad Bibi in oktober 2018 vrijspak, braken in heel Pakistan rellen uit. De leider van de islamitische partij TLP dreigde met een burgeroorlog als Bibi niet alsnog zou worden opgehangen en eiste herziening van haar zaak. De regering zwichtte onder de druk. Voor Ul Malook werd de situatie onhoudbaar. Op aandringen van VN-functionarissen vluchtte hij naar Nederland, waar christelijke organisaties zich over hem ontfermden. Kamerlid Joël Voordewind (CU) zorgde ervoor dat Ul Malook een vluchtelingenstatus kreeg. Maar toen Ul Malook in januari vorig jaar terug wilde naar Pakistan om Bibi's herzieningszaak te voeren, werd zijn verblijfsstatus hem weer afgenomen. Statushouders mogen immers vijf jaar lang niet terug naar het gevaarlijke land dat ze zijn ontvlucht en regels zijn regels. Ul Malook kan er nog boos om worden. Voordewind is het met hem eens. 'Deze man waagt zijn leven door deze zaken te doen. Hij zou de Mensenrechtentulp moeten krijgen.'

Tijdens de Dag van de Bedreigde Advocaat op 24 januari stond Pakistan centraal. Zie dagvandebedreigdeadvocaat.nl.

Juridische kwesties
die zijn weggezaakt

Wat is een vakantiedag waard?

DOOR / KAROL HILLEBRANDT & LISA VAN DEN GOORBERGH

Wat onder 'vakantieloon' valt, is niet altijd duidelijk.

Tijdens vakantie heeft een werknemer recht op zijn gebruikelijke loon. Dit lijkt een helder uitgangspunt, maar in de praktijk ontstaan bij einde dienstverband toch vaak problemen als openstaande vakantiedagen moeten worden uitbetaald.

Over de vraag wat onder het zogeheten vakantieloon moet worden verstaan, heeft het Hof van Justitie van de Europese Unie zich meerdere malen gebogen. Uit de rechtspraak volgt dat een werknemer tijdens vakantie loon dient te ontvangen dat vergelijkbaar is met het loon over gewerkte periodes en dat de werknemer geen financieel nadeel mag ondervinden van het opnemen van vakantie.¹ Het vakantieloon dient te bestaan uit het vaste basisloon en alle looncomponenten die 'intrinsiek samenhangen met de taken die de werknemer zijn opgedragen in het kader van de arbeidsovereenkomst'. Componenten die alleen strekken ter vergoeding van occasionele of bijkomende kosten hoeven niet te worden meegenomen. Het is uiteindelijk aan de nationale rechter om te beoordelen of er een intrinsiek verband bestaat tussen een looncomponent en een opgedragen taak.²

De artikelen 7:634-7:645 BW regelen dat een werknemer gedurende vakantie recht op loon behoudt en dat de werknemer bij einde dienstverband recht heeft op loon over de opgebouwde maar niet-genoten vakantiedagen. Wat het vakantieloon betreft, gaat de Hoge Raad uit van 'het gehele tussen werkgever en werknemer overeengekomen loon'.³ Een nadere invulling van het loonbegrip heeft plaatsgevonden in de lagere rechtspraak. Van de volgende

looncomponenten hebben rechters geoordeeld dat deze behoren tot het vakantieloon:

- basisloon;
- vakantiebijslag, vaste dertiende maand en vaste eindejaarsuitkering;⁴
- provisie,⁵ winstdeling, prestatiebonus en een bonus afhankelijk van het ondernemingsresultaat (mits werknemer die ook ontvangt over periodes dat hij niet werkt);⁶
- overwerkvergoeding (mits werknemer op regelmatige basis overuren maakt en de vergoeding daarvan een belangrijk onderdeel is van de totale vergoeding);⁷
- onregelmatigheidstoelage en avond-, nacht- en/of weekendtoeslag;⁸
- ploegentoeslag, structurele operationele toelage en consignatietoelage.⁹

Over de vraag of het werkgeversdeel van de pensioenpremie deel uitmaakt van het vakantieloon laat de rechtspraak geen eenduidig beeld zien.¹⁰ Het feit dat deze premie

tijdens vakantie wordt doorbetaald, pleit er wat ons betreft voor om de premie ook bij einde dienstverband tot het vakantieloon te rekenen.

De reis- en onkostenvergoeding behoren niet tot het vakantieloon, evenmin als de leaseauto die privé wordt gereden.¹¹ Een autovergoeding wordt wel tot het vakantieloon gerekend.¹² Voor het bepalen van de waarde van variabele looncomponenten wordt doorgaans een gemiddelde vastgesteld, waarbij in de rechtspraak referentieperiodes worden gehanteerd variërend van drie tot zes jaar. Als vakantiedagen tijdens ziekte zijn opgebouwd, dienen deze overigens te worden afgerekend tegen honderd procent van het loon, ook als het loon tijdens ziekte lager lag.¹³ Dit geldt niet alleen voor de uitbetaling van vakantiedagen bij het einde van het dienstverband, maar eveneens voor het loon tijdens vakantie gedurende het dienstverband.¹⁴

Karol Hillebrandt en **Lisa van den Goorbergh** zijn beiden advocaat bij Palthe Oberman Advocaten in Amsterdam.

NOTEN

1 ECLI:EU:C:2006:177; ECLI:EU:C:2009:18; ECLI:EU:C:2014:351.

2 ECLI:EU:C:2011:588.

3 ECLI:NL:HR:1990:AD1017.

4 ECLI:NL:KTGROT:1992:AG0585; ECLI:NL:GHSHE:2015:3181.

5 ECLI:EU:C:2014:351.

6 ECLI:NL:RBAMS:2012:BX1486; ECLI:NL:RBNNE:2017:1145; ECLI:NL:GHSHE:2017:5419; ECLI:NL:GHARL:2018:7137.

7 ECLI:EU:C:2018:1018.

8 Zie onder meer ECLI:NL:GHDHA:2016:2587; ECLI:NL:RBOVE:2016:4302; ECLI:NL:GHSHE:2017:1003; ECLI:NL:RBZWB:2017:3428; ECLI:NL:GHSHE:2018:1175; ECLI:NL:GHARL:2018:11061; ECLI:NL:RBNHO:2018:11695; ECLI:NL:RBAMS:2019:595.

9 ECLI:NL:CRVB:2015:1820.

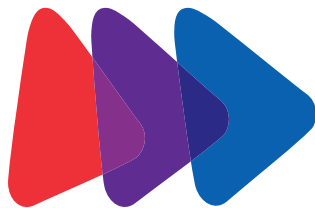
10 Pensioenpremie wel meegenomen: ECLI:NL:GHDHA:2014:72; ECLI:NL:RBMNE:2015:5365; ECLI:NL:CRVB:2017:4252 en ECLI:NL:RBNNE:2017:1145. Pensioenpremie niet meegenomen: ECLI:NL:RBMNE:2018:1888; ECLI:NL:GHARL:2018:7137 en ECLI:NL:RBROT:2018:7074.

11 ECLI:NL:GHSHE:2017:5419; ECLI:NL:RBROT:2018:7074.

12 ECLI:NL:RBUTR:2007:BC3999.

13 ECLI:NL:RBROT:2014:3470; ECLI:NL:CRVB:2017:4017; ECLI:NL:RBNHO:2018:2766.

14 ECLI:NL:RBROT:2014:3470.

JUSTION ADVOCATEN

Vanwege de groei van ons kantoor en onze ambitie om in 2020 tot een volledige vestiging te komen in Breda, zijn wij voor Middelburg en Breda op zoek naar ambitieuze, gedreven advocaten.

Middelburg

- (Ervaren) advocaat-medewerker/advocaat-stagiair M/V op het gebied van overheids(aansprakelijkheids)recht.

Breda

- In verband met de verdere opbouw van een vestiging in Breda komen wij graag in contact met advocaten op het gebied van overheids(aansprakelijkheids)recht en ondernemingsrecht die actief zijn in Breda of omgeving en zich bij ons willen aansluiten. Het gaat ons vooral om ervaren advocaten (medewerkers met partnerambities of (potentiële) partners).

Acquisitie naar aanleiding van de advertentie wordt niet op prijs gesteld.

Justion Advocaten is een ambitieus, middelgroot advocatenkantoor met vestigingen in Rotterdam, Middelburg en Terneuzen. Inmiddels hebben we ook een bezoeklocatie in Breda.

Kwaliteit en service tegen een betaalbare prijs staan bij ons centraal. Justion Advocaten hecht aan een open en persoonlijke relatie met haar cliënten. Justion Advocaten hecht ook aan een goede werksfeer waarin mensen worden gestimuleerd om het beste uit zichzelf te halen met oog voor balance in life!

Informatie

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met: mr. Jolanda van Koeveringe-Dekker of mr. Jan Jacobse (0118 – 623 719)

Solliciteren

Uw sollicitatie kunt u per e-mail sturen aan: werkenbij@justionadvocaten.nl

Uw sollicitatie wordt vanzelfsprekend uiterst vertrouwelijk behandeld.

Ervaart u als advocaat agressie?

Onze specialisten zijn er om u te helpen zodat u uw werk veilig kunt doen want wij beschouwen agressie en geweld als een gezamenlijk probleem. Voor dit probleem hebben we een breed palet aan expertise gebieden in huis zoals:

- ◆ Opzetten gewelds en agressie protocol
- ◆ Advies over OBE maatregelen
- ◆ Predictive Profiling of wel Collectieve waakzaamheid
- ◆ Cultuur gerelateerde agressie
- ◆ Drank, drugs, gerelateerde agressie
- ◆ Omgaan met psychisch gestoord gedrag
- ◆ Omgaan met spanningsvolle situaties

www.kcva.eu

Voor meer informatie mail naar info@kcva.eu of bel Ed Nouwen 06-16412668 en vraag naar de speciale aanbieding voor lezers van het Advocatenblad.

Spandaw
Consultancy
Group

Barteld Spandaw

Masters in Investigation

Spandaw Consultancy Group is een recherchebureau dat zich richt op Onderzoek, Integriteit en Security Risk Management

www.spandawbedrijfsrecherche.nl
050 204 64 45

Voor ons kantoor in Alphen aan den Rijn zoeken wij een **ADVOCaat-MEDEWERK(ST)ER / (GEVORDERDE) ADVOCaat-STAGIAIRE** primair ter versterking van onze familierechtelijke praktijk

- Ligt je interesse en je passie bij het personen- en familierecht?
- Heb je daarnaast affiniteit met verbintenissenrecht en goederenrecht?
- Ben je juridisch getalenteerd, ambitieus en communicatief sterk?
- Wil je werken op een informeel, modern en eigenzinnig kantoor?
- Wil je werken in een team met drie (bijna) vFAS-advocaten en MfN-registermediators?
- Wil je uiteindelijk een zelfstandige familierechtelijke praktijk opbouwen?

SOLLICITEER DAN! Interesse in, kennis van of ervaring met het erfrecht is een pré!

Stuur je sollicitatiebrief met cv en, indien nog relevant, je cijferlijst naar sollicitatie@intveenadvocaten.nl.

VRAGEN?

Kijk op intveenadvocaten.nl of neem contact op met:
Rieks Warendorp Torringa 0172 - 47 56 77
warendorptorringa@intveenadvocaten.nl of
Richard van Venetiën 0172 - 47 56 77
venetien@intveenadvocaten.nl

JUBILEUM 2020

‘DE COMMUNICATIE VERHARDT’

DOOR / FRANCISCA MEBIUS

Annemieke Romein (44), advocaat bij Splendor Advocaten in Utrecht, werd twintig jaar geleden beëdigd. Ze staat al bijna even lang voornamelijk ondernemers bij. ‘Een goed advocaat staat open voor verandering.’

Ze begon haar carrière rond de eeuwwisseling bij NautaDutilh in Rotterdam op de maritieme sectie. Romein deed er veel proceservaring op en stapte binnen het kantoor over naar het ondernemingsrecht. Een uitstekende start, zegt ze zelf. ‘Ik heb er veel geleerd en daarnaast veel mensen leren kennen die ik nu nog overal tegenkom.’

Na ruim zeventien jaar werkzaam te zijn geweest bij grote en middelgrote kantoren, startte de advocaat in 2016 haar eigen kantoor, Romein Legal. Sinds 2017 runt ze samen met Aniek Gielen Splendor Advocaten. Romein, gespecialiseerd in commerciële contracten en overnames, werkt voornamelijk direct samen met de ondernemer. ‘Denk aan de dga, de CEO en de CFO van bedrijven. Elk contract en elke overname is anders en kent zijn eigen dynamiek. Ik kom met de meest uitlopende bedrijven in diverse branches in aanraking. Dat maakt het zo interessant. Hoe zijn mensen daar terechtgekomen? Hoe zijn ze begonnen? Wat drijft hen? Wat is er specifiek aan hun onderneming of bedrijf? Om een goede deal te sluiten of een goed contract op te stellen, heb ik kennis nodig over het reilen en zeilen van het bedrijf. Het maakt het werk afwisselend en uitdagend.’

© Hylke Creidamus

Een goed advocaat is volgens Romein flexibel, bereikbaar en benaderbaar. ‘Daarnaast staat een goed advocaat open voor verandering. Onverkort vasthouden aan je standpunt of “punten” willen scoren, is niet altijd in het belang van je cliënt.’ Sinds het begin van haar carrière heeft Romein het nodige zien veranderen binnen de advocatuur. Ze ervaart dat de welwillendheid of confraterniteit tussen advocaten onderling is afgenomen. ‘Advocaten lijken het standpunt van hun cliënt steeds meer en sneller als hun eigen standpunt te zien. Ze maken het snel persoonlijk en dat komt de zaak niet ten goede.’ Daarnaast ziet Romein een verharding in de communicatie, in het bijzonder in e-mails. ‘Er kan vaak geen “beste” meer vanaf in de aanhef. Juist dit soort beleefdheden kunnen het smeermiddel zijn voor het bereiken van een oplossing of een

goede deal. Het maakt de samenwerking zoveel prettiger.’

De advocaat ziet de toekomst met vertrouwen tegemoet. ‘Ik heb mij jarenlang toegelegd op en gespecialiseerd in het ondernemingsrecht. Ik geloof in niche- en boetiekkantoren en dat is ook wel gebleken.’ Het jubileum heeft ze nog niet gevierd. ‘We gaan begin 2020 verhuizen met kantoor omdat we groeien. Dat heeft nu prioriteit. Wij werken met een vaste faillissementsmedewerker en begin dit jaar starten we een samenwerking met een stagiair-onderneemster. Ook zijn wij steeds op zoek naar samenwerkingspartners met vergelijkbare specialistische kennis en kwaliteitsniveau. Dat past bij onze visie van de nieuwe advocatuur: gespecialiseerd en *lean & mean*, als kantoor kunnen inspelen op de veranderende vraag en *workload* terwijl we de kosten laag houden.’

PARTNER- ALIMENTATIE IN 2020

DOOR / CHRISTIANE VERFUURDEN

De Wet herziening partneralimentatie heeft verstreckende financiële gevolgen voor scheidende partners. Er zal vaak een beroep worden gedaan op de hardheidsclausule, verwacht familierechtadvocaat Christiane Verfuurden.

Per 1 januari 2020 is voor wat betreft partneralimentatie een nieuw tijdperk aangebroken. Na een lange aanloop is per die datum de Wet herziening partneralimentatie in werking getreden en daarmee de alimentatieduur beperkt. Tegelijkertijd volgt uit het Belastingplan 2019 dat het percentage waartegen betaalde partneralimentatie in de inkomstenbelasting kan worden afgetrokken geleidelijk wordt verlaagd. De eerste stap daartoe wordt in 2020 gezet. Welke gevolgen hebben deze veranderingen voor de praktijk? En welke aandachtspunten zijn voor de praktijk van belang bij de advisering van cliënten over het onderwerp partneralimentatie?

WET HERZIENING PARTNERALIMENTATIE

De alimentatieduur is geregeld in artikel 157 van Boek 1 BW. Per 1 januari

2020 is dit artikel zodanig aangepast dat, als de rechter geen termijn heeft vastgesteld, de alimentatieverplichting van rechtswege eindigt na het verstrijken van een termijn die gelijk is aan de helft van de duur van het huwelijk met een maximum van vijf jaren. Hierop worden drie wettelijke uitzonderingen gemaakt.

Indien op het tijdstip van indiening van het verzoek tot echtscheiding de duur van het huwelijk langer is dan vijftien jaren en de leeftijd van de alimentatiegerechtigde ten hoogste tien jaar jonger is dan de AOW-leeftijd, eindigt de alimentatieverplichting niet eerder dan op het tijdstip waarop de alimentatiegerechtigde de AOW-leeftijd bereikt. De termijn kan dan tot maximaal tien jaar worden opgerekt.

Indien op het tijdstip van indiening van het verzoek tot echtscheiding de duur van het huwelijk langer is dan

vijftien jaren, de alimentatiegerechtigde is geboren op of voor 1 januari 1970 én diens leeftijd meer dan tien jaren lager is dan de AOW-leeftijd, eindigt de alimentatieverplichting na tien jaren. Deze uitzondering vervalt na zeven jaren.

De alimentatieverplichting eindigt niet eerder dan op het tijdstip waarop de uit het huwelijk geboren kinderen de leeftijd van twaalf jaren hebben bereikt. De maximale alimentatietermijn kan dan uitkomen op twaalf jaar.

Mochten er meerdere uitzonderingen van toepassing zijn, dan geldt de langste termijn.

De eerste twee uitzonderingen zien op langdurige huwelijken. Daarbij gaat het niet om de daadwerkelijke duur van het huwelijk, die pas bepaald kan worden bij inschrijving van de echtscheidingsbeschikking in de registers van de burgerlijke stand.

Bepalend is de datum van indiening van het verzoekschrift tot echtscheiding. Tussen dat moment en de huwelijksluiting moeten minimaal vijftien jaren zijn verstreken om in aanmerking te komen voor de eerste twee uitzonderingen. Daarmee wordt beoogd te voorkomen dat de alimentatiegerechtigde belang heeft bij het rekken van de echtscheidingsprocedure.

De alimentatieverplichting vangt nog wel steeds aan op het moment van inschrijving van de echtscheidingsbeschikking in de registers van de burgerlijke stand. Ook de bepaling van de duur van de alimentatieverplichting is, als er geen uitzonderingen gelden, afhankelijk van de inschrijving van de echtscheidingsbeschikking. Dan geldt immers dat de alimentatieduur gelijk is aan de helft van de duur van het huwelijk en telt de periode tussen de indiening van het verzoekschrift en de inschrijving van de echtscheidingsbeschikking ook mee. Dit geeft alimentatiegerechtigden in dat geval dus wel (nog steeds) een reden om de echtscheidingsprocedure te rekken, zeker als er in voorlopige voorzieningen een tijdelijke partneralimentatie is bepaald.

Voor zogenaamd schrijnende gevallen geldt een hardheidsclausule op grond waarvan verlenging van de alimentatietermijn verzocht kan worden. Deze hardheidsclausule houdt in dat indien ongewijzigde handhaving van de beëindiging van de alimentatie ten gevolge van het verstrijken van de termijn, gelet op alle omstandigheden van het geval, naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid niet kan worden gevergd

van degene die recht heeft op de alimentatie, de rechter alsnog een termijn kan vaststellen. Net zoals voorheen het geval was, moet een dergelijk verzoek worden ingediend voordat drie maanden na beëindiging van de alimentatiebetalingen zijn verstreken. De exacte invulling van de hardheidsclausule is aan de rechter overgelaten. Wel worden in de parlementaire stukken verschillende voorbeelden genoemd. Het in onvoldoende mate op de arbeidsmarkt kunnen terugkeren van de alimentatiegerechtigde als gevolg van tijdens het huwelijk ontstane gezondheidsproblemen kan bijvoorbeeld een reden zijn om te komen tot een verlenging van de alimentatieduur. Een ander voorbeeld is de situatie waarin de alimentatiegerechtigde de zorg heeft voor een gehandicapt of ernstig ziek kind, of het langdurig en intensief belast zijn met mantelzorg voor andere (schoon)familieleden. Ook alimentatiegerechtigden die aantoonbaar tevergeefs aan de alimentatieplichtige hebben gevraagd om ook zorgtaken voor de kinderen op zich te nemen, zouden volgens de parlementaire stukken met succes een beroep op de hardheidsclausule moeten kunnen doen om zo te komen tot een verlenging van de alimentatieduur.

De Wet herziening partneralimentatie is alleen van toepassing op een alimentatieverplichting die op of na 1 januari 2020 tussen partijen is overeengekomen of waarbij het verzoekschrift tot echtscheiding op of na 1 januari 2020 is ingediend. De wetswijziging heeft dus geen gevolgen voor bestaande alimentatieverplichtingen. Dit is ook het geval

als voor inwerkingtreding van de wet door de rechter is vastgesteld of door partijen is overeengekomen dat geen partneralimentatie is verschuldigd en na inwerkingtreding van de wet alsnog een verzoek tot partneralimentatie wordt ingediend dan wel een bijdrage wordt overeengekomen. Ook dan geldt de oude wet. Geheel sluitend lijkt het overgangsrecht niet te zijn omdat er ook situaties denkbaar zijn waarin voor het in werking treden van de wet alleen een verzoek tot echtscheiding is ingediend, verder geen nevenvoorzieningen zijn verzocht en partijen ook niets met elkaar zijn overeengekomen over het onderwerp partneralimentatie. Als er dan na twee jaar alsnog een verzoek tot vaststelling van partneralimentatie wordt ingediend, is het de vraag welk recht moet worden toegepast: oud of nieuw?¹ Er zijn overigens ook auteurs die menen dat er op dit punt geen onduidelijkheid bestaat en dat ook in dergelijke gevallen het oude recht geldt.²

BELASTINGPLAN 2019

Betaalde partneralimentatie mag door de alimentatieplichtige in de aangifte inkomstenbelasting als aftrekpost worden opgenomen. Dit levert een fiscaal voordeel op. Afhankelijk van de hoogte van het belastbaar inkomen was in 2019 de betaalde partneralimentatie tegen een tarief van maximaal 51,75% aftrekbaar. In het Belastingplan 2019 worden een aantal aftrekposten in de inkomstenbelasting beperkt. Eén van de maatregelen betreft een beperking van de belastingaftrek van partneralimentatie. Vanaf 2020 wordt het hoogste belastingtarief ►

waartegen de betaalde partneralimentatie in aftrek kan worden gebracht op het belastbaar inkomen geleidelijk afgebouwd naar uiteindelijk 37,05% in 2023. De eerste stap wordt in 2020 gezet. In 2020 geldt een tarief van maximaal 46%. Aangezien bij de vaststelling van partneralimentatie rekening gehouden wordt met het fiscaal voordeel voor de alimentatieplichtige (de netto berekende partneralimentatie wordt immers gebruteerd), heeft de beperking van de aftrekbaarheid automatisch ook gevolgen voor de hoogte van de uiteindelijk te betalen partneralimentatie. Een verminderde aftrek leidt tot een lagere draagkracht van de alimentatieplichtige en aldus tot een lagere bruto partneralimentatie. Met name alimentatieplichtigen met een belastbaar inkomen van circa EUR 68.000 bruto per jaar of meer zullen de gevolgen van de aftrekbeperking voelen. Blijkens de Kamerstukken worden voor bestaande partneralimentatieverplichtingen geen standaardafspraken gemaakt of overgangsmaatregelen getroffen. De fiscale wijzigingen kunnen een reden zijn om de eerder vastgestelde partneralimentatie te herzien, aldus de Kamerstukken.³ Het nieuwe belastingstelsel, en in het bijzonder de gewijzigde aftrekmogelijkheid van partneralimentatie, kan daarmee beschouwd worden als een wijziging van omstandigheden als bedoeld in artikel 1:401 lid 1 BW.

AANDACHTSPUNTEN

In nieuwe echtscheidingszaken die zijn gaan lopen voor 1 januari 2020 dienden cliënten gewezen te worden op de gevolgen van de Wet herziening

partneralimentatie. Hiervoor is in de media de nodige aandacht geweest. Ook na 1 januari 2020 zal naar verwachting de advisering over het moment van indienen een belangrijkere rol innemen dan voorheen. In de oude wet was dit eigenlijk alleen van belang bij kinderloze huwelijken die korter dan vijf jaar hebben geduurd. In dat geval eindigde de alimentatieverplichting immers na het verstrijken van een termijn die gelijk is aan de duur van het huwelijk. Nu geldt voor de eerste twee uitzonderingen weliswaar dat het niet gaat om de daadwerkelijke duur van het huwelijk, maar om de tijd tussen huwelijksluiting en indiening echtscheidingsverzoek. Dat neemt niet weg dat zowel de alimentatieplichtige als de alimentatiegerechtigde belang kan hebben bij een bepaald moment van indiening van het verzoekschrift tot echtscheiding. In het verlengde daarvan is het van belang om in een procedure goed uiteen te zetten welke alimentatietermijn geldt en eventueel gemotiveerd onderbouwd al om een langere termijn te verzoeken. De tekst van het nieuwe artikel 1:157 BW bepaalt immers dat als de rechter geen termijn bepaald heeft, de alimentatie gedurende de in dat artikel bepaalde termijn betaald moet worden. Dat impliceert dat al bij de eerste vaststelling van de partneralimentatie in de echtscheidingsprocedure verzocht kan worden om een langere termijn.⁴ De nadere invulling van de hardheidsclausule is, zoals gezegd, overgelaten aan de rechtspraak. Ik verwacht dat er veelvuldig een beroep op gedaan zal worden. Om een dergelijk beroep succesvol te laten zijn en dus te komen tot een verlenging is het

naar mijn inschatting noodzakelijk om voldoende feiten en omstandigheden te stellen en te onderbouwen waarom in het voorliggende geval de alimentatietermijn verlengd moet worden.

Bij alimentatieplichtigen met een inkomen van meer dan EUR 68.000 bruto per jaar (of bij wie het de verwachting is dat het inkomen zodanig zal stijgen) is het verstandig in een eventueel te sluiten echtscheidingsconvenant of alimentatieovereenkomst expliciet op te nemen dat er opnieuw naar de hoogte van de alimentatie wordt gekeken als de verminderde aftrek inderdaad een feit is. In het geval de rechter de partneralimentatie vaststelt, is het verstandig de cliënt erop te wijzen wat de gevolgen van de verminderde aftrek op termijn zullen zijn en dat het op dat moment wellicht raadzaam is om wijziging van de partneralimentatie te verzoeken. Om volledig te zijn, dient de alimentatieplichtige er ook op gewezen te worden dat rechters volgens vaste jurisprudentie behoedzaam omgaan met het wijzigen van partneralimentatie met terugwerkende kracht en dat het dus verstandig is tijdig aan de bel te trekken. ■

Christiane Verfuurden is advocaat familie- en personenrecht bij Boels Zanders Advocaten.

NOTEN

- 1 Aldus mr. A.N. Labohm in *EB* 2019/81.
- 2 Bijvoorbeeld mr. R. van Coolwijk in *FJR* 2019/44.
- 3 *Kamerstuk* 35026, nr. 13, bladzijde 36.
- 4 Aldus mr. R. van Coolwijk in *FJR* 2019/44.

ALS ADVOCaat SPECIALISEREN IN HET FAMILIE-ERFRECHT OF INTERNATIONAAL PRIVAATRECHT?

MEESTERS IN SCHEIDEN ERVEN EN MEDIATION

Als vFAS-er ...

- ... ben je specialist in het familie- en/of erfrecht
- ... kan je je verder specialiseren in het Internationaal Privaatrecht
- ... heb je een groot netwerk van collega specialisten
- ... heb je toegang tot een landelijk intervisie netwerk
- ... blijf je Up to date door cursussen en landelijke events speciaal voor de vFAS leden
- ... ben je naast advocaat ook mediator
- ... neem je de hoogste standaard in acht omtrent de gedragscode voor advocaten en mediators
- ... mag je het NOvA-Keurmerk lid-specialisatievereniging voeren

Herken je jezelf en zie je de voordelen van bovenstaande zaken? Schrijf je dan nu als lid en volg een van de specialisatie-opleidingen tot vFAS Advocaat.

... en welkom bij de vFAS!

Neem vandaag nog contact met ons op via info@verenigingfas.nl of via 070 - 3626215. Of kijk op verenigingfas.nl voor meer informatie.

www.verenigingfas.nl
www.verder-online.nl
www.erven-online.nl

NEDERLANDSE VERENIGING

Familie- en erfrecht
Advocaten
Scheidingsmediators

WORD OOK BRANDMR

En help het recht
toegankelijker maken.

Wij zijn **BrandMR**. Een nieuwe juridische dienstverlener die Nederlanders helpt hun recht te blijven halen. Bij Brandmeester krijgen jouw klanten direct duidelijkheid en persoonlijke hulp van jou. **Grijp deze kans om de toekomst van juridische dienstverlening vorm te geven.**

Kijk voor de vacatures op wordbrandmeester.nl

Als advocaat help je nu nog alleen verzekerde klanten via SRK. Je komt in dienst bij SRK Rechtsbijstand BV. BrandMR heeft de ambitie om het recht toegankelijk te maken voor iedereen en wil ook advocaten onverzekerde klanten laten helpen.

REGEL RECHT MET

BRANDMR

Restauratie van rechtsstaat vergt krachtenbundeling

Rob Geene, deken van de orde van advocaten in Noord-Nederland, maakt zich zorgen over de rechtsstaat. Eind november hield hij tijdens een buitengewone zitting van de Rechtbank Noord-Nederland een pleidooi voor ingrijpende restauratie. Dit is een bewerking van zijn toespraak.

DOOR / ROB GEENE BEELD / JAN BUWALDA

Onze Nederlandse democratische rechtsstaat is sluipenderwijs in een ongekende crisis beland. Met als voorlopig dieptepunt de moord op Derk Wiersum en de aanslag op Philippe Schol. Een niet mis te verstane boodschap van de onderwereld aan de bovenwereld en aan de rechtsstaat.

De rechtsstaat wordt inhoud gegeven door het dagelijks werk van rechters, officieren en advocaten. Duidelijk is inmiddels wel dat zij in persoon niet adequaat beschermd kunnen worden tegen criminelen, die op steeds gewelddadiger wijze hun positie in de onderwereld verstevigen. Dat is slecht nieuws. En zo blijkt de rechtsstaat in toenemende mate weerloos te zijn. Dat doet denken aan Lucebert: alles van waarde is weerloos. Er zijn naar mijn overtuiging vijf oorzaken aan te wijzen die hebben bijgedragen aan het verval van onze rechtsstaat. Maar diezelfde oorzaken hebben ook de mogelijkheid van herstel in zich. Deze vijf oorzaken beïnvloeden elkaar over en weer. Zowel positief als negatief. Dat gezegd hebbend, ligt de metafoor

van het pentagram voor de hand. De vijf oorzaken, elementen, met elkaar verbonden, of we dat nu leuk vinden of niet. Die visie levert een werkhypothese op die inzicht kan bieden in de crisis. Inzicht om van daaruit oplossingen te vinden.

OVERHEIDSMACHT

Vooraf: een democratische samenleving kan niet functioneren zonder een goed functionerende rechtsstaat. De rechtsstaat is bedacht als een systeem dat burgers en bedrijven beschermt tegen ongebreidelde overheidsmacht.

Om dat te bereiken, dient te worden voorzien in een onafhankelijke en integere rechterlijke macht.

Deze staatsmacht kan echter niet functioneren zonder een integer en slagvaardig Openbaar Ministerie en een onafhankelijke, integrale en partijdige advocatuur. De drie-eenheid die het fundament vormt van onze democratische rechtsstaat. Beschermd en gefaciliteerd door de overheid. Dit zijn de vijf elementen van het pentagram: RM, OM, advocatuur, overheid

en samenleving. Het pentagram van de rechtsstaat.

De eerste en belangrijkste oorzaak van de desintegratie van onze rechtsstaat is een falende overheid. De drie kabinetten-Rutte hebben de aanzet gegeven. Het beleid van deze kabinetten is steeds gericht geweest op hervorming van de rechtsstaat op basis van economische markt(werkings-)modellen. Dat kon voorspelbaar niet goed gaan. De rechtsstaat is immers geen bedrijf, maar een fundamentele sociale basisvoorziening die koste wat kost moet worden gekoesterd en onderhouden. Dat verloopt niet langs economische systemen.

Ik herinner me nog de discussies met oud-staatssecretaris Teeven. Zijn beleid was er op gericht om de advocatuur uit te roken. Omdat de overheid de advocatuur verantwoordelijk stelde voor het regelmatig terugfluiten van overheidsbeleid op velerlei gebied. Inmiddels is wel duidelijk dat de overheid zelf de belangrijkste oorzaak is van de overbelasting van de rechtspraak.

De tweede oorzaak is zeker zo belangrijk. De publieke opinie. ►

Rob Geene in januari 2019 tijdens een protestactie in Groningen voor een betere rechtsbijstand.

Niet te verwarren met de zogenaamde zesde kernwaarde die naar mijn oordeel voor advocaten, rechters en officieren van justitie geldt: dienen van het publiek belang. En dat belang dient ook door de overheid te worden gerespecteerd. Daaraan ontleent de overheid het bestaansrecht.

De publieke opinie, gedreven door de popularisering van sociale media, daagt de autonomie van de rechtsstaat uit. Op allerlei incidenten wordt gereageerd met primaire gevoelsuitingen. Uitspraken van rechters worden openlijk bekritiseerd, ook door politici.

De derde oorzaak: het onvermogen van de rechterlijke macht om met behoud van de rechtsstatelijke taken in te spelen op de maatschappelijke veranderingen.

De vierde oorzaak: een Openbaar Ministerie dat in een crisis verkeert vanwege falend organisatorisch beleid en onredelijke druk ten gevolge van incidenten politiek. Vanuit dit perspectief dient ook de Tweede Kamer zich diepgaand te herbezinnen op de wijze waarop mede door publieke uitlatingen van volksvertegenwoordigers de rechtsstaat onherstelbare schade wordt toegebracht.

De vijfde oorzaak: de advocatuur heeft veel energie moeten stoppen in een nog immer durend gevecht met het ministerie over het nut en de noodzaak van een onafhankelijke advocatuur als onmisbare pijler van de rechtsstaat. Een door het beroepsgeheim en een georganiseerde beroepsorde beschermde

bijstand aan de rechtzoekende. Dat gevecht in samenhang met een actief ontmoedigingsbeleid van minister Dekker levert enorme vertraging op van het moderniseringsproces van de rechtsstaat.

PUBLIEKE OPINIE

Bij alle elementen van het pentagram zijn de effecten van de crisis merkbaar. De orde van advocaten worstelt met de organisatiestructuur. Door de nieuwe toezichtbepalingen, opgelegd door de samenleving, zijn de eisen voor het toezicht op de naleving van de kernwaarden aanmerkelijk verzaamd. De advocatuur kan niet weglopen voor de publieke opinie. Deze is in hoofdlijnen niet positief voor onze orde. De samenleving vraagt van de

advocaat verantwoording over het nut en de noodzaak van de uitzonderingspositie die hoofdzakelijk wordt bepaald door het beroepsgeheim. Dat is een noodzakelijke voorwaarde voor de uitoefening van de dienende taak om de rechtzoekende in bescherming te nemen.

De advocatuur zal beter moeten uitleggen dat in een democratisch rechtsbestel de bijstand door advocaten alleen kan worden verleend als de relatie tussen advocaat en cliënt een zekere en beschermde immuniteit kent. Daar hoort bij dat de orde de taak heeft om er op toe te zien dat haar leden zich strikt houden aan de kernwaarden. En dat de orde laat zien dat dat toezicht ook effect heeft. Dat levert de nodige spanning op. Verzet tegen de toenemende druk van buitenaf die wordt ervaren als een inbreuk op de autonomie van de beroepsgroep. Dat verzet vertraagt de noodzaak om in te spelen op een nieuwe rol in een snel veranderende samenleving.

De rechtspraak is eveneens toe aan een fundamentele hervorming die aansluiting kan vinden bij de nieuwe werkelijkheid. Een mondige burger; laagdrempelige en betaalbare rechtspraak; snelle communicatie; de vraag naar een betere toelichting op uitspraken en een meer proactieve inbedding van maatschappelijke ontwikkelingen.

Ook het parket staat onder grote druk. Niet in de laatste plaats omdat de politiek in meerderheid het populisme omarmt.

Het gevolg is dat het OM onder druk van Kamerleden die hun kiezers willen behagen, wordt overspoeld met eisen en taakstellingen die het normale rechtsstatelijke werk ernstig bemoeilijken.

Ook het OM heeft ten gevolge van deze ontwikkelingen problemen met de geloofwaardigheid.

Want hoe rechtsstatelijk kun je als OM blijven als de overheid en de politiek beleid afdwingen dat is gebaseerd op incidenten

en niet op een fundamentele maatschappelijke visie?

Ik heb de publieke opinie als element van het pentagram genoemd. Dat is, zoals ik probeer aan te tonen, een belangrijke oorzaak van de verstoring van de subtiele balans tussen de elementen van onze rechtsstaat. En werkt als een katalysator voor de crisis in de rechtsstaat.

Wat we er ook van denken mogen: we hebben er terdege rekening mee te houden. De publieke opinie vraagt om rekening en verantwoording. Af te leggen door rechters, officieren en advocaten. En we zullen er niet aan ontkomen daar anders mee om te gaan. Ook al zijn we autonoom en/of onafhankelijk.

De publieke opinie is overigens niet op een lijn te stellen met het publieke belang dat wij als toga-dragers behoren te dienen.

Wat ik verbazingwekkend vind, is dat het publieke belang als stille kernwaarde nooit is betrokken bij de herijking van de taken van rechters en Openbaar Ministerie. Ook voor hen geldt immers dat zij dit belang moeten dienen.

En hier ligt naar mijn overtuiging de sleutel voor een nieuwe aanpak.

TRANSPARANTIE

Onze maatschappij populariseert, mede door het massaal gebruik van social media. Diezelfde samenleving laat een stem horen via de politiek.

Van daaruit worden steeds weer nieuwe en zwaardere eisen gesteld aan ons: rechters, officieren en advocaten; de dienstverleners, die zich inzetten voor een sterke democratische rechtsstaat.

Van u en mij mag worden verwacht dat wij samen inspelen op deze fundamentele maatschappelijke veranderingen.

Dat wij samen met meer transparantie en een luisterend oor zoeken naar wegen om de rechtsstaat meer dynamiek te geven. Dat wij samen werken aan een betere aansluiting met de samenleving.

Dan helpt het niet als advocaten, officieren en rechters zich ingraven. Zolang wij, ieder voor zich, blijven worstelen met onze identiteit en de wereld om ons heen buitensluiten, raken we steeds verder in een isolement en verwijderen we ons van de samenleving, die we nu juist moeten dienen.

Wij kunnen niet langer volstaan met steeds opnieuw uitleggen waarom het goed is wat we doen. We zullen uit onze comfortzone moeten komen en meer dan ooit in dialoog met onze samenleving moeten zoeken naar vernieuwing. Dat is geen zwaktebod. Integendeel: het aangaan van de dialoog met behoud van ieders verantwoordelijkheid is een teken van kracht.

Ik begon met het pentagram van de rechtsstaat. Dat pentagram symboliseert de samenhang en verbondenheid tussen de vijf elementen van de rechtsstaat: overheid, rechterlijke macht, Openbaar Ministerie, advocatuur en samenleving.

Ik roep alle rechters, officieren, advocaten, de overheid en de samenleving op om de krachten te bundelen en samen het pentagram van onze rechtsstaat te restaureren. Samen onze taken opnieuw definiëren, samen luisteren naar wat de samenleving nu eigenlijk wil. Samen zoeken naar wegen om de rechtsstaat weer met nieuw elan het hart van onze samenleving te laten zijn. Ieder met behoud van de eigen verantwoordelijkheid, maar met een scherp oog voor de gezamenlijke taakstelling. Wordt het niet tijd voor de installatie van een nieuwe adviesraad? De Raad voor de Rechtsstaat, waarin vertegenwoordigers van de rechterlijke macht, Openbaar Ministerie, advocatuur en overheid de krachten bundelen. Zoeken naar samenwerking en verbinding om de rechtsstaat dynamisch te houden. ■

Rob Geene is deken van de orde van advocaten Noord-Nederland.

Kleos,

praktijkmanagement software
voor de advocaat die wil groeien

Realiseer **meer declarabele uren**
als advocatenkantoor.

Sla mailcorrespondentie
automatisch op in
cliëntdossiers dankzij
de Outlook-koppeling.

Meer weten over de mogelijkheden die Kleos
u kan bieden? Wij ontzorgen u bij het overzetten
van dossiers en cliëntgegevens. Neem contact op
via jeffrey.dekker@wolterskluwer.com of bel
06 57 58 46 32

VAN DE NOVA

Waarnemend deken
Frans Knüppe

**'We hebben de
toename van
de financiële
bijdrage kunnen
beperken'**

78

**Achtergrond
Selfassessmenttool
als collectieve
realitycheck**

73

**Rechtsbijstand
Pilot 'Samenwerken
in de eerstelijns'
1 maart van start**

74

**Nummerherkenning
Aanbevelingen
Commissie
Telefonie Voor
Justitiabelen**

Inhoud

- 67** Kwaliteitstoetsen van start
- 67** Aantal advocaten blijft licht stijgen
- 69** **Interview Frans Knüppe, waarnemend deken: De financiële bijdrage onder de loep**
- 73** Pilot 'Samenwerken in de eerstelijns' van start
- 73** Frans Knüppe neemt taken algemeen deken waar
- 74** NOvA onderschrijft aanbevelingen Commissie Telefonie Voor Justitiabelen
- 78** **Ken Uzelve: selfassessmenttool als collectieve realitycheck**
Opinie Iris van Domselaar
- 80** Prijs vernieuwde beroepsopleiding advocaten daalt
- 80** Verhoging vergoedingen voor sociaal advocaten
- 82** Van de tuchtrechter
- 84** Wetgevingsadvies
- 84** Benoemingen
- 84** Regelgeving
- 86** Transfers: wie, wat, waar?

Colofon

Nederlandse orde van advocaten

Het *Advocatenblad* is het officiële orgaan van de Nederlandse orde van advocaten. Het katern 'Van de NOvA' wordt verzorgd door de afdeling communicatie van de NOvA.

Samenstelling algemene raad

Nederlandse orde van advocaten

- Johan Rijlaarsdam (heeft werkzaamheden als algemeen deken per 13 januari 2020 neergelegd)
- Frans Knüppe (waarnemend deken; neemt per 13 januari 2020 de taken van Johan Rijlaarsdam waar)
- Bernard de Leest
- Theda Boersema
- Petra van Kampen
- Susan Kaak

Bureau van de NOvA

Raffi van den Berg
(algemeen secretaris)

Redactie

Afdeling communicatie NOvA

Hoofdredacteur

Paul van Wijngaarden

Fotografie

Sjoerd van der Hucht

Aan dit katern werkte mee

Iris van Domselaar

Bezoekadres

Neuhuyskade 94
2596 XM Den Haag
Tel. 070 – 335 35 35
Fax 070 – 335 35 31
E-mail communicatie@advocatenorde.nl
Kvk-nummer: 27339260
BTW-nummer: NL002872833B01

Postadres

Postbus 30851
2500 GW Den Haag

Informatiepunt voor advocaten

informatiepunt@advocatenorde.nl
Tel. 070–335 35 54

Twitter

@Advocatenorde

LinkedIn

Nederlandse orde van advocaten

Facebook

Nederlandse orde van advocaten

Instagram

@Advocatenorde

Kwaliteit

Kwaliteitstoetsen van start op 1 maart 2020

Het wetsvoorstel dat artikel 26 Advocatenwet wijzigt, is onlangs door de Eerste Kamer aangenomen en in het *Staatsblad* gepubliceerd. Deze wet en de reeds in juni 2017 vastgestelde Wijzigingsverordening kwaliteitstoetsen treden naar verwachting met ingang van 1 maart 2020 in werking. Vanaf die datum zijn advocaten gehouden jaarlijks te voldoen aan de kwaliteitstoetsen door deel te nemen aan een vorm van gestructureerde feedback.

Door middel van gestructureerde feedback kunnen collega's of vakgenoten leren van elkaars ervaringen, successen, problemen en uitdagingen in de dagelijkse werkpraktijk. De kwaliteitstoetsen dragen bij aan de bevordering van de kwaliteit van alle advocaten.

Wat betekent dat voor u als advocaat?

Elke advocaat kan ieder jaar kiezen aan welke vorm van gestructureerde feedback hij deelneemt: intervisie, peerreview of gestructureerd intercollegiaal overleg. Bij gestructureerd intercollegiaal overleg staan vraagstukken met betrekking tot de dagelijkse praktijkvoering centraal die een groep advocaten binnen een kantoor of verschillende kantoren met elkaar bespreken. Intervisie is een gestructureerde, periodieke bespreking in een groep van advocaten onder begeleiding van een deskundige gespreksleider. Peerreview is een vorm van gestructureerde

feedback die ziet op de juridische beoordeling van dossiers van een advocaat door een reviewer.

Registratie als gespreksleider of reviewer

De vormen intervisie en peerreview moeten plaatsvinden onder begeleiding van deskundige gespreksleiders en reviewers. Deze worden aangewezen door de algemene raad van de NOvA. Op hen rust op grond van artikel 26 vierde lid van de Advocatenwet een geheimhoudingsplicht. Als u voldoet aan de voorwaarden kunt u vanaf 1 maart 2020 bij de NOvA een aanvraag indienen voor registratie als gespreksleider of reviewer. De geregistreerde gespreksleiders en reviewers zijn daarna te vinden op de website van de NOvA.

Meer informatie

Kijk op advocatenorde.nl/dossier/kwaliteit/kwaliteitstoetsen.

Tableau

Aantal advocaten blijft licht stijgen

Op 1 januari 2020 stonden 17.830 advocaten op het tableau ingeschreven. Ten opzichte van vorig jaar (17.784) betekent dat een lichte stijging van 0,26%.

De beperkte groei van het aantal advocaten zet daarmee door, maar zwakt ten opzichte van vorig jaar (0,63%) iets verder af.

Tussen de lokale orden zijn aanzienlijke verschillen zichtbaar. Net als vorig jaar is het arrondissement Amsterdam de grootste stijger (+1,69%), gevolgd door Rotterdam met bijna 1%. Met een afname van tegen de 1,5% zijn de arrondissementen Limburg, Overijssel en Zeeland-West-Brabant de grootste dalers.

Arrondissement	Aantal advocaten op 1-1-2019	Aantal advocaten op 1-1-2020	Vershil
Amsterdam	5.636	5.731	1,69%
Den Haag	1.922	1.902	-1,04%
Gelderland	1.191	1.190	-0,08%
Limburg	759	748	-1,45%
Midden-Nederland	1.848	1.836	-0,65%
Noord-Holland	839	836	-0,36%
Noord-Nederland	766	772	0,78%
Oost-Brabant	1.130	1.126	-0,35%
Overijssel	672	662	-1,49%
Rotterdam	2.044	2.064	0,98%
Zeeland-West-Brabant	977	963	-1,43%
Totaal	17.784	17.830	0,26%

A middle-aged man with short, light brown hair is sitting at a long, light-colored wooden conference table. He is wearing a dark blue pinstriped suit jacket over a white shirt and a blue patterned tie. He is smiling slightly and looking towards the camera. The background shows a large window with a view of a brick building and a balcony. A large, circular, yellow pendant light hangs above the table. The overall setting is a modern office environment.

'Alles wat we doen, is noodzakelijk. Er zit niet veel franje omheen'

► Interview

De financiële bijdrage onder de loep

Alle advocaten hebben deze maand de digitale factuur ontvangen voor de financiële bijdrage aan de NOvA. Deze valt hoger uit dan vorig jaar. Hoe zit dat nu precies? In gesprek met Frans Knüppe, waarnemend deken van de NOvA. 'Het is simpelweg het gevolg van extra kosten die op ons afkomen, hoofdzakelijk voor het tuchtrecht.'

BEELD / SJOERD VAN DER HUCHT

Vorig jaar steeg de financiële bijdrage met 10 procent, dit jaar wederom met 12 procent. Hoe is deze verhoging te verklaren?

'De afgelopen twee jaar zijn er grote kostenposten op het gebied van toezicht en tuchtrecht bijgekomen. Dit is onder andere het gevolg van de Wet doorberekening kosten toezicht en tuchtrecht juridische beroepen die op 1 januari 2018 in werking is getreden. Hierdoor zijn de volledige kosten voor de raden en het hof van discipline bij de advocatuur neergelegd.

Daarnaast geven we vanuit de NOvA steeds meer invulling aan het toezicht. Naast het systeemtoezicht door het college van toezicht ondersteunt het bureau van de NOvA het lokale toezicht. Enerzijds al langer met de unit Financieel toezicht advocatuur (unit FTA), en sinds kort is daar de unit Dekenaar toezicht advocatuur (unit DTA) bijgekomen. Daarvan hebben we gezegd dat het verstandig is om die afdelingen bij de landelijke orde onder één dak te hebben en de kosten bij de NOvA te leggen. Het gaat om een activiteit en een verantwoordelijkheid die geldt voor de hele balie, maar die wel primair dient om de lokale dekens te ondersteunen.'

Hoe wordt elke euro van uw financiële bijdrage besteed?

1) Kwaliteitsbevordering	0,07
2) Praktijkvoering t.b.v. de advocaat	0,09
3) Opleiding	0,04
4) Belangenbehartiging en communicatie	0,17
5) Wetgevingsadvisering	0,01
6) Tableau	0,02
7) Toezicht	0,15
8) Tuchtrecht	0,28
9) Juridische aangelegenheden	0,09
10) Bestuurlijke organisatie	0,08
Totaal	€ 1,00

Wat betekent dit concreet voor de begroting van de NOvA?

'Als je de recente verhogingen van deze posten bij elkaar optelt – 2,2 miljoen voor tuchtrecht en 0,5 miljoen voor toezicht – dan kom je uit op 2,7 miljoen euro. Dat is bij benadering ook het extra geld dat we aan de leden van de balie hebben gevraagd. In totaal beslaan de kosten voor toezicht en tuchtrecht bijna de helft van de begroting: de tuchtrechtskosten komen neer op ongeveer 28 procent van ►

Prachtige vakantievilla's aan het Gardameer

alltempoperduoto.com

Lewandowski
Advocatenkantoor

Lewandowski Advocatenkantoor B.V.
info@advokat.nl | 0643368066

Nib e& nntoor gep e& alie erd in het inter-
nationaal detab eren van arbeids ab ten,
ondernemingsrecht, arbeidsrecht en fiscaal
advies e& k : **ADVOCAAT OP BASIS
VAN KOSTENDELING**

Voor on& team e& n wij een & lfs andige o llegal advoa at met
een eigen prak ijk die op bas s van b s endeling wil a menwerk n.
Spreek je Pools Rus b en/of Oek aïens dan pas je nog beter in
ons team. On& fo& s ligt op het fac literen van a b lij& k anten uit
Polen en andere O& s -Europee jurid it ies

Bel of mail Marc n Lewandow& s voor een oriënterend gep rek

L'S
Cassatie-advocatuur

Deskundige bijstand
in civiele cassaties
en prejudiciële procedures

Lawyers' Specialist

Menno Bruning

06 - 48 71 67 42

bruning@lawyers-specialist.nl

www.lawyers-specialist.nl

Is uw oude verzekeringskantoor u ontgroeid?

Groeide uw verzekeringskantoor zo groot, dat goede service voor u verleden tijd is? Of wilt u uw polissen toetsen aan de eisen van de moderne tijd? Ron Borgdorff is meer dan 25 jaar het vertrouwde adres voor advocaten, notarissen en vrijgevestigde juristen. **Ouderwetse service, altijd bereikbaar en mét persoonlijke aandacht.**

RON BORGdorFF

VAN BOETZELAERLAAN 24H • 3828 NS HOOGLAND • TEL. 033-20 35 000 • INFO@RONBORGdorFF.NL • WWW.RONBORGdorFF.NL

VERZEKERINGEN ZOWEL ZAKELIJK ALS PARTICULIER OA: • BEROEPS- EN BEDRIJFSAAANSPRAKELIJKHEID
• CYBERRISKS- EN DATALEKKEN • ARBEIDSONGESCHIKTHEID • VERZUIM • INVENTARIS

Besluitvorming financiële bijdrage

Voordat de factuur met de financiële bijdrage daadwerkelijk bij advocaten terechtkomt, gaat er een besluitvormings-traject aan vooraf. Het college van afgevaardigden (CvA) stelt jaarlijks de financiële bijdrage vast op grond van artikel 32, tweede lid, van de Advocatenwet. De door de algemene raad (AR) vastgestelde begroting dient hiervoor als basis. De AR bespreekt de conceptbegroting eerst met de financiële commissie van het CvA, bestaande uit drie CvA-leden met gedegen financiële expertise, en vervolgens in een kleine setting van het CvA. Uiteindelijk stelt het CvA de hoogte van de financiële bijdrage vast.

het totaal en circa 15 procent is voor het toezicht, inclusief de toe te rekenen kosten van het bureau van de NOvA.'

'Zowel dit jaar als vorig jaar hebben we de toename van de financiële bijdrage kunnen beperken, doordat een deel van de toegenomen kosten van tuchtrechtspraak ten laste zijn gebracht van de bestemmingsreserve. Dat neemt niet weg dat wij het ook jammer vinden dat de jaarlijkse bijdrage nu voor het tweede jaar is verhoogd, maar dat is simpelweg het gevolg van kosten die op ons afkomen. En die worden gedragen door alle in Nederland ingeschreven advocaten.'

In hoeverre is de NOvA in staat geweest weerstand te bieden tegen de doorberekening van de tuchtrechtkosten?

'Allereerst hebben we sterk geageerd tegen de invoering van de Wet doorberekening kosten toezicht en tuchtrecht juridische beroepen. We hebben deze wet, die onderdeel uitmaakte van het toenmalige regeerakkoord, helaas niet tegen kunnen houden. Wel hebben we door ferm verweer te voeren de invoering van de wet met twee jaar kunnen vertragen en in die zin de doorberekening aan de balie kunnen vertragen.

Nu het zover is, kijken we kritisch naar het systeem waarop de vaststellingen vanuit de tuchtrechtelijke colleges via het ministerie bij ons komen, dat is nog onvoldoende transparant. De manier waarop de begroting wordt aan-geleverd en wat er door het ministerie wordt toegekend, zijn knelpunten en daarover lopen al twee jaar procedures. Ons streven is het werken met een inzichtelijk systeem dat goed is te verantwoorden. Als de advocatuur uiteindelijk die kosten moet dragen omdat het niet anders kan, dan ligt daar in ieder geval een goede systematiek aan ten grondslag. En daar zijn we op dit moment nog niet. We proberen proactief tot een verbeterd systeem te komen, we moeten zien hoe dit verder loopt.'

Zijn er andere posten op de begroting waarop de NOvA kon bezuinigen?

'We hebben alles tegen het licht gehouden, maar geen posten ontdekt die we terzijde kunnen schuiven. Dat zou

ook vrij merkwaardig zijn, als dat zo simpel mogelijk was gebleken. Alles wat we doen, is noodzakelijk. Er zit niet veel franje omheen. Uiteindelijk gaat het om de uitvoering van onze wettelijke taken, met onze eigen regelgeving en dan zijn de keuzemogelijkheden om ergens op te korten zeer beperkt.'

Alle advocaten betalen samen de werkzaamheden die de NOvA moet verrichten, zonder een bijdrage van de overheid. Zou dit moeten veranderen?

'In principe niet, want dan creëer je een afhankelijkheidsrelatie terwijl onafhankelijkheid juist een van de belangrijkste kenmerken van de advocatuur is. Maar juist in het geval van de tuchtrechtspraak ligt dat anders. De NOvA heeft principieel bezwaar tegen de doorbelasting van deze kosten door de staat aan de advocatuur, voor zover dit te maken heeft met het betalen van de inzet van "eigen" tuchtrechters. Dat profijtbeginsel zou wat ons betreft niet moeten worden toegepast op inzet van leden van de rechterlijke macht. En juist hierin zit wrang genoeg de grootste toename van de kosten voor het tuchtrecht. Dat neemt overigens niet weg dat de hoge kwaliteit van de tuchtrechtspraak buiten kijf staat en zeer gewaardeerd wordt.'

Blijft de financiële bijdrage ook de komende jaren stijgen?

'In onze doorkijk naar 2021 voorzien we nog een verhoging van respectievelijk 26 euro en 9 euro voor de hoogste en laagste categorie. Daarna gaan we ervan uit dat we verdere verhogingen kunnen beperken. Uiteraard is dit indicatief en afhankelijk van de ontwikkelingen die op ons afkomen en de omvang van de balie.'

Verdien je als advocaat minder dan 37.000 euro op jaarbasis, dan kom je in aanmerking voor een lagere bijdrage?

'Met de lagere categorie 2 komen we tegemoet aan advocaten die om welke reden dan ook onder een bepaald inkomen zakken. Dat kunnen sociaal advocaten zijn, maar ook advocaten die het om andere redenen financieel zwaarder hebben, of parttime werken. Zij betalen maar ongeveer een derde van het categorie 1-tarief.'

Sommige lokale orden passen extra verschillende categorieën toe.

'Lokale orden kunnen daar voor hun lokale financiële bijdrage naar eigen inzicht vorm aan geven. Sommige hanteren inderdaad verschillende categorieën en een andere *flat fee*. Dat beeld is divers. Als NOvA nemen wij bepaalde kosten die te maken hebben met lokale taken vaak landelijk voor onze rekening, zoals ondersteuning bij het toezicht. Als je die kosten bij de lokale orden zou neerleggen, neemt de financiële bijdrage aan de landelijke orde weliswaar af maar komen die er lokaal weer bij. Vestzak-broekzak dus.' ■

De WAB is in werking getreden!

Blijf op de hoogte van de meest recente ontwikkelingen met de uitgaven van Boom juridisch

Wet arbeidsmarkt in balans (2e druk)
prof. mr. A.R. Houweling en
mr. M.J.M.T. Keulaerds

978-94-6290-695-2, € 10,50*

Parlementaire Geschiedenis Wet
arbeidsmarkt in balans
prof. mr. G.C. Boot, prof. mr. A.R.
Houweling en mr. M.J.M.T. Keulaerds

978-94-6290-667-9, € 149,00*

Wet arbeidsmarkt in balans
Een korte introductie
P. Kruit en A.M. Wevers

978-94-6290-766-9, € 19,00*

Q&A Arbeidsrecht (2e druk)
Pascal Kruit (red.)

978-94-6290-705-8, € 33,00*

Kijk voor ons complete overzicht op www.boomjuridisch.nl

Rechtsbijstand

Pilot 'Samenwerken in de eerstelijns' 1 maart van start

De pilot 'Samenwerken in de eerstelijns' start op 1 maart in Amsterdam, Nijmegen, Zwolle, Utrecht en Middelburg. Op deze locaties gaan sociaal advocaten, sociaal raadsliden en medewerkers van het Juridisch Loket nauwer samenwerken met als doel sneller een passende oplossing voor rechtzoekenden te vinden.

De pilot concentreert zich op de rechtsgebieden vreemdelingenrecht, verbintenissenrecht (inclusief huurrecht en consumentenrecht), arbeidsrecht, sociale voorzieningen en sociale verzekeringen. Voor deelname aan de pilot ontvangen deelnemende sociaal advocaten een redelijke vergoeding voor hun beschikbaarheid en advies.

Drie experimenten

De pilot Samenwerken in de eerstelijns gaat onderzoeken hoe eerstelijnsrechtsbijstandsverleners en de sociale advocatuur beter kunnen samenwerken en gebruikers van gefinancierde rechtshulp sneller de juiste oplossing voor hun probleem krijgen. Dat gebeurt via drie experimenten:

1. Een piketdienst waardoor deelnemende sociaal advocaten, medewerkers van het Juridisch Loket en sociaal raadsliden elkaar makkelijk kunnen bereiken en kunnen overleggen bij complexe juridische vragen, of zaken waarbij onduidelijk is of inzet van een advocaat nodig is.
2. Een signaleringsoverleg waarin sociaal advocaten, medewerkers van het Juridisch Loket en sociaal raadsliden

maandelijks bespreken hoe de onderlinge samenwerking verloopt en welke zaken hierin aandacht behoeven.

3. Bundelen en (digitaal) toegankelijk maken van best practices in de samenwerking tussen de eerste- en tweedelijns.

Selectie deelnemers

Sociaal advocaten (dat wil zeggen met minimaal vijftig aangevraagde toevoegingen in 2019) die zijn gevestigd in de gemeenten waar de pilot wordt gehouden, zijn deze maand uitgenodigd zich aan te melden voor deelname. In de kleinere pilotgemeenten zijn ook advocaten benaderd die in de buurt zijn gevestigd. Op basis van vooraf gestelde criteria vindt een selectie plaats uit de aanmeldingen. Geselecteerde advocaten krijgen hier binnenkort bericht over.

Partners in de pilot

De pilot 'Samenwerken in de eerstelijns' is een initiatief van de Nederlandse orde van advocaten (NOvA) samen met de Raad voor Rechtsbijstand (RvR), Het Juridisch Loket (HJL), Sociaal Werk Nederland (SWN) en de Vereniging Sociale Advocatuur Nederland (VSAN).

Algemene raad

Frans Knüppe neemt taken algemeen deken waar

Wegens persoonlijke redenen heeft Johan Rijlaarsdam per 13 januari 2020 zijn werkzaamheden als algemeen deken van de Nederlandse orde van advocaten neergelegd. Waarnemend deken Frans Knüppe neemt zijn taken over.

In de vergadering van het college van afgevaardigden op 26 maart 2020 zal de verkiezing van de nieuwe algemeen deken plaatsvinden. De algemene raad is voornemens Frans Knüppe hiervoor voor te dragen. Johan Rijlaarsdam (1960) is vanaf 1 januari 2018 lid van de algemene raad.

Vanaf 1 januari 2019 is hij algemeen deken. De algemene raad is Johan Rijlaarsdam zeer erkentelijk voor zijn bijdrage aan de NOvA. Johan bedankt iedereen met wie hij het afgelopen jaar als algemeen deken heeft mogen samenwerken voor de prettige en constructieve contacten.

► Nummerherkenning

NOvA onderschrijft aanbevelingen Commissie Telefonie Voor Justitiabelen

De NOvA kan zich vinden in de aanbevelingen van de Commissie Telefonie Voor Justitiabelen, die op 13 december 2019 openbaar werden. Deze onafhankelijke commissie heeft het systeem van nummerherkenning bij de Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI) onderzocht.

Het ministerie van Justitie en Veiligheid heeft de commissie ingesteld op aandringen van de NOvA, nadat eind 2018 was gebleken dat een telefoongesprek tussen een advocaat en een cliënt in een penitentiaire inrichting was opgenomen.

Programmeerfouten

In het rapport van de commissie worden twee verschillende fouten in de software van het nummerherkenningssysteem van de DJI geconstateerd. Deze fouten hebben vanaf het begin (2013) in het systeem gezeten en zijn inmiddels hersteld. Als gevolg van deze fouten zijn diverse gesprekken tussen advocaten en hun cliënten opgenomen en voor een klein deel (vermoedelijk 0,3%) uitgeluisterd door de DJI.

Ook is een aantal opgenomen gesprekken na een vordering daartoe van het Openbaar Ministerie overgedragen door de DJI aan de politie. Deze gesprekken zijn niet uitgeluisterd omdat de politie deze gesprekken door het systeem van nummerherkenning bij de Nationale Politie heeft gehaald, met als gevolg dat de geheimhoudersgesprekken eruit zijn 'gefilterd'.

Niet alle DJI-inrichtingen werken met het systeem

De commissie heeft verder geconstateerd dat een aantal inrichtingen geen gebruikmaakt van het systeem van nummerherkenning. Dit betreft de EBI in Vught en het Detentiecentrum in Rotterdam. Particuliere inrichtingen zijn zelf verantwoordelijk voor hun telefonievoorziening.

Ook maken zij geen gebruik van het landelijke systeem. De NOvA was niet op de hoogte van deze uitzonderingen en dringt er bij het ministerie op aan dat alle inrichtingen met het systeem van nummerherkenning gaan werken.

Aanbevelingen van de commissie

De commissie doet vijf aanbevelingen, waarvan er twee ook gericht zijn aan de NOvA.

1. Zorg voor een integrale (keten)benadering (NOvA en DJI)

De commissie constateert dat een integrale benadering van de materie ontbreekt en beveelt aan om de risico's die zich kunnen voordoen gezamenlijk periodiek te inventariseren, periodiek gezamenlijke testen uit te voeren, een meldingsprocedure bij de DJI te creëren als een opgenomen gesprek met een advocaat wordt ontdekt en het contractueel regelen door de DJI van dagelijkse checks.

De NOvA is van mening dat deze integrale ketenbenadering een belangrijke voorwaarde is om vertrouwen in het systeem te kunnen behouden. De tussen de NOvA en de DJI gemaakte afspraken in het convenant worden opnieuw bekeken en waar nodig aangepast. Het menselijk handelen bij de DJI zal daarbij ook betrokken worden.

2. Zorg voor een volledige en correcte nummerlijst (NOvA)

De commissie constateert dat ook nadat de programmeerfouten zijn hersteld nog steeds gesprekken met advocaten zijn opgenomen. Volgens de commissie wordt dit zeer waarschijnlijk veroorzaakt omdat de NOvA-lijst niet honderd procent dekkend is. De lijst bevat bijvoorbeeld verouderde telefoonnummers die advocaten ►

**ALTIJD
SCHERP**
abonnement
€ 1.395,-

12 maanden lang onbeperkt cursussen en webinars volgen

Wilt u altijd op de hoogte zijn van de nieuwste ontwikkelingen en voorop lopen in uw vakgebied? Met het Altijd scherp-abonnement van het CPO kiest u 12 maanden lang onbeperkt uit ons aanbod. U kunt cursussen op locatie combineren met onze webinars. Zo blijft u altijd scherp. Voor een vaste en scherpe prijs.

Kijk op www.cpo.nl/altijdscherp voor meer informatie.

- ✓ **ONBEPERKT TOEGANG TOT ONZE CURSUSSEN EN WEBINARS**
- ✓ **ALTIJD UP-TO-DATE IN UW VAKGEBIED**
- ✓ **MET ONZE TOPDOCENTEN BENT U ZEKER VAN UW ZAAK**
- ✓ **VOOR EEN VASTE EN SCHERPE PRIJS**

Verder denken • Scherper zijn

Centrum voor Postacademisch Juridisch Onderwijs

Zie voor meer info:
www.liberdock.com/werkenbij

ADVOCAAT ARBEIDSRECHT

- We nodigen ervaren advocaten met en zonder eigen praktijk uit voor een kennismaking
- Ervaring met collectief en individueel (corporate) arbeidsrecht en medezeggenschap

ZULLEN WE KENNIS MAKEN?

WIE ZOEKEN WIJ?

- Juridisch talent
- Teamplayer
- Karaktervol en creatief
- Gevoel voor commerciële oplossingen
- Goede beheersing van de Nederlandse en Engelse taal

WAT BIEDEN WIJ?

- Moderne visie op dienstverlening
- Team van ervaren professionals met veel loyale (middel)grote bedrijven als klant
- Goed internationaal netwerk
- Uitstekend in-house opleidingsprogramma
- Informele werksfeer en veel teamwork
- Vitaliteitsbeleid (o.a. wekelijkse bootcamp)
- Marktconforme arbeidsvoorwaarden

Over Liber Dock

Wij hebben een onderscheidend en representatief kantoor aan de Oostelijke Handelskade in Amsterdam dat goed bereikbaar is met de fiets/OV/auto.

**SCHONEWILLE & SCHONEWILLE
ACADEMY LEGAL MEDIATION**

WORD OOK LEGAL MEDIATOR!

Nieuwgerig? Lees de ervaring van andere juristen.

Kies voor een geaccrediteerde basisopleiding mediation op academisch niveau met een aantrekkelijke aanbieding: met code **AB15** krijgt u als Advocatenblad-lezer **15% korting** als u zich vóór 15 februari 2020 inschrijft: www.academylegalmediation.nl

Contact: academy@schonewille-schonewille.com

vergeten zijn te laten schrappen en niet alle advocaten die met de DJI te maken hebben of krijgen registreren hun nummers. Geadviseerd wordt periodiek controles uit te voeren of de nummers nog actueel en correct zijn. Verder ligt het voor de hand om de lijst die gebruikt wordt voor het systeem van nummerherkenning bij de Nationale Politie ook te gebruiken bij de DJI.

De NOvA is met de commissie van mening dat met een systeem waarin de door alle advocaten opgegeven geheimhoudersnummers één op één worden doorgezet naar DJI, de volledigheid van de lijst aanzienlijk zal verbeteren. Omdat hierdoor ook de deelname aan het DJI-systeem voor alle advocaten verplicht wordt, wil de NOvA deze stap pas overwegen als de integrale ketenbenadering is gerealiseerd. Voor deze stap is aanpassing van de regelgeving noodzakelijk. De advocaat blijft daarbij zelf verantwoordelijk voor de juiste invoer van zijn nummers.

Ook de wijze van invoeren van de nummers wordt aangepast. Invoer kan straks eenvoudig via MijnOrde, in plaats van via de aparte website voor nummerherkenning. Deze aanpassing is gepland in de eerste helft van 2020. Vanuit de NOvA wordt een periodieke check op de juistheid van de registratie door de advocaten in gang gezet, zodat meer kan worden toegezien op het actueel houden van de nummers.

3. Pas het beleid over opnemen van gesprekken aan (DJI)

Volgens de commissie is in het huidige DJI-beleid, waarbij standaard alle gesprekken worden opgenomen, geen sprake van een zorgvuldige en periodieke belangafweging. Van belang daarbij is dat slechts een zeer gering percentage daadwerkelijk wordt uitgeluisterd. De commissie beveelt aan het beleid bij de DJI aan te passen van 'standaard alles opnemen' naar 'gepersonaliseerd opnemen'.

Daarnaast zouden meer maatregelen genomen moeten worden om de toepassing in de praktijk op het gebied van het opnemen en uitluisteren van gesprekken systematisch te monitoren.

4. Heroverweeg de bewaartermijn van opgenomen gesprekken (DJI)

De commissie beveelt de DJI aan de bewaartermijn van acht maanden te verkorten. Dit voorkomt ook de kans op en de impact van fouten en beperkt datalekken.

5. Neem maatregelen om telefoneren persoonlijker te maken (DJI)

De commissie dringt aan bij de DJI op meer inzet om het telefoneren te personaliseren vanwege misbruik dat gemaakt wordt (of kan worden) van telefoonkaarten.

Reactie minister

De minister heeft op 13 december aan de Tweede Kamer gereageerd op het rapport van de commissie. De minister

laat weten met de meeste aanbevelingen aan de slag te gaan maar ziet vooralsnog geen aanleiding tot opvolging van de aanbeveling ten aanzien van het beleid over het standaard opnemen van gesprekken. Dat baart de NOvA zorgen. De NOvA wil op korte termijn in gesprek met de DJI om te onderzoeken of en zo ja welke nieuwe afspraken gemaakt kunnen worden.

Nieuwe incidenten

Na de totstandkoming van het rapport van de commissie heeft de DJI nog twee incidenten bij de NOvA gemeld.

Deze worden momenteel onderzocht. De NOvA houdt de balie hierover op de hoogte. ■

Hoe werkt het systeem van nummerherkenning?

Het is van groot belang dat het systeem van nummerherkenning, dat het vertrouwelijk contact tussen advocaten en hun cliënten moet waarborgen, goed werkt en betrouwbaar is. Advocaten melden hun telefoon- en faxnummers aan in het systeem van nummerherkenning. De NOvA geeft deze nummers dagelijks door aan de Nationale Politie die de nummers in hun database van geheimhoudersnummers verwerkt. Deze nummers worden daarna automatisch herkend en kunnen niet meer realtime of naderhand worden afgeluisterd door de Nationale Politie.

Daarnaast kunnen advocaten vrijwillig nummers aanmelden bij het systeem van nummerherkenning van de DJI. Voor deze vrijwilligheid is destijds gekozen omdat niet alle advocaten cliënten hebben die in inrichtingen verblijven. Het DJI-systeem werkt ook anders. Alle gesprekken die een gedetineerde voert vanuit een inrichting van de DJI worden opgenomen. Bij gesprekken naar een geheimhoudersnummer wordt opname vóór totstandkoming van het gesprek verhinderd. Er kan dus ook niet realtime meegeluisterd worden.

► Selfassessmenttool als collectieve realitycheck

‘Ken Uzelve’

Met de aangekondigde pilot voor een selfassessmenttool waarmee advocaten een beeld krijgen van hun eigen functioneren, plaatst de NOVA zich binnen een rijke denktraditie die zelfreflectie noodzakelijk acht voor een goed leven en een rechtvaardige samenleving. ‘Ken Uzelve’ was reeds in het klassieke Athene het adagium.

DOOR / IRIS VAN DOMSELAAR

De introductie van deze tool sluit aan bij soortgelijke initiatieven in onder andere de Verenigde Staten en Canada. Deze selfassessments maken onderdeel uit van preventief reguleringsbeleid en bevatten vragen over het functioneren van de individuele advocaat en de ‘ethische infrastructuur’ binnen het kantoor waar men werkt. Meer geavanceerde assessments bieden kennisclips en tutorials waarin ook ‘best practices’ worden aangeboden.

Zeker tegen de achtergrond van eerdergenoemde denktraditie is de voorgenomen pilot een uitgelezen kans voor een (meer) realistische beroepsethiek. Een gangbare kritiek in de literatuur is immers dat advocatuurlijke beroepsethiek de ethische rafelranden van de alledaagse praktijk verhult in plaats van serieus neemt. Een realistische beroepsethiek is een antwoord op deze scepsis. Drie kenmerken van die alledaagse praktijk zouden goed bij een realistische selfassessmenttool passen.

Allereerst: vanwege de toegenomen differentiatie binnen de advocatuur volstaat een ‘one-size-fits-all-ethiek’ niet meer. De kernwaarde onafhankelijkheid heeft voor een klein kantoor gespecialiseerd in asielzaken andere implicaties dan voor een partner werkzaam bij de sectie ‘international tax planning’ op een groot kantoor. Partijdigheid heeft in de strafrechtelijke context mogelijk andere grenzen dan in de familierechtelijke praktijk, en procederen is ook in beroepsethisch opzicht iets anders dan adviseren.

Kernwaarden

De toepassing van de kernwaarden en de gedragsregels impliceert daarom dat individuele advocaten op de specifieke praktijk toegesneden ethische afwegingen kunnen maken. Een selfassessmenttool kan werk maken van deze in-context benadering, door bijvoorbeeld praktijkafhan-

kelijke vragen, tutorials en ‘best practices’ aan te bieden. De geadresseerde advocaat wordt zo gestimuleerd de kernwaarden tot leven te brengen in de concrete context waarin hij of zij werkt.

Het tweede kenmerk: advocaten zijn net ‘gewone mensen’. De sociale psychologie laat zien dat mensen op systematische en voorspelbare wijze beperkt zijn in hun ethische vermogens. Deze inzichten zijn ook voor de advocatuur bevestigd. Interne factoren zoals impliciete vooroordelen, denkfouten, en de dominantie van het eigen belang in ons denken zijn aan de orde van de dag. Ook externe factoren zoals groepsdruk, hiërarchische druk en een dominant financieel krachtenveld maken dat beroepsethisch falen niet louter de ‘rotte appels’ betreft, maar in beginsel alle advocaten. Aandacht voor deze feilbaarheid gecombineerd met een breed aanbod van ‘best practices’ geeft het realistische signaal af dat ethiek een weerbarstig en langdurig leerproces is. Niet iets om af te vinken of even te doen.

Beroepsethiek

Ten slotte: de wisselwerking tussen individuele en collectieve verantwoordelijkheid. Een selfassessmenttool in combinatie met het op het individu gerichte tuchtrecht zou de indruk kunnen wekken dat beroepsethiek een individuele aangelegenheid is. Tegelijk maken de selfassessments in de Verenigde Staten en Canada onderdeel uit van een op het management gerichte regulering. Dit sluit aan bij de Amerikaanse gedragsregel waarin partners worden aangesproken op de kwaliteit van de ethische infrastructuur binnen hun kantoor.

De regel getuigt van realisme: want wat te doen als individuele advocaat wanneer binnen het kantoor de ethiek het verliest van ‘klantgerichtheid’? Een soortgelijke wisselwerking geldt voor de verantwoordelijkheid van de

'De selfassessmenttool kan advocaten die de klappen ervaren van een nalatig kantoor of onverschillige overheid een hart onder de riem steken'

individuele advocaat en die van de rechtsorde als geheel. Denk aan de spagaat waarin sociaal advocaten verkeren omdat zij worden onderbetaald. De selfassessmenttool kan advocaten die de klappen ervaren van een nalatig kantoor of onverschillige overheid een hart onder de riem steken door beroepsethiek te presenteren als een collectief project waar men collega's en de samenleving als geheel op mag aanspreken. Denk hierbij aan kennisclips over vertrouwenspersonen

en een 'moed-vriendelijk kantoor', maar ook over het recht op toegang tot recht.

Natuurlijk, realisme betekent ook dat een simpele tool niet wordt overvraagd. Wel leent dit middel zich bij uitstek om aan te sluiten bij de uitdagingen in de praktijk. Voorstel: een selfassessmenttool als collectieve realitycheck.

Iris van Domselaar is universitair hoofddocent beroepsethiek voor juristen en directeur van het Amsterdam Centre on the Legal Professions.

Selfassessment: reflecteren op je eigen functioneren

In navolging van diverse buitenlandse orden ontwikkelt de NOVA een innovatieve tool, waarmee advocaten een beeld kunnen krijgen van hun eigen functioneren. Binnenkort start een kleine groep deelnemers een pilot met het zogeheten 'selfassessment'. Op basis van de uitkomsten wordt de digitale selfassessmenttool geoptimaliseerd en naar verwachting eind dit jaar kosteloos en op vrijwillige basis voor alle advocaten beschikbaar gesteld. De NOVA geeft hiermee nadere invulling aan een integrale kwaliteitsbenadering, samen met onder meer het rechtsgebiedenregister en de kwaliteitstoetsen.

► Beroepsopleiding

Prijs vernieuwde beroepsopleiding advocaten daalt met twintig procent

De vernieuwde beroepsopleiding, die in maart 2021 van start gaat, gaat tussen de € 11.000 en € 11.600 (exclusief btw) kosten. Ten opzichte van de huidige prijs (€ 14.780 exclusief btw) betekent dat een reductie van ruim twintig procent.

Hoewel de onder- en bovengrens bekend zijn, kan op dit moment nog niet de exacte prijs van de vernieuwde beroepsopleiding worden vastgesteld. Dat hangt mede af van de verdere invulling van de integratieve dagen (moot court).

Basistest

Ook is hierin niet de prijs van de basistest inbegrepen. Deze staat los van de opleidingsprijs en zal waarschijnlijk onder de € 200 (exclusief btw) uitkomen. Het college van afgevaardigden heeft aangegeven dat de basistest bij een negatieve uitkomst niet mag worden aangevuld met een opdracht omdat dit een selecterend karakter zou hebben. De algemene raad neemt dit mee in de verordening die in maart ter besluitvorming zal worden voorgelegd.

Prijsmatiging toevoegingskantoren

Zoals eerder aan het college van afgevaardigden is toegezegd, onderzoekt de algemene raad daarnaast ook of toevoegingskantoren in aanmerking komen voor een verdere prijsmatiging en zo ja, welke criteria hiervoor gelden en hoe deze korting financieel moet worden opgevangen.

Efficiëntere opzet

De prijsdaling is mede het gevolg van de efficiëntere opzet van de vernieuwde beroepsopleiding, die binnen een stageperiode van drie jaar ongeveer twee jaar beslaat. Hiermee wordt de opleiding qua tijdsbeslag (aantal dagdelen) ongeveer 35 procent efficiënter. Deze reductie wordt bereikt door integratie van vaardigheden en ethiek en door het verminderen van (de herhaling van) juridisch-inhoudelijk onderwijs. Dit zorgt voor een aanzienlijk lagere belasting voor advocaat-stagiairs en kantoren.

► Rechtsgebiedenregister

Let op: u heeft nog

~~33~~ **32 DAGEN**
om uw rechtsgebieden te registreren.

Kijk op advocatenorde.nl/registratie-van-uw-rechtsgebieden.

► Rechtsbijstand

Verhoging van vergoedingen voor sociaal advocaten in 2020/2021

De Raad voor Rechtsbijstand heeft nadere informatie gepubliceerd over de overbruggingsregeling voor 2020 en 2021 voor advocaten werkzaam in de toevoegingspraktijk.

Op 1 januari 2020 zijn het basisbedrag en de administratieve kostenvergoeding geïndexeerd. Ook ontvangen advocaten en mediators werkzaam in de toevoegingspraktijk in 2020 en 2021 een tijdelijke toelage van 10,88 euro (exclusief btw) per toevoegingspunt, voor de eerste 1.500 punten per jaar.

Meer informatie

Kijk voor meer gedetailleerde informatie op rvr.org.

OSR juridische opleidingen: leren met en van elkaar

Cursuskalender voorjaar 2020

De wereld is continu in beweging. Wetgeving wijzigt snel, cliënten worden mondiger en de concurrentie in de advocatuur groeit. Daarom zorg je dat je up-to-date blijft en werkt aan je professionele en persoonlijke ontwikkeling. Daar horen vaardigheden vanzelfsprekend ook bij. OSR juridische opleidingen is al bijna 40 jaar de meest complete en praktische juridisch opleider van Nederland. Jouw persoonlijke en professionele ontwikkeling staat bij ons centraal. Dus start jouw jaar scherp met een cursus van OSR.

Startdatum	Aantal dagen	Opleiding	Prijs	Punten NOVA
18 februari	1	Cursus Wet Arbeidsmarkt in Balans (WAB) <i>startgarantie</i>	€ 695,00	5
3 maart	3	Basiscursus sociaal zekerheidsrecht (incl. Participatiewet) <i>startgarantie</i>	€ 1.875,00	15
4 maart	3	Basisopleiding algemeen bestuursrecht <i>startgarantie</i>	€ 1.875,00	15
4 maart	1	Basiscursus fundamentele van het bestuursrecht <i>startgarantie</i>	€ 625,00	5
4 maart	1	Cursus integriteit en andere thema's uit de Ambtenarenwet 2017 (Wnra)	€ 625,00	5
6 maart	3	Leergang vreemdelingenrecht Regulier I Module A	€ 1.400,00	15
10 maart	2	Training effectief optreden ter zitting bij de bestuursrechter	€ 1.500,00	4
10 maart	1	Verdiepingscursus personenschade: causaliteit en schade	€ 375,00	3
11 maart	2	Training vitaliteit en persoonlijk leiderschap	€ 795,00	
11 maart	1	Cursus Awb-bezwaarschriftprocedure <i>startgarantie</i>	€ 625,00	5
17 maart	1	Basiscursus Wnra voor leidinggevend (lunchsessie)	€ 225,00	
17 maart	1	Basiscursus bruto netto traject in de personenschade	€ 375,00	
18 maart	1	Cursus Beroepsprocedure bij de bestuursrechter <i>startgarantie</i>	€ 625,00	5
19 maart	1	Piketcursus strafrecht	€ 750,00	6
19 maart	1	Basiscursus Participatiewet <i>startgarantie</i>	€ 625,00	5
19 maart	3	Leergang Sociaal Domein (Participatiewet, Wmo, Jeugdwet) <i>startgarantie</i>	€ 1.875,00	15
19 maart	1	Basiscursus blockchain en smart contracts in de juridische praktijk	€ 750,00	6
19 maart	11	Women Leadership Programme	€ 6.295,00	45
20 maart	1	Actualiteitencursus Personenschade	€ 250,00	2
25 maart	2	Basiscursus verzekeringsrecht	€ 895,00	12
25 maart	1	Basiscursus AVG in de praktijk	€ 750,00	6
26 maart	1	Basiscursus Nederlands en Europees aanbestedingsrecht	€ 625,00	5
26 maart	1	Studiedag Wmo 2015: van melding tot besluitname <i>startgarantie</i>	€ 625,00	5
27 maart	1	Training Intervisie in de juridische praktijk	€ 325,00	
30 maart	1	Basiscursus mededingingsrecht	€ 349,00	3
31 maart	2	Vreemdelingenrecht Regulier II Module B	€ 1.000,00	10
1 april	2	Basistraining Harvard onderhandelen voor juristen	€ 1.500,00	
2 april	1	Basiscursus Jeugdwet <i>startgarantie</i>	€ 625,00	5
3 april	2	Masterclass overheidsaansprakelijkheid	€ 1.195,00	10
7 april	1	Basiscursus Jeugdstraf(proces)recht	€ 750,00	6
7 april	1	Actualiteitencursus Wmo & Wlz	€ 625,00	5
8 april	1	Verdiepingscursus personenschade: afwikkeling schadeposten	€ 549,00	
8 april	1	Actualiteitencursus huurrecht	€ 625,00	5
16 april	1	Basiscursus Erfrecht in de advocatenpraktijk	€ 625,00	5
16 april	2	Cursus optreden in arbeidsongeschiktheidsprocedures	€ 1.250,00	10
21 april	1	Actualiteitencursus Participatiewet	€ 625,00	5

► Van de tuchtrechter

Deze uitspraken zijn geselecteerd en bewerkt door de Commissie Disciplinaire Rechtspraak, bestaande uit Jan de Bie Leuveling Tjeenk, Tjitske Cieremans, Han Jahae, Maurice Mooibroek en Robert Sanders.

Correspondentie met wederpartij

- Hof van Discipline 11 januari 2019, zaak nr. 180142, ECLI:NL:TAHVD:2019:10.
- Artikel 10a lid 1 sub a en e Advocatenwet, Gedragsregels 2, 3 en 25 (nieuw).
- Rechtstreekse correspondentie met wederpartij zonder voorafgaande toestemming advocaat wederpartij, handelen in strijd met geheimhoudingsplicht, onvoldoende distantie tot cliënt.

Mr. X stond de buurman van klagers bij in een geschil over een schutting en een kadastrale meting. In een civiele procedure zijn klagers in het gelijk gesteld. Nadat de advocaat van klagers had verzocht om nakoming van het vonnis door de cliënt van mr. X, heeft mr. X per e-mail gereageerd dat het civiele vonnis op een onjuiste rechtsopvatting berust en dat het hem beter lijkt om te zoeken naar een onderlinge oplossing tussen partijen. Ook nadat klagers hadden aangegeven geen heil te zien in een nader overleg bleef mr. X bij klagers aandringen op een onderling akkoord. Op enig moment stuurde mr. X hiertoe een brief rechtstreeks aan klagers, met een kopie naar hun advocaat. Ook had hij de buurvrouw van betrokkenen verzocht te bemiddelen.

Nadat de Raad van Discipline de klacht ongegrond heeft verklaard, oordeelt het hof in hoger beroep dat een advocaat zich op grond van gedragsregel 25 (regel 18 oud) niet rechtstreeks tot een partij mag wenden zonder tussenkomst van diens advocaat. Dit is slechts anders indien die advocaat hiertoe uitdrukkelijk toestemming geeft of als het rechtstreekse contact een aanzegging met rechtsgevolg is. In de zaak van mr. X is van beide uitzonderingen volgens het hof geen sprake. Tevergeefs voerde mr. X aan in de veronderstelling te hebben verkeerdat klagers niet meer werden bijgestaan door hun advocaat. Het hof verwerpt dat verweer omdat klagers expliciet aan mr. X te kennen hadden gegeven dat zij hun advocaat hadden verzocht uitvoering te geven aan het vonnis. Ook had mr. X een kopie van zijn brief aan de advocaat van klagers gestuurd.

Mr. X heeft volgens het hof niet zijn geheimhoudingsplicht geschonden door informatie over de zaak met

de buurvrouw van betrokkenen te delen. Deze geheimhoudingsplicht geldt immers primair in de verhouding tussen een advocaat en zijn cliënt. Toch verklaart het hof dit klachtonderdeel gegrond nu mr. X inhoudelijke en vertrouwelijke informatie over het geschil met de buurvrouw heeft gedeeld. Hierdoor heeft mr. X de vrijheid die hij heeft in de belangenbehartiging voor zijn cliënt overschreden. Hij heeft onvoldoende rekening gehouden met de impact voor klagers van het verstrekken van die informatie aan een derde en heeft hun belangen hierdoor onnodig geschaad. Ook was hier geen redelijk doel mee gediend, aangezien klagers al expliciet hadden aangegeven niet open te staan voor een schikkingsvoorstel. Tot slot heeft mr. X zich onvoldoende onafhankelijk opgesteld door in zijn brief klagers aan te spreken op hun gezondheid en hun financiële uitgavenpatroon. Ook het zeer ongebruikelijke inschakelen van een buurtgenoot om te bemiddelen, raakt de onafhankelijkheid van mr. X. Waarschuwing.

Geslaagd herzieningsverzoek

- Hof van Discipline, 25 maart 2019, zaak nr. 180081H, ECLI:NL:TAHVD:2019:37.
- Artikel 10a, lid 1 sub d Advocatenwet.
- Herziening in tuchtprocedure geslaagd, hof schendt fundamenteel rechtsbeginsel.

Mr. X treedt op voor een aansprakelijkheidsverzekeraar in een langlopende letselschadekwestie waarbij klagers de gynaecoloog en het ziekenhuis aansprakelijk hebben gesteld. Over de letselschadevordering van klagers is geprocedeerd, maar op enig moment hebben partijen de mogelijkheden van een buitengerechtelijk schadeafwikkelingstraject onderzocht.

Op eenzijdig verzoek van klagers is een concept-schadeberekenningsrapport uitgebracht. Op verzoek van beide partijen is ook door een adviesbureau gerapporteerd over de zorgbehoefte van de dochter van klagers.

Tijdens een bespreking met klagers, mr. X en de aansprakelijkheidsverzekeraar verbonden schaderegelaar heeft mr. X namens zijn cliënt een voor klagers toen nog onbekend rekenrapport getoond. Het betreft een rapport van

in totaal vijf pagina's, uitgebracht aan de schaderegelaar. Klagers starten een tuchtprocedure tegen mr. X, waarbij zij hem onder meer verwijten dat hij tijdens de bespreking met het rapport feitelijk onjuiste gegevens heeft verstrekt. Volgens klagers werd in die rapportage het aantal uren zorgbehoefte zoals dat is vastgesteld in het rapport van het adviesbureau in twijfel getrokken, waarmee hij hen heeft overvallen.

De raad heeft dit klachtonderdeel ongegrond verklaard, waarbij onder meer is overwogen dat mr. X het ingebrachte rapport niet als bindend advies zag en dat hij de vrijheid had met een (nieuw) tegenrapport te komen, zoals niet ongebruikelijk is in een buitengerechtelijk schadeafwikkelingstraject. Niet gesteld of gebleken is dat klagers in hun belangen zijn geschaad doordat het rapport niet tevoren is toegestuurd. Bovendien dateert het rapport van enkele dagen voor de bespreking.

In beroep heeft het hof overwogen aanleiding te zien om het betreffende klachtonderdeel uitgebreider weer te geven dan de raad heeft gedaan, en als volgt te herformuleren: '[dat] verweerder tijdens de bespreking [...] een voor klagers tot dat moment onbekende, in opdracht van Y door Z opgestelde tegenrapportage op tafel heeft gelegd'. Het hof heeft dit klachtonderdeel vervolgens gegrond verklaard en aan mr. X een waarschuwing opgelegd. Het hof heeft daarbij onder meer overwogen dat de belangen van de wederpartij in beginsel onnodig en zonder redelijk doel worden geschaad indien een advocaat zonder enige voor aankondiging tijdens een onderhandelingsbijeenkomst, waarbij de wederpartij ervan mocht uitgaan dat de onderhandelingen hoofdzakelijk zouden worden gevoerd op basis van een bij beide partijen vooraf bekend deskundigenrapport, 'een min of meer uitgebreide contrarapportage inbrengt en toelicht'. Dat bracht, aldus het hof, 'onvermijdelijk mee dat de wederpartij (klagers) op dat moment een forse informatieachterstand ervaart die substantiële ongelijkwaardigheid van die wederpartij ten opzichte van de andere partij in verband met de onderhandelingen tot gevolg heeft'.

In de voorgelegde zaak vraagt mr. X herziening van die beslissing. Hij heeft aangevoerd dat door het hof bij de behandeling van het hoger beroep fundamentele rechts-

beginselen zijn geschonden. Sprake is geweest van een onjuiste vaststelling van de feiten, onder meer doordat het hof bij de behandeling en beoordeling niet van het juiste rapport is uitgegaan. Het hof heeft de klacht bovendien anders opgevat dan door klagers is beoogd en door mr. X en de raad is opgevat. De klacht van klagers had immers geen betrekking op de door het hof bedoelde rapportage, aldus mr. X.

Het hof wijst het verzoek tot herziening van mr. X toe en overweegt daartoe als volgt.

Met mr. X is het hof van oordeel dat bij de behandeling van de klachtzaak in hoger beroep fundamentele rechtsbeginselen zijn geschonden, doordat het hof de klacht anders heeft opgevat en uitgelegd dan deze door klagers was uiteengezet, waarbij het hof bovendien ten onrechte niet het juiste rapport (dat overigens niet geheel was overgelegd in de procedure, maar enkel de inhoudsopgave en de eerste pagina's) tot uitgangspunt van zijn beslissing heeft genomen. Doordat het een, noch het ander door het hof ter zitting bij partijen aan de orde is gesteld, hebben partijen (in het bijzonder mr. X) niet de mogelijkheid gehad om die verkeerde voorstelling van zaken bij het hof weg te nemen. De strekking van de klacht was volgens het hof immers dat het mr. X niet vrijstond met een nieuw, op andere (zorgbehoefte)uitgangspunten gebaseerd rapport te komen, omdat de eerdere rapportage over de zorgbehoefte als een bindend advies moest worden gezien, en dat klagers zich daarom door het door mr. X gepresenteerde rapport overvallen voelden. Het hof is er echter vanuit gegaan dat klagers werden overvallen door een 'min of meer uitgebreide contrarapportage' en heeft daarbij blijkens de formulering van de klacht en de feitenvaststelling in zijn beslissing niet het juiste rapport voor ogen gehad.

Het hof dient thans opnieuw te beslissen in het hoger beroep in de zaak. Het hof is van oordeel dat partijen in dat kader nog de gelegenheid dienen te krijgen zich opnieuw over dat hoger beroep uit te laten, nu met name klagers van de mogelijkheid daartoe in de herzieningsprocedure geen gebruik hebben gemaakt (redactionele opmerking: intussen heeft het hof de beslissing van de raad bekrachtigd, zie Hof van Discipline 21 juni 2019, ECLI:NL:TAHVD:2019:116).

Wetgevingsadvies

De NOVA telt zestien adviescommissies wetgeving, verdeeld over bijna alle disciplines van het recht, die aan de algemene raad advies uitbrengen over wetsvoorstellen. Recent verschenen adviezen over:

Wet aanscherping maatregelen rijden onder invloed

Adviescommissie strafrecht, 24 december 2019

Wetsvoorstel uitbreiding slachtofferrechten

Algemene raad, 11 december 2019

Wet minimumtarief zelfstandigen en zelfstandigenverklaring

Adviescommissie arbeidsrecht, 10 december 2019

Wetsvoorstel uitbreiding taakstrafverbod bij geweld tegen personen met een publieke taak

Adviescommissie strafrecht, 3 december 2019

Wet bedrag ineens, RVU en verlofsparen

Adviescommissie pensioenrecht, 2 december 2019

Besluit proceskosten bestuursrecht

Adviescommissie bestuursrecht, 28 november 2019

Wet aanpassing geschillenregeling en verduidelijking ontvankelijkheidseisen enquêteprocedure

Gecombineerde Commissie Vennootschapsrecht, 22 november 2019

Begrotingsbehandeling J&V, onderdeel rechtsbijstand in de asielfase

Algemene raad, 18 november 2019

Juridische databank

Download alle wetgevingsadviezen in de juridische databank via advocatenorde.nl/juridische-databank.

Benoemingen

Adviescommissie arbeidsrecht

Benoemd tot lid per 2 december 2019:

- Dhr. mr. A. (Alexander) Briejer
- Mw. mr. J. (Jolanda) Krijgsmann
- Mw. mr. J. (Joyce) Snijder

Adviescommissie insolventierecht

Benoemd tot lid per 1 januari 2020:

- Mw. mr. M.H. (Marianne) Boersen
- Mr. J.B.A. (Bert) Jansen
- Mr. R.J. (Robbert Jan) van der Weijden

Examencommissie BA

Benoemd per 7 januari 2020:

- Dhr. mr. dr. B. (Bas) de Wilde

Commissie cassatie

Benoemd tot lid per 1 februari 2020:

- Dhr. prof. mr. dr. M. (Matthias) Haentjens
  - Dhr. mr. F.E. (Freerk) Vermeulen
- Aangewezen als voorzitter per 1 februari 2020:
- Dhr. mr. dr. C.E. (Coen) Drion

Adviescommissie strafrecht

Benoemd tot lid per 15 mei 2020:

- Dhr. mr. J.L. (Jaap) Baar
- Dhr. mr. M.C. (Mathieu) van Linde

Raad van Discipline 's-Hertogenbosch

Verkozen als lid per 1 januari 2020:

- Dhr. mr. M.M.C. (Marc) van de Ven

Raad van Discipline Den Haag

Verkozen als plaatsvervangend lid per 1 januari 2020:

- Dhr. mr. B.F. (Barry) van Noort

Regelgeving

Op 1 januari 2020 is nieuwe regelgeving in werking getreden.

Verzamelverordening 2019

Inwerkingtreding: 1 januari 2020, met uitzondering van inwerkingtreding op 1 maart 2020 van artikel I, onderdelen A, F, G, H, J, V, Y, Z.

Wijzigingsregeling modellen en lijst rechtsgebieden 2019

Inwerkingtreding: 1 januari 2020

Besluit financiële bijdrage 2020

Inwerkingtreding: 1 januari 2020

Wijzigingsverordening civiele cassatie

Inwerkingtreding: 1 februari 2020

Wijzigingsregeling civiele cassatie

Inwerkingtreding: 1 februari 2020

Wijzigingsbesluit mandaat AS

Inwerkingtreding: 1 februari 2020

Wijzigingsbesluit mandaat AR

Inwerkingtreding: 1 februari 2020

Meer informatie

De wijzigingen vindt u op regelgeving.advocatenorde.nl onder het kopje 'Overige regelgeving en wijzigingsbesluiten.'

C A S S A T I E
I N C I V I E L E Z A K E N

Mr. K. Aantjes
aantjes@ aantjeszevenberg.nl

Mr. F.I. van Dorsser
vandorsser@ aantjeszevenberg.nl

070-3906260 | www.aantjeszevenberg.nl

Procederen in Oostenrijk?

Wijnkamp Advocatuur/Advokatur GmbH

Nederlandstalig advocatenkantoor gevestigd in Oostenrijk.

Meerdere advocaten
Meerdere specialismen
Communicatie in de Nederlandse taal
Specialisatie: Bergsportrecht | Skirecht | Letselschade | Strafrecht

A-6460 Imst, Sirapuit 7 Oostenrijk
T: +43 (0) 5412/64640 F: +43 (0) 5412/64640-15
M: office@wijnkamp-advocatuur.com W: www.wijnkamp-advocatuur.com

ADVANCE

Uw toevoegingen direct uitbetaald

Werkwijze om uw groei te financieren

Voor meer informatie
kijk op www.advance.nl
of bel: 0226 45 11 25
Advance (voorheen Cardec)

voordelen:

- 85% bij aanvang van uw toevoegingszaak binnen 24 uur op uw rekening
- 15% (+ btw) volgt na uitbetaling door de RvR
- Alle reeds lopende toevoegingszaken in één keer inbrengen
- Zelf bepalen of en op welk tijdstip u een toevoegingszaak ter bevoorschotting aanbiedt
- Extra uren inzake bewerkelijke zaken kunnen worden bevoorschot
- Meer financiële ruimte en meer werk kapitaal

Naast advocaat ook mediator worden?

Procederen of partijen helpen bij het vinden van oplossingen? Met de MfN-erkende opleidingen van het Centrum voor Conflicthantering leert u hoe u als professioneel mediator vastgelopen communicatie weer op gang kunt brengen en partijen bij kunt staan in het vinden van oplossingen.

www.cvc.nl

agenda

Informatieavond:

donderdag 19 maart	Haarlem
donderdag 2 april	Den Bosch
donderdag 14 mei	Haarlem

Startdatum mediationopleiding:

maandag 3 februari	Haarlem
donderdag 16 april	Haarlem
maandag 17 augustus (versnelde opleiding)	Willemstad, Curaçao
donderdag 17 september	Haarlem
donderdag 19 november	Haarlem

Meer informatie voor overige trainingen:
www.cvc.nl

Nieuwe Gracht 74
Haarlem

T 023 532 31 96
E mediation@cvc.nl

Transfers

Wie, wat, waar?

Wie vertrok, wie stopte en wie begon voor zichzelf? Bent u onlangs van kantoor gewisseld of eigen baas geworden? Mail uw verhaal of meld u aan via redactie@advocatenblad.nl.

Naar ander kantoor

Aarsen, mw. mr. H.M. van: Van Dijk c.s. Advocaten te Maastricht
Acker, mw. mr. L.C.P.M. van: SPEE advocaten & mediation te Maastricht
Akdeniz, mr. I.: AKD te Eindhoven
Alblas, mr. D.: Vos & De Lange Advocaten te Barendrecht

Bennani-Karim, mw. mr. J.: TEAM Advocaten te Utrecht
Berendschot, mr. H.G.M.: AKD te Rotterdam
Bergkotte, mr. D.J.: Salomons Van der Valk Advocaten te 's-Gravenhage
Blok, mw. mr. C.G.: Warnink & Both Advocaten te Kampen
Boer, mw. mr. E. de: Tata Steel Nederland Services BV

Duijm, mr. J.C.M.: Hogan Lovells International LLP te Londen
Dungen, mw. mr. C.M.W. van den: Geeraedts Van den Dungen Advocaten te 's-Hertogenbosch
Dunhof, mr. J.M.: Damsté advocaten-notarissen te Enschede
Ebels, mw. mr. M.L.: Brouwer & Law Advocatuur B.V. te Amsterdam

Zwolle
Habermehl, mr. M.D.A.: Stibbe N.V. te Amsterdam
Hagedoorn, mw. mr. J.J.E. van: Bouwman Advocaten te Uden
Hasselaar-Veltkamp, mw. mr. S.J.: In 't Veen Advocaten te Alphen aan den Rijn
Haster, mr. T.V.: raad van de orde Rotterdam te Rotterdam
Heijerman, mr. Th.: Clifford Chance LLP te

advocaten-notarissen N.V. te Utrecht
Hoving, mr. H.A.: Dirkzwager legal & tax te Nijmegen
Huis in het Veld, mr. S.I.: NautaDutilh N.V. te Amsterdam
Hullenaar, mr. R. van 't: Jones Day te Amsterdam
Jalink, mr. D.W.O.: Allen & Overy LLP te Amsterdam
Jong, mr. J.W. de: Pels Rijcken & Droogleever

'Het advocatenvak is een ambacht'

Dick Alblas (51) maakte onlangs de switch naar de advocatuur. Daarvoor was hij forensisch accountant en werkzaam als Director bij Grant Thornton Forensic & Dispute Services B.V. Inmiddels is hij advocaat bij Vos & De Lange Advocaten in Barendrecht. 'Als forensisch accountant ben je veel minder *dominus litis*. Ook blijf je als accountant ver weg van het beoordelen en het concluderen. Juist in de rol van advocaat heb je daarin wel een belangrijke taak. Ik houd mij binnen kantoor voornamelijk bezig met ondernemings(straf)recht, insolventierecht en financieel recht. Mijn achtergrond in de forensische accountancy is daarbij van meerwaarde. Het advocatenvak is een ambacht en dat leer ik gaandeweg. Ik mag mij gelukkig prijzen met goede kantoorgenoten die mij een schat aan kennis en ervaring willen overdragen.'

Baart, mr. R.I.C.: Caland Advocaten te Rotterdam
Baeten, mw. mr. M.A.: Benthem Gratama Advocaten te Zwolle
Bastin, mw. mr. A.L.: Van Zeijl Bijl Aartsen Advocaten te Harderwijk
Bavinck, mr. R.D.J.: Baker & McKenzie Amsterdam N.V. te Amsterdam
Bekooij, mw. mr. J.M.: Farber Zwaanswijk Advocaten B.V. te 's-Gravenhage

te Velsen-Noord
Brenninkmeijer-Verbaan, mw. mr. H.C.L.: LOYR te Amsterdam-Zuidoost
Buuren, mr. R. van: Bird & Bird LLP te 's-Gravenhage
Chalmers Hoyneck van Papendrecht, mr. R.: AKD te Rotterdam
Claassens, mr. L.V.: Fender Advocaten B.V. te Eindhoven
Degens, mw. mr. F.H.H.M.: RRA Advocaten N.V. te Voerendaal

Eliens, mr. M.F.: De Brauw Blackstone Westbroek N.V. te Amsterdam
Fraterman, mw. mr. G.K.: Blankestijn advocaten & mediators LLP te Hengelo ov
Goettsch, mr. J.: Allen & Overy LLP te Amsterdam
Griffioen-Wennekers, mw. mr. L.C.: In 't Veen Advocaten te Alphen aan den Rijn
Gunckel, mw. mr. A.M.: Nysingh advocaten-notarissen N.V. te

Amsterdam
Hellendoorn, mw. mr. M.S.: Houthoff Coöperatief U.A. te Amsterdam
Hendriks, mw. mr. S.D.: AKD te Rotterdam
Hoefnagel, mr. J.B.J.: Linklaters LLP te Amsterdam
Hof, mw. mr. J.J.M. van den: Dirkzwager legal & tax te Nijmegen
Homveld, mr. T.F.: DLA Piper Nederland N.V. te Amsterdam
Hoogeterp, mw. mr. E.E.: Nysingh

Fortuijn N.V. te 's-Gravenhage
Jonge, mw. mr. M.G.N. de: Dirkzwager legal & tax te Nijmegen
Keizers, mr. B.A.: Hogan Lovells International LLP te Londen
Kessel, mr. D. van: Florent te Amsterdam
Klein, mr. J.P. van der: NautaDutilh N.V. te Rotterdam
Kleingeld, mr. J.J.Y.: EBH Legal B.V. te Honselersdijk

Koevoet, mr. C.M.: Van den Herik & Verhulst Advocaten N.V. te Rotterdam

Paas, mw. mr. C.: Stad Advocaten te Emmen
Peters, mr. T.E.: De Brauw Blackstone

Amsterdam
Setz, mr. S.K.: Yur Advocaten B.V. te Rotterdam

Thirij, mr. M.L.: Scott+Scott Europe B.V. te Amsterdam
Uden, mr. F.C. van:

Woltering, mr. B.P.: AKD te Rotterdam
Woudenberg, mr. R.M.: NautaDutilh N.V. te

'Er gebeurt in rap tempo ontzettend veel'

Jochem Spaans (45) werd onlangs benoemd tot partner bij de Real Estate Group van NautaDutilh. Daarvoor was hij senior counsel bij Allen & Overy. 'NautaDutilh's focus op de top van het Nederlandse bedrijfsleven sluit naadloos aan bij mijn ambities en praktijk. Ik werk op terreinen waarbij overheid en bedrijfsleven met elkaar voor belangrijke uitdagingen staan. Denk aan de energietransitie en klimaatverandering. Daar gebeurt in rap tempo ontzettend veel, ook op het gebied van wet- en regelgeving. Het is spannend en uitdagend om daarin een rol te spelen. Een werkdag is voor mij geslaagd als ik voor mijn cliënten resultaat heb geboekt en daaraan met mijn team plezier heb beleefd. En vooral als een project waaraan we jaren hebben gewerkt, de operationele fase ingaat.'

Lange, mr. C.J. de: Cleerdin & Hamer Advocaten te Almere
Leeuw, mw. mr. L.E. de: La Gro Geelkerken Advocaten B.V. te Alphen aan den Rijn
Marres, mr. R.A.: de Breij te Amsterdam
Mauer, mr. N.: Fender Advocaten B.V. te Eindhoven
Megens, mr. B.: Brande & Verheij LLP te Rotterdam
Melissen, mw. mr. T.M.: Molenaar & Hermes Advocaten te Noord-Scharwoude
Mennen, mw. mr. C.G.P.: Pellicaan Advocaten N.V. te Amsterdam
Molen, mr. M.L. van der: Norton Rose Fulbright LLP te Amsterdam
Muit, mr. R.M.J.: Van Dorsten & Muit Advocaten te Amsterdam
Munten, mr. W.: De Peel Letselschade Advocaten te Weert

Westbroek N.V. te Amsterdam
Poelert, mr. T.: NautaDutilh N.V. te Amsterdam
Poerink, mr. G.J.E.: AKD te Rotterdam
Pool, mr. F.: Mieke Krol advocaten te Rotterdam
Postma, mr. J.: EBH Legal B.V. te Honselersdijk
Postma, mw. mr. B.A.A.: Sjöcrona van Stigt Advocaten te Rotterdam
Postma, mw. mr. M.S.: L & A Advocaten te Amsterdam
Prinsen, mw. mr. L.A.: Boomborg Advocaten te Hilversum
Roks, mw. mr. D.P.M.A.H.: Advocatenkantoor Van den Berge te Bergen op Zoom
Savelsbergh, mr. J.C.E.: Fender Advocaten B.V. te Eindhoven
Šehomerovic, mr. A.: Orange Clover Advocaten B.V. te

Shenouda, mr. R.A.: KienhuisHoving advocaten en notarissen te Enschede
Simonis-de Graaff, mw. mr. L.F.J.: Stichting Achmea Rechtsbijstand te Tilburg
Sivro, mr. Z.: Hofstaete Advocatuur te 's-Gravenhage
Smeets, mw. mr. S.J.J.A.: de Breij te Amsterdam
Smink, mw. mr. S.: UMCG te Groningen
Snijders, mr. F.J.J.: Basell Service Company B.V. te Rotterdam
Spaans, mr. L.A.J.: NautaDutilh N.V. te Amsterdam
Spaans, mr. S.: DLA Piper Nederland N.V. te Amsterdam
Stax, mr. S.H.: Allen & Overy LLP te Amsterdam
Tersteeg, mw. mr. J.A.: Van As Advocaten te Nieuwegein

Fieldfisher N.V. te Amsterdam
Uden, mw. mr. L.N.M. van: Houthoff Coöperatief U.A. te Amsterdam
Vane, mr. R.: In 't Veen Advocaten te Alphen aan den Rijn
Varela, mw. mr. L.: Eversheds Sutherland (Netherlands) B.V. te Rotterdam
Veltman, mr. J.D.: Daniels Huisman N.V. te Deventer
Vermeer, mw. mr. M.F.: NewGround Law te Amsterdam
Versteeg, mr. N.: De Brauw Blackstone Westbroek N.V. te Amsterdam
Wieland, mr. W.A.T.: Fender Advocaten B.V. te Eindhoven
Wieringa, mw. mr. A.: Van Hall Advocaten Arbeidsrecht te Utrecht
Wolfswinkel, mw. mr. T.E.: Tanger Advocaten te Alkmaar

Londen
Zwartjens, mw. mr. D.: Nysingh advocaten-notarissen N.V. te Utrecht

Naar nieuw(e) kantoor of associatie

Aalberts integrated piping systems group B.V. (mr. A.H. Prevo te Hilversum)
Advius (mw. mr. S.A.A. Hendrickx te 's-Gravenhage)
Advocaat Sepehr (mr. S. Yadegari te Assendelft)
Advocaten O&P MinFin (mr. J.L.A. Helmer en mr. M.C. Nijholt te 's-Gravenhage)
Advocatenkantoor Kamsma (mw. mr. R.C.M. Kamsma te Leeuwarden)
Advocatenkantoor Van de Loo (mw. mr. E.B. van de Loo te Amsterdam)

De Wet herziening partneralimentatie

De Wet herziening partneralimentatie
B.H.A.M. Boelens, ISBN 978-94-6290-724-9

Deze korte introductie geeft een compact, maar volledig, overzicht van het recht op partneralimentatie inclusief de wijzigingen als gevolg van de inwerkingtreding van de Wet herziening partneralimentatie.

Commentaar & Context Wet herziening partneralimentatie
Wendy Schrama, Bregje Dijksterhuis en Naomi Spalter,
ISBN 978-94-6290-733-1

Dit boek zet per wettelijke bepaling de parlementaire geschiedenis op een rij en geeft een commentaar op die bepalingen. Daarnaast wordt in kaart gebracht op welke punten open vragen liggen die door de rechterlijke macht in samenhang met de doctrine beantwoord zullen worden. Dit boek beoogt daarbij een leidraad te bieden.

Bestel vandaag nog uw exemplaar op www.boomjuridisch.nl

Advocatenpraktijk mr. Q.F. Pluymaekers (mr. Q.F. Pluymaekers te Bostel)
Aldina Advocatuur (mw. mr. A. Redzić-Huseinović te Tilburg)
Bas Derhaag Advocatuur en Mediation B.V. (mr. S.J.H.V. Derhaag te Amsterdam)
Beydals (mr. G. Beydals te Midwoud)
Blokker Advocatenkantoor (mw. mr. B.H. Blokker-Bruil te Apeldoorn)
Choy Legal (mr. C.

mr. S.M. Diepeveen-Goldhoorn te Zutphen)
Hunter Douglas Europe B.V. (mr. P. de Vries te Rotterdam)
Hurenkamp Advocatuur (mw. mr. C.H.H. Hurenkamp te Echt)
Iris Cuijten Advocaat (mw. mr. E.J.A. Cuijten te Valkenswaard)
Janssen Vaccines & Prevention B.V. (mw. mr. R. Soetens te Leiden)
Jeroen Wendelgelst Advocaat voor Beleggers en

MAAS Familierecht (mw. mr. G. Maas-Looijen te 's-Gravenhage)
Mitsubishi Industries Europe (mr. J.M. Beckett te Almere)
Mr. S.J. Spanjaard (mr. S.J. Spanjaard te Haarlem)
Mycale (mr. U. Ellian te Almere)
OxLegal (mr. M.F.J. van Os te 's-Hertogenbosch)
P.G. Kuipers & Zonen B.V. (mr. M.W.G. Castelijns te 's-Hertogenbosch)

Amsterdam)
Van Velzen Advocatuur (mr. R.J. van Velzen te Heiloo)
Vinken Advocatuur B.V. (mw. mr. C.M.H.C. Vinken-Geijselaers te Mierlo)
Uit de praktijk
Acun, mr. H.H., Tilburg (01-12-2019)
Akkermans, mr. P.J.M., Diepenheim (27-11-2019)
Althaus, mr. K., Amsterdam (10-11-2019)
Baghery Ziabari, mw.

Blindenbach, mr. B.J., Utrecht (26-11-2019)
Bode, mw. mr. L. de, Arnhem (11-11-2019)
Boer, mw. mr. A., Rotterdam (28-11-2019)
Bolijn van der Linden, mw. mr. M.G., Apeldoorn (15-12-2019)
Bonarius, mr. M., Rotterdam (15-11-2019)
Bouwmeester, mw. mr. N., Utrecht (01-12-2019)
Bruinsma, mr. J.F.D., Soest (04-12-2019)
Bulte, mr. H.J., Amsterdam (23-12-2019)
Deijck, mw. mr. E.Y.M.

'Veel sectorale kennis'

Advocaat banking & finance **Diana Gunckel** (49) stapte onlangs over van KienhuisHoving naar Nysingh advocaten-notarissen. 'Het grootste voordeel van Nysingh vind ik het hoge ambitieniveau in combinatie met een uitstekende juridische kwaliteit, een mooie cliëntenportefeuille en de organisatie in marktgroepen. Daardoor beschikt Nysingh over veel sectorale kennis. Ook de informele, prettige en tegelijk professionele wijze waarop de collega's met elkaar omgaan, spreekt me aan. Banking & finance is een maatschappelijk relevant en dynamisch rechtsgebied, dat dagelijks en volop in bewew& finance praktijk verder te kunnen uitbouwen, mede door aan te haken bij de sterke marktgroepen van Nysingh.'

Choy te 's-Gravenhage)
Coöperatie TLC Nederland U.A. (mw. mr. A. Hoekman, mw. mr. W.T.M. Krieger en mr. C.A.M. Luttkhuis te Enschede)
Dijkmans Arbeidsrecht (mw. mr. I.M. Dijkmans te Oegstgeest)
Evertsz law & litigation (mr. D.A. Evertsz te Amsterdam)
Funda B.V. (mw. mr. R.M. de Wit te Amsterdam)
Goldhoorn Familierecht (mw.

Ondernemers (mr. J. Wendelgelst te Amstelveen)
Just advocatuur & mediation (mw. mr. R.P. Tempelman te Hilversum)
Kartal advocaat (mr. M. Kartal te Amsterdam)
LEF Advocatuur (mw. mr. R.M. Boesjes te Haarlem)
Lex Flori B.V. (mw. mr. F.L. van Dijk te Haarlem)
Looije Agro Technics (mw. mr. C. van Geel te Made)

Sanne van Bergen arbeidsrechtadvocaat (mw. mr. S.J.E. van Bergen te Groenlo)
STRAFRECHTLAB. NL (mr. M. de Klerk te Haarlem)
Tata Consultancy Services Netherlands B.V. (mw. mr. J. Kroes te Amsterdam)
Teekens Karstens advocaten notarissen (mr. H.R. Goudsmit te Amsterdam)
TENCENT INTERNATIONAL SERVICE EUROPE B.V. (mr. M.A. van Oyen te

Amsterdam (16-12-2019)
Bakker, mr. P.R., 's-Hertogenbosch (07-11-2019)
Berg, mr. D. van den, Hardenberg (01-12-2019)
Bergwerf, mr. V.G.G., Rotterdam (01-12-2019)
Bessems, mw. mr. J., 's Gravenhage (01-12-2019)
Bierenbroodspot, mw. mr. A., Amsterdam (16-12-2019)
Blaauw, mr. R.M., 's-Gravenhage (01-12-2019)

van, Amsterdam (23-12-2019)
Derks-Höppener, mw. mr. A.M.B.J., Geleen (20-12-2019)
Devilee, mw. mr. J.A.J., Rotterdam (26-11-2019)
Dibbits, mr. J.W., Amsterdam (18-11-2019)
Diederren, mr. P.H.J., Neerkant (19-12-2019)
Dierx, mr. L.H., Geleen (20-12-2019)
Dijkman, mw. mr. M.C.E., 's-Gravenhage (01-12-2019)

Dogan , mr. H., Amsterdam (30-11-2019)	(06-12-2019)	Koenes , mw. mr. M.N., Amsterdam (09-12-2019)	Reuvers , mw. mr. M.E., Rotterdam (01-12-2019)	Steijgerwalt , mw. mr. C., Zeist (12-12-2019)
Edixhoven-de Bruyn	Hendriks , mw. mr. I.M., Amsterdam (12-11-2019)	Koster , mr. J.D., Singapore (09-12-2019)	Rhijn , mr. M. van, 's-Gravenhage (01-12-2019)	Tempelaars , mr. T.M., Amsterdam (18-12-2019)
Ouboter , mw. mr. J., Amsterdam (01-12-2019)	Hilst-Meuwese , mw. mr. H.J. van, 's-Hertogenbosch (01-12-2019)	Langen-de Heus , mw. mr. J.M.E., Nijmegen (11-12-2019)	Richert , mr. M.J.C., Amsterdam (14-12-2019)	Veenendaal , mr. C.J.M. van, Culemborg (30-11-2019)
Eeghen , mr. L.J. van, Amsterdam (30-11-2019)	Hofman , mr. M., Amsterdam (09-12-2019)	Larooij , mr. K.B., Amersfoort (09-12-2019)	Richtersz , mw. mr. S., Amsterdam (02-12-2019)	Verdoorn , mr. P.P., Apeldoorn (23-12-2019)
Eksen , mw. mr. A., Enschede (08-11-2019)	Hopman , mw. mr. L., Zwanenburg (20-12-2019)	Lemmens , mw. mr. A.M.H.E.G., Maastricht (23-12-2019)	Riemer , mr. P.W.G., Amsterdam (23-12-2019)	Verlaan , mw. mr. D., 's-Hertogenbosch (02-12-2019)
Elgersma , mw. mr. E.H., Eesveen				Versteden , mw. mr.

'Ik wilde een eigen merk neerzetten'

Iris Cuijten (26) startte deze maand haar eigen kantoor in Valkenswaard. Daarvoor werkte ze bij Brokking Advocatuur & Mediation. 'Ik wilde graag een eigen merk neerzetten, gebaseerd op mijn werkwijze en mijn kernwaarden. De opstartfase gaf mij veel energie. Je kunt je voorstellen hoe groot de lach op mijn gezicht was toen de eerste cliënten belden voor een afspraak. Ik focus mij op het arbeidsrecht en het familierecht. Het ontzorgen van ondernemers en de waardering die je in het familierecht krijgt, vind ik mooi. Je helpt deze mensen in situaties die hun meest dierbare bezit aangaan: hun familie. Ik hoop de komende tijd veel te leren op het gebied van ondernemerschap, zodat ik naast een succesvolle advocaat ook een succesvolle ondernemer ben.'

(17-12-2019)	Hoppenbrouwers , mw. mr. M-L.A.J., Arnhem (05-11-2019)	Lubbers , mr. M.H.J., Amsterdam (23-12-2019)	Rijk , mr. H.C.J., Velsen- Noord (23-12-2019)	N.A.C., Tilburg (01-12-2019)
Ertürk , mr. K., Amsterdam (13-11-2019)	Huijzen , mr. M.M., Amsterdam (02-12-2019)	Maarl-Cohen , mw. mr. B.R. van der, Veenendaal (17-12-2019)	Schepers , mw. mr. K.D.M., Sittard (22-12-2019)	Vis , mr. P.C., Utrecht (09-12-2019)
Falkenberg , mr. G.B., Maastricht (13-12-2019)	Ijseldijk , mw. mr. S.M.J., Rotterdam (22-11-2019)	Maas-van Weert , mw. mr. W.S., Eindhoven (01-12-2019)	Schoone , mw. mr. S.G.E., Amsterdam (01-12-2019)	Vogels-Rooijackers , mw. mr. J.J.M., Tilburg (01-12-2019)
Fontijne , mw. mr. M., Leiden (11-11-2019)	Imaalitane-Koster , mw. mr. K., Amsterdam (01-12-2019)	Marwijk Kooy , mw. mr. S.E. van, Amsterdam (01-12-2019)	Schouten , mr. J.F.G., Zeist (30-11-2019)	Werf , mr. M.E. van der, Utrecht (23-12-2019)
Geertsema , mw. mr. K.E., Amsterdam (20-12-2019)	Immerseel , mr. M.F. van, Rotterdam (20-12-2019)	Munnichs , mr. S.A.J.M., Eindhoven (29-11-2019)	Schreuder , mr. F.P.R., Schiedam (12-11-2019)	Wieringa , mw. mr. L., Amsterdam (01-12-2019)
Gerritsen , mw. mr. M.T.W., Amsterdam (01-12-2019)	Jong , mr. S.J. de, Amsterdam (01-12-2019)	Nielsen-Westrouen van Meeteren , mw. mr. V.F. van, Eindhoven (04-12-2019)	Schuppen , mw. mr. M. van, Loenen aan de Vecht (04-12-2019)	Wijnmalen , mr. K., Dordrecht (20-12-2019)
Gomes , mw. mr. C.P., Amsterdam (19-12-2019)	Jongedijk-Eijsink , mw. mr. B., Oosterhout nb (01-12-2019)	Niet-Sünbül , mw. mr. E. van der, Zoetermeer (17-12-2019)	Schuurman , mw. mr. P., Leeuwarden (18-11-2019)	Overleden
Goudriaan , mr. C.G.P., Amsterdam (18-12-2019)	Jonker , mw. mr. E., Almere (23-12-2019)	Omvlee , mw. mr. E.D., Tilburg (19-12-2019)	Simonis , mr. C.W., Leiden (05-11-2019)	Jorna , mr. Th.B.L., Blaricum (26-10-2019)
Govers , mr. H.F., Amsterdam (23-12-2019)	Kapelle , mr. T, Tiel (02-12-2019)	Oosterheert , mw. mr. Y.M., Amsterdam (05-12-2019)	Sluijmer , mw. mr. I.M.C., Amsterdam (12-12-2019)	Kardol de Ruiter , mr. C.M., Amsterdam (21-08-2019)
Gripping , mr. M., Enschede (09-12-2019)	Klinkert , mw. mr. M.J., Utrecht (15-11-2019)	Plantaz-Quadflieg , mw. mr. M.E.T., Voerendaal (01-12-2019)	Smit , mw. mr. M.G.C., Amsterdam (17-12-2019)	Mulder , mr. B.W., Amsterdam (05-11-2019)
Gulikers , mw. mr. H.J.M., Maastricht (01-12-2019)	Kocken , mr. B.H.M., Amsterdam (19-11-2019)		Smulders , mr. T., Rotterdam (15-12-2019)	Ravenshorst , mw. mr. H., Zutphen (27-11-2019)
Haring-Vrooland , mw. mr. M.A., Amsterdam			Sneep , mw. mr. R.F., Rotterdam (30-11-2019)	Schaap , mr. P.J., Zwolle (04-11-2019)

Onderscheidende advocaten...
kiezen voor **Casper Schwarz Architects**

Cleerdin&Hamer DVDW Heussen JonesDay NautaDutilh Ploum TeekensKarstens

Zoekt u een interieurarchitect voor uw nieuwe advocatenkantoor?
info@casperschwarz.com +31(0)655302924 casperschwarz.com

CASPER SCHWARZ
architects

SAFARI IN AFRIKA?

40
Jaar
passie
voor
Afrika

Tanzania
Kenia
Madagaskar
Oeganda
Rwanda
Zimbabwe
Namibië
Botswana
Zambia
Mozambique
Seychellen
Mauritius
Zuid-Afrika

Al sinds 1979 dé Afrika specialist

Op jambo.nl en in onze brochure vindt u ruim 100 uitgekiende reizen of bel met onze Afrika specialisten op 020-2012740 voor een reis op maat.
De mogelijkheden zijn eindeloos, privé reizen geheel conform uw wensen!

